

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER (4., 5., 6. VE 7. SINIF) DERS KİTAPLARINDA
VATANSEVERLİK DEĞERİNE YER VERİLME DURUMUNUN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AGİT ESENKUŞ

DANIŞMAN

PROF. DR. REFİK TURAN

AKSARAY 2024

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER (4., 5., 6. VE 7. SINIF) DERS KİTAPLARINDA
VATANSEVERLİK DEĞERİNE YER VERİLME DURUMUNUN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AGİT ESENKUŞ

DANIŞMAN
PROF. DR. REFİK TURAN

AKSARAY 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Agit

Soyadı : Esenkuş

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarında
Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

İngilizce Adı: Examining the Status of Including the Value of Patriotism in
Social Studies (4th, 5th, 6th and 7th. Grade) Textbooks

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYAN

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar adı- soyadı: Agit Esenkuş

İmza :.....

TC.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Ağit Esenkuş tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler (4,5,6 ve7. Sınıf) Ders Kitaplarında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumunun İncelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

imza

Danışman: Prof. Dr. Refik Turan

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: Dr. Hatice Gedik

.....

Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Aksaray Üniversitesi

.....

Üye: (Prof. Dr. Cavid Qasimov)

(Tarih Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi 19/02/2024

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Sevilay Uslu Divanoğlu

imza

TEŞEKKÜRLER

Akademik kimliğini ve bir insan olarak sahip olduğu şahsiyetini örnek aldığım hocam aynı zamanda tezimi yazmakta her zaman yanımda olan danışmanım sayın Prof. Dr. Refik Turan'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca daha önceki danışmanım olan Dr. Ünal Şimşek'e, ders döneminde bana ve arkadaşlarıma yardımlarını esirgemeyen hocalarım Dr. Erdal Yıldırım, Dr. Fatma Gültekin, Dr. Semra Kılıç Karatay, Dr. Hatice Gedik, Doç. Dr. Funda Varnacı Uzun'a da yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarında Vatanseverlik
Değerine Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

(Yüksek Lisans Tezi)

Agit Esenkuş, AKSARAY 2024

ÖZET

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin sahip olduğu özelliklerin bilincine varmasını ve toplumda kendine bir yer edinmesini sağlamak üzere muhteviyatında çeşitli malumat, yetenek ve değer bulundurmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi bir yönüyle öğrencileri hayata hazırlamakta diğer yönüyle de öğrencilerin toplum içinde etkili ve aktif birer üye olmasını sağlamaktadır. Disiplinler arası bir ders olan Sosyal Bilgiler sosyoloji, tarih, coğrafya, ekonomi, antropoloji, felsefe, psikoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi muhtelif sosyal bilim dalları ile insan hakları, demokrasi, yurttaşlık, iletişim ve insan ilişkileri gibi birçok disiplini bünyesinde barındırmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin birincil amaçlarından biri de toplumun üyelerini bir arada tutmakta önemli bir işleve sahip olan genel öğreti ve inançları oluşturan değerlerin öğretilmesini sağlamaktır. Bu birlikteliği sağlayabilmek adına Sosyal Bilgiler öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında (4., 5., 6. ve 7. sınıf) şu değerlere yer verilmiştir. Aile birliğine önem verme, adil olma, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, tasarruf, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, yardımseverlik ve *vatanseverlik*dir. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. sınıf) ders kitaplarında *vatanseverlik* değerine yer verilme durumunun incelenmesidir. Araştırmada MEB'e bağlı okullarda 2022-2023 Öğretim yılında okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Çalışmanın amacına ulaşması için nitel araştırma yöntemi olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veri analiz tekniği olarak ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bulgular tablosunda da görüldüğü gibi *vatanseverlik* değeri metin, görsel, hazırlık ve değerlendirme soruları boyutunda incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değeri sorumluluk, duyarlılık, sevgi ve dayanışma değerleri ile beraber en fazla kullanılan değerlerden olduğunu görüyoruz. Ayrıca 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değerinin milli kültür

ve millet sevgisi kavramları ile beraber kullanıldığı tespit edilmiştir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise *vatanseverlik* değerine çok az yer verildiği, duyarlılık ve bilimsellik değerlerinin daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Tam tersi 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise *vatanseverlik* değerinin çokça yer verildiği ayrıca *vatanseverlik* ile beraber bilimsellik, bağımsızlık, adil olma ve sorumluluk değerlerinin de birçok yerde vurgulandığı tespit edilmiştir. Son olarak ise 7. sınıf Sosyal Bilgiler kitabın da *vatanseverlik* değerinin yer aldığı ünite ya da öğrenme alanlarında bağımsızlık, iyi vatandaşlık, ülkenin tanıtılması ayrıca doğal, tarihi ve kültürel mirasın sahiplenmesi ve tanıtılmalarına ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

Bilim Kodu: 1100

Anahtar kelimeler: sosyal bilgiler dersi, vatan, vatanseverlik, değerler eğitimi, sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilgiler ders kitapları

Sayfa Adedi: 126

Danışman: Prof. Dr. Refik Turan

AKSARAY UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
Examining the Status of Including the Value of Patriotism in Social
Studies (4th, 5th, 6th and 7th Grade) Textbooks

(Master Thesis)

Agit Esenkuş, AKSARAY 2024

ABSTRACT

The Social Studies course contains various knowledge, abilities and values in its content in order to enable individuals to become aware of the characteristics they have and to gain a place for themselves in society. Social Studies course prepares students for life in one aspect and ensures that students become effective and active members in society in the other aspect. Social Studies, which is an interdisciplinary course, includes various social sciences such as sociology, history, geography, economics, anthropology, philosophy, psychology, political science and law, as well as many disciplines such as human rights, democracy, citizenship, communication and human relations. One of the primary objectives of the Social Studies course is to provide the teaching of the values that make up the general Decrees and beliefs that have an important function in keeping the members of the society together. In order to ensure this unity, textbooks prepared in accordance with the Social Studies curriculum (4th, 5th, 6th and 7th classroom) the following values are included. Giving importance to family unity, fairness, independence, peace, freedom, science, hard work, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, thrift, hospitality, giving importance to being healthy, respect, love, responsibility, cleanliness, benevolence and patriotism. The purpose of this research is to study Social Studies (4th, 5th, 6th and 7th. classroom) is the study of the situation of giving place to the value of patriotism in textbooks. In the research, the 4th academic year taught in schools affiliated to the Ministry of National Education in the 2022-2023 academic year, 5th, 6th and 7th classroom Social Studies textbooks were examined. In order to achieve the purpose of the study, document review method was used as a qualitative research method. Content analysis technique was used as the data analysis technique in the research. As can be seen in the results table, the following conclusions were reached when the value of patriotism was examined in the dimension of text, visual, preparation and evaluation question. 4th in the classroom Social Studies textbook, we see

that the value of patriotism is one of the most commonly used values along with the values of responsibility, sensitivity, love and solidarity. Also 4th it has been determined that value of patriotsm is used together with the concepts of national culture and love of nation in the classroom Social Srudies textbook. 5th in the classroom Social Studies textbok, it has been found that the value of patriotism has gained very little space, while the values of sensitivity and science are used more. On the contrary, 6th in the classroom Social Studies textbook, it has been found that the value of patriotism is giyen a lot of space, and along with patriotism, the values of science, independence, faimess and responsibility are emphasized in many places. Finaly, 7th in has been determined that the Social Studies class book also focuses on independence, good citizenship, promotion of the country, as well as the owenership and promotion of natural, historical and cultural heritage in the unit or learning areas where the value of patriotism is included.

Science Code: 11009

Keywords: social studies course, homeland, patriotism, values education, social studies teaching, social studies textbooks

Number of Pages: 126

Advisor: Prof. Dr. Refik Turan

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYAN.....	II
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	III
TEŞEKKÜRLER	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
TABLolar LİSTESİ	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	XVI
GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Amacı.....	5
1.2.Problem Cümlesi	5
1.3.Alt Problemler	5
1.4.Araştırmanın önemi	5
1.5.Sınırlılıklar.....	6
1.6.Tanımlar	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Sosyal Bilgiler	8
2.2.Değerler ve Değerler Eğitimi	11
2.3.Vatan ve Vatanseverlik	15
2.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Özel Amaçları.....	17
2.5.Ders Kitapları.....	20
2.6.İlgili Çalışmalar	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	29
YÖNTEM	29
3.1.Araştırmanın Modeli.....	29

3.2.Araştırmanın Temel Materyalleri	30
3.3.Verilerin Analizi	30
3.4.Uygulama Süreci	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	33
BULGULAR VE YORUM	33
4.1.Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer verilme Durumu	33
4.1.1. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Vatanseverlik Değeri	33
4.1.2. Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	40
4.1.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi.....	42
4.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu	50
4.2.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	50
4.2.2. Vatanseverlik Değerinin Görsel Boyutta İncelenmesi.....	52
4.2.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi.....	53
4.3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu	56
4.3.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	56
4.3.2. Vatanseverlik Değerinin Görsel Boyutta İncelenmesi.....	60
4.3.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi.....	64
4.4.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu	74
4.4.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	74
4.4.2. Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	78
4.4.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi.....	79
BEŞİNCİ BÖLÜM	83
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	83
Sonuç ve Tartışma.....	83
Öneriler.....	89
KAYNAKÇA	91

Tez Değerlendirme Formu.....	107
-------------------------------------	------------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Temel Değerler (MEB, 2018)	14
Tablo 2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu.....	49
Tablo 3. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu.....	55
Tablo 4. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu.....	73
Tablo 5. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu.....	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırmanın Uygulama Süreci.....	31
Şekil 2. Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi Giriş Metni (S.10).....	34
Şekil 3. Ders Kitabında Oltu Destanı İsimli Şiirin Yer Aldığı Bölüm (S.80).....	38
Şekil 4. Ders Kitabında Yer Verilen Mustafa Kemal Çanakkale Başlıklı Görsel (S.49)...	40
Şekil 5. Ders Kitabında Yer Verilen Tayyar Rahmiye Hanım Başlıklı Görsel (S.52).....	41
Şekil 6. Ders Kitabında Yer Verilen Şahin Bey Başlıklı Görsel (S.54).....	41
Şekil 7. Ders Kitabında Yer Verilen İstiklal Yolu Başlıklı Görsel (S.56).....	41
Şekil 8. Vatanseverlik Değeri ile ilgili Hazırlık Sorusunun Yer Aldığı Sayfa Görüntüsü (S.50)	42
Şekil 9. Ders Kitabında Tayyar Rahmiye Hanım ile İlgili Sorunun Sayfa Görüntüsü (S.52).....	43
Şekil 10. Ders Kitabında Büyük Taarruz Günlerinde Mustafa Kemali Gösteren Görsel (S.58).....	43
Şekil 11. Ders Kitabında “Neler Öğrendik” Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Yer Aldığı Sayfanın Görüntüsü (S.59).....	45
Şekil 12. Ders Kitabında “Neler Öğrendik” Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Yer Aldığı Sayfanın Görüntüsü (S.60).....	46
Şekil 13. Ders Kitabında “Yapınız” Başlıklı Etkinliğin Sayfa Görüntüsü (S.126).....	47
Şekil 14. Ders Kitabında Neler Öğrendiniz? Başlıklı Bölümün Sayfa Görüntüsü (S.171)...	48
Şekil 15. Ders Kitabında Neler Öğrendiniz? Başlıklı Bölümün Sayfa Görüntüsü (S.172)	48
Şekil 16. Ders Kitabında Yer Alan Marmara Depremi Başlıklı Şiir (S. 90).....	51
Şekil 17. Ders Kitabında Mustafa Kemal Paşa Samsunda Başlıklı Gazete Görseli (S.13)	52
Şekil 18. Ders Kitabında Yer Alan Kültürel Unsurlarımızdan Halı – Kilim Örneklerinden Bir Görsel (S. 61).....	53
Şekil 19. Ders Kitabında Yer Alan Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı Başlıklı Görsel (S. 155).....	53

Şekil 20. Ders Kitabında Yer Alan “Sıra Sizde” Başlıklı Etkinlik Sorularına Ait Görsel (S.13)	54
Şekil 21. Ders Kitabında Yer Alan “Sıra Sizde” Başlıklı Etkinlik Sorularına Ait Bir Görsel (S. 15).....	54
Şekil 22. Ders Kitabında Yer Alan Kültürel Çeşitlilik Başlıklı Konuya Ait “Sıra Sizde” Etkinliği (S. 53).....	55
Şekil 23. Ders Kitabında Yer Alan Çanakkale Şehitler Abidesinin Görüntüsü (S. 15).....	61
Şekil 24. Ders Kitabında Yer Alan Etnospor Festivali Görseli (S. 16).....	61
Şekil 25. Ders Kitabında Türkiye’nin Doğal, Tarihi ve Kültürel Güzellilerinin Sergilendiği Görsel (S. 105).....	62
Şekil 26. Ders Kitabında Yer Alan Kurtuluş Savaşında Kağanı Çeken Kadınlar Tablosunu Görseli (S. 131).....	62
Şekil 27. Ders Kitabında Yer Alan Türk Savunma Sanayisi ile İlgili Görsel (S. 138) (S. 131).....	63
Şekil 28. Ders Kitabında Yer Alan 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü ile İlgili Görseller (S. 220-221).....	63
Şekil 29. Ders Kitabında Yer Alan İstiklal Savaşında Cepheye Mermi Taşıyan Kadınlar Tablosunun Görseli (S. 228).....	64
Şekil 30. Ders Kitabında Yer Alan Türk Tarihinde Önemli Bir Yer Edinen Kadınların Görseli (S. 232).....	64
Şekil 31. Ders Kitabında Yer Alan “Düşünelim Tartışalım” Etkinliği (S. 64).....	65
Şekil 32. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 72).....	65
Şekil 33. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 74).....	66
Şekil 34. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.77).....	66
Şekil 35. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 120).....	67
Şekil 36. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 122).....	68
Şekil 37. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S.125).....	68
Şekil 38. Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Ünitesi Ünite Değerlendirme Soruları(S.154)	69

Şekil 39. Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri Konusuna Ait Etkinlik (S. 172)	70
Şekil 40. Ders Kitabında Yer Alan Kaynakların Bilinçsizce Kullanımına Ait Sayfanın Görüntüsü (S. 175).....	71
Şekil 41. Vergimi Ödüyorum Başlıklı Metinde Yer Alan “Düşünelim Tartışalım” Etkinliği (S. 187).....	71
Şekil 42. Toplumsal Hayatta Kadının Yeri Başlıklı Metinle ilgili “Düşünelim Tartışalım” Etkinliği (S. 228).....	72
Şekil 43. Yönetime Katılıyorum Ünitesi Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 234).....	72
Şekil 44. Ders kitabında Yer Alan Uşak Şeker Fabrikasının Görseli (S. 15).....	78
Şekil 45. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Ünite Değerlendirme Soruları (S. 94).....	79
Şekil 46. Toprak Ana Başlıklı Konuya Ait Etkinlik Zamanı Soruları (S. 157).....	80
Şekil 47. Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesi Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum soruları (S. 179).....	80

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	Aktaran
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEB TTK	Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK Kurumu	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma
NCSS	National Council for the Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)
S.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
Vb.	Ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Eğitim, insanın yaşamı boyunca olumlu yönde kazanımlar elde etmesi için işleyen uzun soluklu bir süreçtir (Türkmen, 2019). İnsan yaşamında hemen hemen her alanda eğitimin izlerine rastlamak mümkündür. Bundan dolayı eğitim farklı boyutlarıyla ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Eğitim, kavramsal olarak Latince kökenli (education) “educare” sözcüğünden gelmektedir. Educare, “yetiştirmek, büyütmek, geliştirmek” anlamları taşımaktadır. Eğitim bireylerin sahip oldukları tutum ve yetenekleri, içinde bulundukları belirli bir zaman dilimi içerisinde değiştirmeleri (Binbaşioğlu, 1982) veyahut kişilerin yaşantılarında meydana gelen davranışsal değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (Erden, 1998; Keyifli, 2013).

Eğitim, toplumsal hayatta meydana gelen gelişmelerin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini olumlu yöne çevirmede hayati anlamda rol oynayan bir uğraştır (Keskin, 2008). Varış (1992)’a göre eğitim, kişilerin kendi hayatlarındaki zorunlu aktivasyonlardır. Eğitim bireylerin ve bireylerin üyesi olduğu toplumun gelişmesini kolaylaştıran sosyolojik bir etkidir (Bayrak ve Yılman, 2005).

En bilindik tanımı ile eğitim kişilerin davranışlarında yaşantıları sonucunda istendik yönde meydana gelen davranış değiştirme sürecidir (Akyüz, 2010). Eğitimin amacı topluma etkin ve etkili, belirli bir bilgi ve beceri seviyesine sahip bireyler yetiştirmektir (Gelişli, 2006). Oğuzkan (1981)’a göre eğitim, bireyi yetiştirme sürecidir. Bu süreçte bireyin değiştirilebilir özellikleri ele alınarak önceden belirlenmiş hedeflere ulaşabilmek için planlı etkinlikler yapılır. Ertürk (1997)’e göre eğitim kişinin doğuştan sahip olduğu yeteneklerin ortaya çıkarılma sürecidir. Bu süreçte sahip olunan yetenekler geliştirilerek istendik davranış değişiklikleri ortaya çıkar. Ertürk’ün bu tanımına göre aslında eğitim davranış kazandırma ve bu davranışı ileriye dönük olarak geliştiren bir süreçtir. Keyifli (2013) insanların bir takım

yetenekler ile dünyaya geldiklerini ve bu yeteneklerini aldıkları eğitim ile optimum seviyelere taşıdıklarını belirtmektedir. Bundan dolayıdır ki eğitim insanı geliştirecek yöndeki beklentilerin kaynağıdır. Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre eğitim, toplumu oluşturan bireylerin toplumun bir parçası olabilmelerini sağlayan, her türlü bilgi, beceri ve karakterlerini geliştirmelerine yardımcı olan örgün – yaygın olarak doğrudan veya dolaylı yollarla kişilere yapılan yardım, terbiyedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Eğitimin pek çok işlevi bulunmakla beraber (sağlık, spor, sanat, politika, mesleki vb.) en önemli işlevinden birisi toplumsal ve siyasal değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Böylece eğitim bireylerin sosyalleşmelerini sağlarken aynı zamanda toplumsal bütünlüğü ve sürekliliği de sağlamaktadır. Toplumsal bütünlüğü sağlayan değerler; bireyi, bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumu tanımlamada kullanılan bir kavram olarak davranışları yönlendiren, sosyolojik açıdan birey ve içinde bulunduğu toplumun devamlılığını sağlayan ölçütlerdir (Yeşil ve Aydın, 2007). Değerler toplumun genel olarak kabul gördüğü yaşamımızı her alanda etkileyen ve düzenleyen kıstaslardır. Başka bir deyişle değerler sosyal bir hayat süren insanoğlunun üyesi bulunduğu toplumun inanç ve davranışlarının içselleştirilmesi ve benimsenmesidir (MEB, 2018). Toplum hayatında önemli bir yer edinmiş olan değerler kendi içinde çeşitlilik arz eder (Doğan, 2001). Ulusal, evrensel ve dini değerler olarak kategorilere ayırabileceğimiz değerleri şöyle ifade edebiliriz: Dini değerler kâinatı bir bütün olarak görür ve kendisini onun bütünlüğü içerisinde gösterir. Bu değerler tüm dünyevi zevkleri Allah aşkı için bir köşede bırakan değerlerdir (Akbaş, 2004; Kılınç, 2015). Tüm insanlığın ortak malı sayılabilecek ortak değerler evrensel değerler olarak adlandırılırken, sadece bir ulusla ilgilendiren değerler ise ulusal değerler olarak adlandırılmaktadır (Özlem, 1990; Yücel, 1993). Kategorilere ayıracak olursak millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, kahramanlık, dil, gelenek ve görenek belli bir ulusa hitap ettiğinden dolayı ulusal değerlerdir. Demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, estetik, bilim ve bilimsel düşünce, sanat, çevre duyarlılığı ve sevgi evrensel değerler kategorisinde yer almaktadır (Tural, 1992; Yücel, 1993; Parlakyıldız, 1999). Demircioğlu ve Tokdemir (2008) ulusal değerleri devlet, millet, vatan, dil, gelenek ve görenekler, ordu, mili marş, bayrak ve milli bayramların oluşturduğu değerler; bir milleti var eden, tarihsel ve sosyolojik anlamda devamını sağlayan ulusal semboller olarak tanımlamaktadır. Bu sembollerden biri olan *vatanseverlik* kişinin devletini sevmesi, ülkesi için elinden gelenini yaparak bunu gelecek nesillere aktarmasıdır (Kahne ve Middagh, 2006). Bunu sürekli olarak yapma kaygısı dolayısıyla aktif *vatanseverliği* ortaya çıkarmıştır.

Bekiroğlu ve Kurt (2009) aktif *vatanseverliği* vatandaşların ülkeleri için ellerinde geldiği kadar en iyi şekilde çalışıp çabalayarak ülkelerinin her alanda iyi olmasını sağlamak şeklinde tanımlamaktadır. Bunu yaparken başka ülke ve vatandaşlarına demokratik bir tutum sergilenmeli ve empati kurmak esirgenmemelidirler. Aktif *vatansever* olma yolunda okul, ders kitapları ve öğretmenlere büyük bir görev düşmektedir. Değer aktarmaya uygun bir ders olma özelliğine sahip olan Sosyal Bilgiler dersi ve bu ders için hazırlanan ders kitapları değer eğitiminde öğretmenlere önemli kolaylık sağlayacak önemli öğretim materyalleridir. Bu nedenle ders kitaplarının kapsamında yer alan konu ve kazanımlar, okuma metinleri öğrencileri bu konuda bilinçlendirecek şekilde özenle seçilmelidir. Öğretim programına dayalı olarak hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumun yapı taşlarından olan değerler önemli yer tutar (Güçlü, 2019). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması öngörülen değerlere yer verilmektedir. Günümüzde uygulamada olan öğretim programında yer verilen değerler şöyle sıralanabilir: Aile birliğine önem verme, adalet, bağımsızlık, barış, özgürlük, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, saygı, özgürlük, sorumluluk, tasarruf, *vatanseverlik* ve yardımseverlik (Turan, 2018a). Kan (2010)'a göre Sosyal Bilgiler dersi tam bir değerler eğitimi dersidir. Birçok konu, tema, kazanım, beceri ve değeri muhtevasında barındıran Sosyal Bilgiler toplumumuzda birlik, beraberlik ve dayanışma duygularının diri tutulmasını sağlamaktadır. İnsanın sosyal ve fiziki çevresi ile olan ilişkilerini zaman süreci boyutunda ele alan Sosyal Bilgiler ilköğretim mevzuatı kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerine haklarını, sorumluluklarını, değerlerini belli kazanım ve beceriler içerisinde aktarmaya çalışan disiplinler arası bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi Türkiye'de ilk defa 1968 yılında ilkokullarda tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Çiydem ve Kaymakçı, 2021). Bu uygulamanın hemen ardından ortaokullarda da Sosyal Bilgiler dersinin okutulması gündeme gelmiş, hazırlanan öğretim programı 1970-1971 öğretim yılından itibaren pilot okullarda üç yıl süreyle denenmiş, 1974-1975 öğretim yılından itibaren tüm ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır (Bektaş ve Turan, 2022a). Ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi 1985 yılında kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersi okutulmaya başlanmıştır. Bu durum 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçilinceye kadar sürmüştür, 1998-1999 öğretim yılından itibaren Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerinin okutulmasına son verilerek ilköğretim okullarının 4.-7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. Sosyal Bilgiler ilk ve ortaokulda öğrencilere kapsamındaki bilgi ve becerilerle hak, görev ve

sorumluluklarının farkına varmalarını sağlayarak öğrencileri hem yaşama hazırlamakta hem de topluma adapte olmalarını sağlamaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgilerin en bilindik tanımı şöyledir:

Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insan sosyal ve fiziki çevre ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005a)

Sosyal Bilgiler, çeşitli alanlardaki bulguların birleşimi ile ortaya çıkmış bir disiplindir. Sosyal Bilgiler dersinin amacı erdemli bireyler, yurttaşlar yetiştirmektir. Başka ülkelerde Sosyal Bilgiler dersinin bizimkinden farklı bir şekilde tasarlandığını görmekteyiz. Bilici ve Bedirhanoğlu (2020)'nin araştırmalarına göre Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi konuları daha ağırlıklı yer tutmaktadır. Burada amaç öğrencilere farklılıklara saygı ve hoşgörü bilincini yerleştirmektir. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde tarih, coğrafya, değerler ve normlar ile toplum bilinci, Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık derslerinin işlendiğini görmekteyiz. Federal Almanya Cumhuriyetinde üniversitelerde Sozialkunde (Sosyal Bilgiler) bölümleri Sosyal Bilgiler alanında eğitim veren yerlerdir. İngiltere'de ise daha çok tarih ve coğrafya dersleri üzerinden Sosyal Bilgiler alanında eğitim verilmektedir. Topluma önemli katkılarda bulunan Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitimi konusunda da önemli bir yere sahiptir. Nitekim bu öğretim programları ve ders kitapları dersin amaçlarına daha etkili bir şekilde ulaşılmasını sağlayacak şekilde zaman zaman güncellenmektedir. Bu güncellemelerden en önemlisi MEB'in 2005-2006 öğretim yılından itibaren tüm eğitim kademelerinde yapılandırmacı eğitim anlayışı temelli reform başlatması sürecinde gerçekleştirilmiştir. İlköğretim ve ortaöğretimde okutulan tüm diğer dersler gibi Sosyal Bilgiler dersinin de yapısı ve programı değiştirilip yapılandırmacı anlayışa uygun hale getirilmiştir. MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2004 yılında kabul ettiği 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 2005-2006 öğretim yılında; 2005 yılında kabul edilen 6.-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ise 2006-2007 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu öğretim programları 2017 yılına kadar küçük değişikliklerle yürürlükte kaldıktan sonra, 2017 yılında tüm eğitim kademelerin derslerin de yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi 2017-2018 öğretim yılında dördüncü ve beşinci sınıflarda; 2018-2019 öğretim yılında ise tüm sınıflarda güncel haliyle uygulanmaya başlanmıştır (Turan, 2018a).

1.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de 2017 yılından itibaren uygulanmaya başlanan 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler (4,5,6 ve 7. sınıf) ders kitaplarında *vatanseverlik* değerine yer verilme durumunun incelenmesidir.

1.2.Problem Cümlesi

2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer verilen değerlerden birisi olan *vatanseverlik* değerine Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. sınıf) ders kitaplarında nasıl yer verilmiştir?

1.3.Alt Problemler

Araştırmada yukarıda belirtilen araştırmanın amacına uygun olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin, görsel ve sorularda *vatanseverlik* değerine nasıl yer verilmiştir?
- 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin, görsel ve sorularda *vatanseverlik* değerine nasıl yer verilmiştir?
- 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin, görsel ve sorularda *vatanseverlik* değerine nasıl yer verilmiştir?
- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin, görsel ve sorularda *vatanseverlik* değerine nasıl yer verilmiştir?

1.4.Araştırmanın önemi

Gerek bölgesel gerekse evrensel boyutta görülen olaylar ve sorunlar, bilim ve teknolojiye süratli gelişim çağımızda etkin vatandaşlara ve hayatın her alanında katılım sağlayan bireylere gereksinim duyulduğunu göstermektedir. Hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, kararlarında bilinçli ve aklı başında olan, demokratik anlayışı özümsemiş, katılımcı ve sorumluluklarını bilen bireyler devletlerin istikbâli açısından da önem arz etmektedir. Vatan bireylerin üzerinde yaşadıkları toprak parçası, yurt olarak kabul görmektedir.

TDK (2019)’ya göre vatan (yurt) kavramı; Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası olarak tanımlanmaktadır. Vatan kavramı eski Türklerde bir birleri ile yakın ilişkide bulunan insanların oluşturdukları ve ailelerinin de dâhil edildiği toprak,

birkaç çadırılık yaşam alanı olarak da tanımlamaktadır (Sütçü, 2004). Hangi kavram ile kullanılırsa kullanılsın vatan bir milleti millet yapan yegâne unsurdur. İnsanların ortak bir yaşam sürdürdükleri, kültürlerini geliştirdikleri, aynı dili kullandıkları ve uğruna ölümü göze alabildikleri yerdir. Bu bağlamda ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilere vatan kavramını öğretmek ve vatan sevgisini aşılama için öğretim programlarında vatan ve *vatanseverlik* değerlerine doğrudan ya da dolaylı olarak yer verilmektedir. Bu yüzden eğitim alanında fertlere vatandaşlık eğitimine ilişkin zarurî olan bilgi, beceri ve değerler aşıl原因 olarak etkin vatandaşlık bilinci meydana getirilmelidir (Değirmenci ve Eskici, 2019). Vatandaşlık bilinci daha sonra haklarını ve sorumluluklarını bilen, üyesi bulunduğu ülkenin etkili bir şekilde büyümesi ve gelişmesi için çalışıp çabalayan özverili *vatansever* bireylerin doğmasına vesile olmuştur. *Vatansever* (vatanperver) bireyler yaşadığı ülkenin menfaati için çaba gösteren nitelikli bireylerdir.

Ülkesi ve milleti için ellerinden geleninin en iyisini yaparak onları yüceltmeyi arzulamaya *vatanseverlik* denir. Bu araştırmada temel vatandaşlık değerlerinden olan *vatanseverliğe* Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilme durumunun ortaya konularak bu konudaki varsa eksiklik ve aksaklıkların tespit edilmesi ve araştırma sonuçlarına dayalı olarak karar verici organlara önerilerde bulunulması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında genç kuşaklara *vatanseverlik* değerinin layıkıyla kazandırılması konusunda önemli bir veri ortaya koyacağı düşünülmektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırma materyal olarak 2017 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre tasarlanan ve MEB tarafından onaylanarak resmi ilkokul ve ortaokullarda 2022-2023 öğretim yılında okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren disiplinler arası bir ders (MEB, 2005a). İnsanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Kıroğlu, 2006).

Vatan: Bir insanın doğduğu, yaşamını sürdürdüğü toprak parçası, ev, memleket, sahip olduğu arazi, eski Türklerde birbirine yakın ailelerden meydana gelen birkaç çadırda yaşayan halktan oluşan bir bölüm ve bu ailenin sahip olduğu toprak (Sütçü, 2004).

Vatandaş: Yurttaş; bir devlet ya da millet tarafından yasal anlamda üyesi olduğu ülke için yer aldığı konum, statü (Engele ve Ochoa, 1988).

Vatanseverlik: Vatanına karşı duyulan sevgi ve kendi vatanı uğruna her özveride bulunma duygusudur (Şarşembiyeva, 2015).

Değer: Hal ve hareketlerimize yön veren temel ilke ve inançlar. Aynı zamanda neyin iyi neyin kötü olduğu yargısını taşıyan toplumsal kanılardır (Halstead ve Taylor, 2000). Bir kişi ya da bir topluluğun ideal kabul ettiği var olma ya da hareket tarzıdır (Doğan, 2007).

Değerler Eğitimi: Toplumu bir arada tutan değerlerin belli bir düzen içinde, planlı ve düzenli olarak içselleştirilip, öğrenilmesi için verilen eğitimidir (Topkaya, 2011).

Öğretim Programı: Bir derste öğrenciye kazandırılması istenilen değer, beceri, kavram ve kazanımların vb. uygulamaların planlı ve programlı bir şekilde amaçlandığı yazılı belge. Örgün ya da yaygın şekilde öğrencilere kazandırılması istenilen tüm etkinlik ve uygulamaları kapsayan kılavuzdur (Demirel, 2005).

Ders Kitabı: Dönemin öğretim programına uygun olarak hazırlanmış ve zamana, mekâna, bilimsel ve teknik gelişmelere göre sıralanmış değişime açık ders materyali (Ulusoy, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler vatandaşların içinde bulundukları toplumsal yapıya karşı üzerlerine düşen görev ve sorumluluklarını, sahip oldukları haklar çerçevesinde öğrendikleri disiplinler arası yaklaşımdır. Doğanay (2002)'a göre Sosyal Bilgiler insanları ve onların hayatlarını konu edinen disiplinler arası bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin toplumsal hayata en iyi şekilde hazırlanmaları için okutulan disiplinler arası bir derstir (Çalışkan ve Turan, 2010). Sosyal Bilgiler toplumla uyumlu bireyler yetiştirmek amacı ile toplumda kabul görmüş değerlere sahip, bilinçli ve etkili vatandaş yetiştirmek amacı ile ilköğretimde (4., 5., 6. ve 7.sınıfta) verilen disiplinler arası bir derstir (Akdemir, 2012). Sosyal Bilgiler bireyleri içinde bulundukları toplumun bir parçası haline getiren, görev ve sorumluluklarının farkında etkili ve nitelikli birer vatandaş halinde yetiştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal Bilgiler dersi yurttaşlara bu görev ve sorumlulukları kazandırmak için ilkokulda 1., 2. ve 3. sınıfta Hayat Bilgisi adı altında okutulurken 4., 5., 6. ve 7. sınıfta Sosyal Bilgiler olarak okutulmakta olan disiplinler arası bir derstir. Bu ders ile beraber bireyler bulundukları çevreyi sosyal, ekonomik, siyasi ve tarihsel olarak tanıma fırsatını yakalamış olurlar. Çocukları ülkesi için iyi bir vatandaş, insanlık için ise duyarlı bir birey haline getirmektedir (MEB, 2007). Sosyal Bilgiler toplumu oluşturan kişilerin üyesi olduğu topluma ve fiziki çevresine olan uyumunu ele alan beşeri bilimlerden biridir (Kan, 2010b). National Council for Social Studies (NCSS)'ye göre Sosyal Bilgilerin temel amacı; “Bağımsız bir dünyada demokratik bir toplumun ve farklı kültürlerin vatandaşları olarak genç neslini halkın yararı için karar verme kabiliyetini geliştirmesine yardımcı olmaktır” (NCSS Curriculum Standards).

Sosyal Bilgiler programlanmış bir ders olarak 1916 yılında ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'de okutulmaya başlanmıştır. Bu dersin içeriği incelendiğinde Türkiye'dekinden farklı konulara yer verildiği görülmektedir. Temel amacı “iyi vatandaş-yurttaş” yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler; yetiştirmek istediği insan modeli bakımından zamana ve coğrafyaya

göre bir takım farklılıklar içerse de genel olarak aynı amaç için uğraş göstermektedir (Kan, 2010b). 1921’de NCSS Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile ilgili mesleki bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Kurulduktan sekiz yıl sonra ise “Sosyal Eğitim” adında eğitim dergisini yayınlamaya başlamıştır. ABD’de Sosyal Bilgiler alanında gelişmeler kat etmek için NCSS bünyesinde farklı dergiler de yayınlamıştır (Martorella, Bear, Bolick, 2002). İlk zamanlarında daha çok Tarih konularına ağırlık verilen Sosyal Bilgiler dersi I. Dünya Savaşı sonrasında, 1930’lu yıllarda daha çok ideolojik bir eğim olarak görülmüştür (Tarih ve toplumsal konular ağırlıklı) (Evans, 2004). Kurum 1988 yılında ise ilköğretime hitaben “Sosyal ve Genç Öğrenenler” (Social Studies and the Young Learner) dergisini yayınlamaya başlamıştır (Martorella vd., 2002). 1960’lı yıllarda yapılan yenileşme çabaları ile Yeni Sosyal Bilgiler dönemi başlamıştır. Bu dönemde daha çok şehirleşme, çevrecilik, demografi, kadın çalışmaları, Asya ve Afrika gibi eski dünya kıtaları konu olarak eklenmiştir (Martorella vd., 2002). 1970’li yıllardan itibaren ise Tarih derslerinin ağırlığı azaltılarak günümüzdeki gibi toplum bilimi, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji ’ye yer verilmiştir. Bu program başarısızlık ile sonuçlanınca 1980 yılından itibaren eski geleneksel konulara tekrardan geri dönmüştür (Erden, 1998). Doksanlı yıllarda geniş bir konu bütünlüğüne sahip olan Sosyal Bilgiler dersi günümüzde de çağa uygun olarak düzenlenen programlar ile varlığını sürdürmektedir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki bilgi, beceri ve değerler ile beraber ülkemizde kişinin kendini tanımasına, içinde bulunduğu topluma fayda getirmesine yardımcı olmaktadır. Öğrencileri hem yaşama hazırlamakta hem de topluma adapte olmasını sağlamaktadır (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi için gerekli olan doğal ve toplumsal bilgilerin toplamının bir sentezidir (Barr, Barth ve Shermis, 2013).

Sosyal Bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerine ülkeleri için etkin ve yararlı birey yetiştirmek amacı ile ortaya atılmış disiplinler arası bir yaklaşımdır. Kan (2010a) Sosyal Bilgilerin ilkökul ve ortaokul öğrencilerini etkin, uyumlu, milliyetçi, *vatansever*, farklılıklara saygılı, bilimsel düşünebilen, bir birleri ile dayanışma içerisinde olan, barış ve adil olmaya istekli, dürüst, estetik, çalışkan, doğal çevreye duyarlı bireyler olarak yetiştirerek topluma yön vermeyi amaçladığını belirtmiştir. Böylece toplum ile kolay bir şekilde senkronize olabilen bireylerin yetiştirilmesini sağlayan Sosyal Bilgilerin, çeşitli alanlardaki bulguların birleşimi ile ortaya çıkmış bir disiplin olduğu görülmektedir. İlkokul ve ortaokulda okutulan bu derste öğrencilerin Sosyal Bilimler ile ilgili konuları öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra Öğretimi Birleştirme Kanunu

(Tevhidi Tedrisat Kanunu) kabul edilmiş ve yeni bir eğitim sistemi benimsenmiştir. Sistem, ülkemize gelen John Dewey'in hazırladığı rapor ile hayata geçirilmiştir. Yeni düzenleme ile “Hayat Bilgisi, Toplu Tedris ve İş Okulu” 1926 yılında müfredat kapsamına alınmıştır. “Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi” derslerinin iktisat, insan ilişkileri ve sosyal hayat yönünden ortak paydaşlarda birleşmesi ile 1962 yılındaki ilk programa göre bu disiplinler bir araya getirilerek “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi adı altında 4. ve 5. sınıf ders programına konulmuştur (Sönmez, 1998). 1968 yılına geldiğimizde Sosyal Bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Köse, 2019). Böylece Türk demokrasi tarihi için gerekli olan sorumluluklarının farkında olan yurttaş modelinin yetiştirilmesi için önemli bir yol kat edildi. 1968-1969 öğretim yılında ilkökul 4. sınıflarda haftada 5 saat, 5.sınıflarda ise haftada 4 saat Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (MEB, 1968). 1970-1971 öğretim yılından itibaren ise Sosyal Bilgiler dersi üç yıllık pilot uygulamanın da ardından 1973-1974 öğretim yılında ortaokul 1. ve 2. sınıflarında haftalık beşer saat, 3. sınıflarında ise dörder saat olarak okutulmaya başlanmıştır (Bektaş, 2018). 1974 yılındaki Dokuzuncu Milli Eğitim Şurasında alınan kararla Sosyal Bilgiler dersi 4., 5., 6. ve 7. sınıf ders programına konulmuş (MEB, 1991), 1985 yılındaki değişiklikle Sosyal Bilgiler dersi yerini milliyetçi temalara ağırlık veren (İpek, 2011) “Millî Tarih” ve “Millî Coğrafya” dersleri almıştır. 1997 yılında 4306 kanunun çıkarılması ile yapılan düzenlemeye göre zorunlu ilköğretim sekiz yıla çıkarılmış ortaokullarda ders bütünlüğünün sağlanması adına da ders programında düzenlemeye gidilmiştir. Yapılan düzenleme ile “Millî Coğrafya ve Millî Tarih” dersleri kaldırılmış yerine ilköğretim okullarının 4-7. sınıflarında haftalık üç saat olacak şekilde Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmişti (MEB, 1998; Bektaş ve Turan, 2022b). Böylece 1998 yılı eğitim ve öğretim yılında Sosyal Bilgiler dersi müfredattaki yerini tekrardan almıştır (Köse, 2019). Dersin öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. 2005 yılından itibaren benimsenen yapılandırmacı yaklaşım kuramı ile artık öğrencileri merkeze alıp, bilgiye ve yeniliklere ulaşabilen öğrencilerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Yeni program ile beraber çocukların sosyalleşmeleri de göz önünde bulundurulmuştur (Çetin ve Dinç, 2017). 2012 yılında 12 yıllık zorunlu eğitim kapsamında ilköğretim okulları dörder yıl eğitim süreli ilkökul ve ortaokul olmak üzere iki eğitim kademesine ayrılınca daha önce sınıf öğretmenleri tarafından okutulan beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersini Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okutması yönünde karar alınmıştır. 2017 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı yeniden hazırlanmış ve 2017-2018 eğitim ve

öğretim yılında yenilene program yürürlüğe girmiştir. Bu öğretim programı uygulanırken aynı zamanda MEB tarafından bir güncellemeye tâbi tutulmuş olup, programın güncellenmiş hali 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır (Turan, 2018b).

Sosyal Bilgiler kapsamındaki bilgi, beceri ve kazanımlar öğrencilere, Türk toplumu için önemli olan değerlerin rehberliği ile aşılanmaktadır.

2.2.Değerler ve Değerler Eğitimi

İnsanlar yaratıldıkları günden bugüne yaşamlarını sürdürebilecekleri bir düzen arayışı içinde olmuşlar, ayrıca etraflarında gerçekleşmekte olan olayları anlamak için de değerler sistemine ihtiyaç duymuşlardır. Çevrelerindeki insanlarla ortak bir yaşam sürdürmek zorunda kalan insanlar zaman içinde farklı topluluklara bölünmüşlerdir.

Toplum içinde yaşayan insanlar içinde bulundukları toplumun devamlılığını sağlamak adına bir takım kurallara ihtiyaç duymuşlardır. Bu kurallar zaman içinde değerlerin de ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Bu bağlamda değerler insanların hareketlerine yön veren, zaman içinde gelişen inançlardır. Değerler yoğun insansı niteliklerdir (Topkaya ve Tokcan, 2013). Değer “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel anlamda ürettikleri her şeyi kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür” (TDK, 2019). Değer birey ve üyesi olduğu sosyal toplumu tanımlamakta kullanılan ve toplumun, kişilerin varlık, devamlılığını sağlayan tutumlar olarak tanımlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007). Değerler bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumun yapı taşı durumundadır (Karacan, 2018). Kızılçelik ve Erjem (1994)’e göre ise değer, sosyal bir topluluğun var oluşunu, üyeleri arasında birlikteliği sağlayan ve bu birlikteliği sürdüren ortak duygu, düşünce ve doğrulardır. Feather (1994) değerleri adalet kavramı ile ilişkilendirerek, beğenilen ve kabul görmüş genel inanış olarak kabul ederken Silah (2000) değerleri toplum için optimum seviyede yarar gösteren şeyler olarak tanımlamaktadır. Ancak toplum için yararlı olan tüm bu şeylerin bireysel arzulardan sıyrılarak toplumsal anlamda herkes için istenilen olma niteliğine ve geçerliliğine sahip olması gerekmektedir.

Değerler eğitimi, kişileri sosyal hayata hazırlamakta ayrıca yaşadığı toplumun sahip olduğu ahlaki eğilimlerini kazandıran, olumlu anlamda gelişmesini sağlayacak pedagojik yaklaşımları ortaya çıkaran eğitimidir. Değerler eğitimi, eğitim ve öğretim alanını her

anlamda kapsayan, sadece bir, iki dersi kapsamayan sınırları çok daha geniş olan bir alandır (Berkowtz, 2011). Toplum için önem arz eden temel değerlerin sahip olduğu özellikler şöyle sıralanabilir (MEB, 2005b).

- Toplumun ve bireylerin menfaatine yönelik olarak inanılan ölçütlerdir.
- Bilinç, duygu ve heyecanları içeren yargılardır.
- Bireylerin bilincinde olan ve davranışları yönlendirendir.
- Toplum ve bireyler tarafından benimsenir ve bütünleştiricidir.

Toplum için önemli bir yere sahip olan değerlerin öğretilmesinde Türk aile yapısı önemli bir yere sahiptir (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018). Çünkü temel değerlerin çocuk tarafından ilk defa fark edilip içselleştirildiği yer aile ortamıdır. Düzensiz ve plansız bir şekilde ailede başlayan değerler eğitimi daha sonradan toplumsal yaşamda, medya araçları ve örgün eğitimin verildiği okullarda şekillenerek öznel değer yargılara dönüşür (Ersoy ve Şahin, 2012; Jones, 2009). Ayrıca toplumun sahip olduğu (maddi-manevi) her şey değerlerin önemini artırmakta ve toplumun bir parçası olan fertlerine de aile aracılığı ile önemli ölçüde güç vermektedir (Çınar, 2010). Tüm bunlardan dolayı değerlerin içselleştirilmesi sürecinde ailenin ve öğretim programının da rolü yadsınmaz (Demirel, 2005). Toplumun ortak kültürü olan değerler alınan eğitim ile beraber gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Bunun için de okullarda değerler eğitiminin gerekliliği ön plana çıkmaktadır (Naylor ve Diem, 1987). Eğitim sayesinde bireyler sahip oldukları değerlere sahip çıkmakta, hayatlarını ona göre şekillendirmektedirler (Yeşil ve Aydın, 2007). Toplum hayatında önemli bir yere sahip olan değerler eğitimi geçmişte “ahlaki eğitim” ve “karakter eğitimi” gibi farklı isimler ile anılmıştır. Türkiye de 1900’lü yıllardan itibaren ağırlık kazanan değerler eğitimi günümüze kadar önemini giderek artırmıştır (Keskin, 2008). Okulda değerler eğitiminin temel amacı derslerinde başarılı toplumun esas değerlerini benimsemiş değerlere sahip bireyler topluma kazandırmaktır (Ekşi, 2003). Değerlerin içselleştirilip öğrenilmesi uzun bir süreci kapsamaktadır, bu süreçte okulun önemli bir yeri vardır (Erbaş, 2021). Eğitim uzun soluklu bir süreç olduğundan dolayı bu zaman zarfında çocuğun çevresinde bulunan herkese birtakım sorumluluklar düşmektedir. MEB değerler eğitiminin 2005 yılından itibaren öğretim programlarına ve dolayısıyla bu programlara uygun olarak yazılan ders kitaplarına yansıtılmasın da önem vermeye başlamıştır.

Buna göre;

Eğitim sistemimizde öğrencilerimize; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı gelişmiş bir kişiliğe sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş, olarak yetişmelerini sağlamak görevini üstlenmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi, değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımımızın öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır. (TTKB, 2010; akt. Merey, Kuş ve Karatekin, 2012).

Bu da değerler eğitiminin önemini ön plana çıkarmaktadır. Okulda öğrencilerin içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu değerlerin farkına varması ve hayatlarında bir yere oturtmaları için doğrudan ya da gizil olarak bu değerleri öğrenmeleri gerekmektedir (Akbaş, 2010). Ayrıca okulda hangi değerın nasıl ve ne şekilde öğretileceği Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları ve bu amaçlara uygun olarak hazırlanan öğretim programlarıyla şekillendirilmektedir. MEB'in 2005 ve 2017 yıllarında hazırladığı öğretim programlarında değerler eğitimine ağırlık verildiği görülmektedir. Okullarda özellikle Sosyal Bilgiler, Tarih, Coğrafya, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi vb. derslerin sahip olduğu kazanımların bu doğrultuda oldukları görülmektedir. Okullarda yapılan anma törenleri ve kutlamalar da bu konuda önemli bir işlevselliğe sahip olduğu söylenebilir.

1739 Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları incelendiğinde değer eğitimi ile ilgili olarak şu ifadelerle yer verildiği görülmektedir:

Türk milletin, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar olarak yetiştirmek. (MEB, 1973).

Okulda değerlerin öğrenilip aktarılması için önemli bir eğitim materyali de Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır (Kan, 2010a). Geniş bir alanı kapsayan Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki konu ve kazanımlar milli ve evrensel değerlerin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir (Karacan, 2018). Sosyal Bilgiler ile öğrencilere demokratik değerler, tutum ve inançları geliştirme, bu değerlere dikkat etme ve öteki insanların da bu değerlerin farkına varmalarını sağlamış oluruz (Doğanay, 2011). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerler eğitimine gerekli önem verilmiştir (Yel ve Aladağ, 2009). Böylece bu değerlerin genç nesillere aktarılması ile gençlerde gelecekte içinde bulundukları toplumun devamlılığını üstlenmiş olacaklardır (MEB, 2005b). 2017 Sosyal Bilgiler öğretim programına göre bu ders kapsamında öğrencilere kazandırılmak istenen değerleri Tablo 1'de görmek mümkündür.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Temel Değerler (MEB, 2018)

Adalet	Yardım severlik	Sevgi	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik	Duyarlılık	Dürüstlük
Bilimsellik	Çalışkanlık	Özgürlüktür	Vatanseverlik
Bağımsızlık	Barış	Dayanışma	
Saygı	Tasarruf	Sorumluluk	

Winter, Newton v Kirkpatrick (1998) değerleri bireysel, ailevi ve toplumsal olarak üç kategoride sınıflarken, Alport ve Vernon (1931) değerleri estetik, bilimsel, ekonomik, siyasal, sosyal ve dini olarak kategorilere ayırmıştır MEB'in bu amaç ve ilkelerinin tamamı "değerler eğitime" yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki temel felsefe toplumun bir parçası olan bireyleri yaşadığı topluma adapte olmasını sağlayarak hem topluma hem de dünyaya karşı duyarlı, milli ve evrensel özellikte olan değerlerin gelişmesini sağlamaktır. Böylece Sosyal Bilgiler dersi öncelikle bireyin kendisini tanımasına yardımcı olarak toplum ve dünyadaki yerini öğrenmesine yardımcı olmaktadır (Mindivanli ve Aktaş, 2011). Bu değerlerden biri olan *vatanseverlik* değeri Sosyal Bilgiler başta olmak üzere tarih, sosyoloji, siyaset bilimi olmak üzere pek çok bilim dalına konu olan önemli bir inanç olarak varlığını uzun süre diri tutmuş bir değer olarak ele alınmaktadır. *Vatanseverlik* bir ulusun ya da o ulusun fertlerinin vatanını, milletini sevmesi, yüceltmesi, ileriye dönük olarak gelişmesini sağlayan duygu, düşüncelerden meydana gelmektedir. Toplumun istediği etkili vatandaş olabilmek için öncelikle toplumda kabul görmüş olan değer ve becerileri sorgusuz sualsiz kabullenmek gerekmektedir. Bunun için son zamanlarda öğrencilere verilmesi gereken değer ve beceri öğretim programı aracılığı ile ders kitaplarına yansıtılmıştır (Avcı ve Faiz, 2018). Etkili ve yerinde olan bir değerler eğitimi etkili bir öğretim programını gerekli kılmaktadır (Ata, 2007 ve Yalar, 2010).

Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programları yardımıyla bireylere kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışlar arasındaki bağlantıyı sağlamaya çalışmaktadır (MEB, 2018). Son yıllarda gerçekleştirilen pek çok araştırma sonuçları Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarındaki değerlerin değerler eğitimi açısından yetersiz görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu araştırmalarda öğretim programı ve ders kitaplarının değerler ile ilgili boyutunda gerekli güncellenmelerin yapılmasının elzem olduğu ifade edilmiştir. Değer eğitimi sürecine aile

katılımının sağlanması, seminer tarzı mesleki çalışmalar yoluyla öğretmenlerin farkındalık ve becerilerinin geliştirilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur (Akdemir, 2012; Aran ve Demirel, 2013; Baysal, 2013; Beldağ, 2012; Can, 2022; Can, 2008; ; Ersoy ve Şahin, 2012; Özbek Gül, 2022; Öğretici, 2011; Taş, 2019; Turan, 2020; Turfanda, 2022; Pırnaz, 2020; Uçar, 2009; Kapan, 2014; Kurtulmuş, 2009; Yalçın, 2019; Yalar, 2010; Yıldız, 2021).

2.3.Vatan ve Vatanseverlik

Vatan bireylerin üzerinde yaşadıkları toprak parçası, yurt olarak kabul görmektedir. Kavramsal olarak vatan insanların üzerinde doğdukları, yaşamlarını sürdürdükleri uğruna ölümü göze alabildikleri ev, memleket, sahiplendikleri arazi eski Türk topluluklarında yakın ailelerin oluşturdukları birkaç çadırdan oluşan topluluk, bu toplulukların oluşturdukları alan olarak tanımlanmaktadır (Gömleksiz ve Ören, 2016). Türkler vatan kavramı yerine “yurt”, “toprak”, “memalik-i mahrusa”, “memalik-i şahane” gibi kavramları da kullanmışlardır. Batılı dillerde ise vatan kavramı “home”, “homeland”, “country”, “fatherland” ya da “modherland” olarak adlandırılmaktadır (Keskin, 1991). Hangi kavram kullanılırsa kullanılsın vatan bir milleti millet yapan yegâne unsurdur. İnsanların ortak bir geçmişinin, kültürünün, konuştukları dillerin kullanıldığı ve uğrunda ölümü göze alabildikleri değerli toprak parçasıdır. Vatan kavramı ile ilişkili olarak *vatanseverlik* ise birey ya da toplumun üzerinde yaşadığı yurdu sevmesi ve bu toprak parçası için elinden geleni yapmasıdır. Her bireyde var olan *vatanseverlik* duygusu topraklarına ve halkına değerlerine karşı duyduğu sevgiyi ifade etmektedir (Çancı, 2008; Elban, 2015). Yurttaş ise TDK (2019)’a göre üzerinde yaşadığı toprak parçasını koruyan, sahiplenen ve bu uğurda bir şeyler yapan kişi, vatandaştır. Ülkesi ve milletini seven etkili vatandaş yetiştirmenin temelinde etkili bir vatandaşlık eğitimi yatmaktadır. Bir ülkenin devamlılığını sağlayabilmek ve ülkenin tüm farklılıklarını ortak bir paydada birleştirmek etkili ve sürekli vatandaşlık eğitimine bağlıdır. Hablemitoğlu ve Özmete (2012)’ye göre vatandaşlık eğitimi yalnızca okulda verilen örgün eğitim değil, yaşam boyu süren devamlı ve dinamik bir süreçtir. Bu süreç ile toplumun birer üyesi olan bireylerin gereken konularda bilgili, sorunların üstesinden gelen katılımcı, sorumluluklarının farkında, sosyal problemlere duyarlı birer varlık olarak yaşamaları desteklenir. Geçmişten günümüze değin yapılan çalışmalarda vatandaşlık kavramsal olarak her zaman tartışılmıştır. İlk defa Yunan sitelerinde ortaya çıkan vatandaşlık kavramı zamanla politik bir kavram olarak kullanılmış ve bir topluluğun ya da siyasi örgütün parçası/üyesi anlamında

kullanılmaya başlamıştır. Platon’a göre iyi vatandaş içinde bulunduğu siyasi ve toplumsal sisteme değer veren kanunlarına uyan ve kişisel denetimini sağlayan bireydir. Antik Roma da ise vatandaş vergisini veren, zamanı geldiğinde askerliğini yapan yurttaşlardı (Healter, 2007). 1789 Fransız Devrimi ile beraber vatandaşlık/ yurttaşlık başka bir boyut kazanmıştır. Devrimden sonra Fransız Ulusal Meclisinin hazırladığı İnsan ve Yurttaş Hakları bildirgesinde “insan” ve “yurttaş” kelimeleri bir arada kullanılmış ve “kralın tebaası” ulus-devletin vatandaşlığına dönüşmüştür (Altunya, 2003). Fransız Devrimi ile eşitlik kazanan bireyler Sanayi Devrimi ile beraber belirli sorumluluklara bürünmüştür. Bu dönemde iyi vatandaş devlete karşı olan görevlerini yerine getiren, devlete bağlı bireydir (Heater, 2007). Siyasal düzenin temel yapısı olan devletler kendi sosyal düzenlerini sağlayabilmek adına oluşturdukları kurallarına göre vatandaş kavramını değişik şekilde farklı kavramlarla tanımlamaktadırlar (İpek, 2011). Hukuki anlamda kişiyi devlete bağlayan bağa vatandaş denir (Altunya, 2003). Çelik (2008)’e göre vatandaşlık eğitimi bireyin topluma uyum sağlamasıdır.

Ülkemizde ise ülke için görev ve sorumluluklarının farkında etkin vatandaş yetiştirmenin merkezinde Sosyal Bilgiler eğitimi yatmaktadır. Evrensel değerler ile donatılmış birey yetiştirmeyi amaç edinmiş olan Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki konu/tema, değer ve beceriler ile bu dinamik sürece katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersinde drama ya dayalı etkinlikler yapılmakta, iletişim, hoşgörü, nezaket, insan haklarına saygılı olma gibi konular bu etkinlikler ile öğrencilere vatan ve vatanseverlik değerleri aktarılmaya çalışılmaktadır. Etkili ve sorumlu bir vatandaş yetiştirmekte Sosyal Bilgilere en büyük yardımı bir bilim dalı olarak Tarih sunmaktadır. Çünkü Tarih ve tarihçiler bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bireylerin geçmiş-bugün-gelecek bağlamında vatan sevgisini vatandaşlık eğitimi paralelinde sunmaktadır. Bu da Tarihin etkin ve demokratik birey yetiştirmeye uygun doğasından kaynaklanmaktadır. Tarih bilgisi ilk dönemlerde ortak bir geçmiş ve gelecek duygusuna sahip, homojen bir millet oluşturma aracı olarak görülürken, günümüzde ise etkili vatandaş yetiştirmenin gerekleri olan bilgi, beceri ve değerlerin öğretiminde kullanılmaktadır (Turan, 2021). Tarih, milli bir kimlik ve bilinç geliştirmeye uygun yapısından dolayı özellikle ulus devletlerin ortaya çıkmasından sonra okullarda ders olarak okutulmaya başlamıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) gibi devletler tarihi ideolojik anlamda bir savunma mekanizması olarak kullanmıştır. Özellikle yeni kurulmuş olan ulus devletler kuruluş aşamalarında ulusal bir kimlik oluşturmak amacı ile Tarih derslerine müfredatlarında ağırlık vermişlerdir

(Demircioğlu, 2005; Şimşek ve Alaslan, 2014; Turan, 2015). Tarih öğretimi değişik zamanlarda değişik uygulamalar ile aktarılmaya çalışılmıştır. Bir zamanlar vatandaşlık eğitiminin en önemli aracı olarak görülen Tarih öğretimi daha sonrasında kişisel gelişime katkıda bulunan ve bireylerin sosyalleşmelerinde rol oynayan önemli bir araç, kültürel mirasın aktarıcısı olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise kavramsal olarak Tarih olgusunun öğretilmesi olay, olguların anlaşılması, öğretilmesi, kronoloji, belge inceleme alanlarında kullanılan teknik bilgiler yığınıdır (Dilek, 2007). Tarih ilmi ile yeni nesillere etkin ve dinamik bir sürecin bir parçası olan vatandaşlık eğitimi, uygun ve zengin materyaller eşliğinde Sosyal Bilgiler ışığında sunulmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de Sosyal Bilgiler dersini oluşturan konuların başında tarih gelmektedir (MEB, 1968). İlk zamanlarda ilköğretim düzeyinde bağımsız bir ders olarak okutulan tarih, 1916 yılında ABD’de etkili vatandaşlık eğitime yönelik olarak Sosyal Bilimler alanında çeşitli konuların bir araya getirilmesi ile oluşturulan Sosyal Bilgiler dersi kapsamına alınmış olup; ilerleyen zamanlarda farklı pek çok ülkenin de literatüründe yerini almıştır. Günümüzde, Türkiye de olduğu gibi pek çok ülke Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Tarih ilminden faydalanırken, bazı ülkeler de ise tek ders adı altında okullarında okutmaya devam etmektedirler. Tarih konu ve kazanımlarının ders kitaplarındaki yer ve önemi Cumhuriyet öncesi olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de yerini almaya devam etmiştir. Günümüzde Tarih konuları Sosyal Bilgiler içerisinde ağırlıklı olarak yer almaktadır. Bunun en önemli sebebi ise Sosyal Bilgilerin sahip olduğu vizyon ve amaçladığı hedefler kapsamında öğrencilere kazandırmayı ön gören bilgi, beceri ve değerlerin tarihin yapısına uygun olmasıdır (Turan, 2016).

Vatan, vatandaş ve *vatanseverlik* değerinin öğrencilere aktarılmasında ders kitapları önemli bir yer edinmektedir.

2.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları

Öğretim programı resmi olarak meşru hükümet yetkililerinin ya da okul yönetiminin oluşturduğu, amaçlar, hedefler, içerik, yöntem ve değerlendirme bakımından öğretimi yönlendiren programdır. Öğretim programları bulunduğu dönemdeki teknik, teknolojik gelişmelerine göre şekillenebilmektedir (MEB, 2018). Öğretim programı bir ülkedeki eğitim sisteminin en önemli parçasıdır. Bulunduğu ülkenin politik ve sosyolojik yönünü de yansıtan öğretim programı bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre güncellenmektedir. Öğretim programı bir ders ile ilgili öğrenciye kazandırılması hedeflenen temel amaçların yer aldığı en önemli öğretim aracıdır. İçeriğinde ülke eğitim sisteminin bilgi, beceri, değerlerin yer aldığı öğretmene yardımcı kılavuzdur (Bektaş ve Turan, 2022b). Öğretim programı, 1739

Milli Eğitim Temel Kanunun 2. bendinde belirtildiği gibi “ Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak düzenlenmiştir. Türk eğitim ve öğretim programları ile devam ettirilen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlamakta, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmeye çalışmaktadır (MEB, 2018):

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre Sosyal Bilgiler öğretim programının vizyonu şöyledir;

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiştir. Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, hakların ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektedir (MEB, 2005a).

Türkiye’de 2005 yılından itibaren eğitim ve öğretim alanında yepyeni bir pencere açılmış ve Sosyal Bilgiler alanında yeni bir anlayış başlamıştır. Böylece günün şartlarına, toplumun ihtiyaçlarına uygun üretken, katılımcı bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Yeni anlayışa göre hem öğrenciler hem de öğretmenler eğitimin önemli paydaşları olarak süreçte etkin şekilde katılım göstermeye başlamıştır.

Yeni anlayışa göre öğrencilere şu temel becerilerin kazandırılması amaçlanmıştır;

- Eleştirel düşünme
- Yaratıcı düşünme
- İletişim
- Araştırma- sorgulama
- Problem çözme
- Bilgi teknolojilerini kullanma
- Girişimcilik ve
- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini geliştirmeyi amaçlamıştır (MEB, 2005).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunda belirtildiği gibi Türk Milli Eğitimi’nin Genel Amaç ve Temel İlkelerine göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile beraber öğrencilere;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini, kavrayıp demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,

4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyan insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri, Kazandırılmaya çalışılmaktadır.
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmelerini,
14. Katılım önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözüm için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının 2018 yılında güncellenmiş haline göre Programların Perspektifi başlığı altında programın vizyonu ve temel yaklaşımı şöyle açıklanmaktadır:

Bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 1998-1999 yılındaki öğretim programından sonra davranışçı eğitim sistemini savunan öğretim programlarına son vererek 2005-2006 öğretim yılı ile kademeli olarak başlattığı yapılandırmacı eğitim ve öğretim programını 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında tamamen uygulamaya başlamıştır.

2.5.Ders Kitapları

Arapça bir sözcük olan kitap, “ketebe” (yazmak), (yazılı olan, yazılan), Türk dilinde “bitig”, “bitik” veya “betik” olarak bilinmektedir. Kitap sözcüğü Kaşgarlı Mahmud’un ünlü Divan-ü Lügati’t- Türk eserinde “bitig” olarak geçmektedir. Köktürlere ait olan Orhun Yazıtlarında ise “bitig” olarak belirtilmektedir (wikipedia.org). TDK’ya göre ise kitap değişik konuları anlatmak için yazılmış olan eser, ciltli veya ciltlessiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü olarak tanımlamaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). İnsanoğlunun bilgiyi kayıt altına alması ile beraber kitaplarında önemi de günümüze kadar artarak devam etmiştir. Kayıt altına alınan bilginin gelecek kuşaklara aktarılmasında kuşkusuz kitaplar önemli bir yere sahiptir. Ders kitapları, programa bağlı olarak öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerinin, davranışların sağlanması için oluşturulmuş yazılı eğitim materyalleridir. Bundan dolayı ders kitaplarının programın amacına uygun olması gerekmektedir. Bunu için de kitapların öğrencilerin duyu ve düşüncelerini, toplumsal becerilerini geliştirmeye/ ilerletmeye yönelik olması gerekmektedir. Ders kitaplarının bu amaçlarını yerine getirebilmeleri için istenilen niteliklere de sahip olmaları gerekmektedir (Dönmez, 2003). Modern eğitim sistemlerinin de önemli materyalleri arasında bulunan ders kitapları öğrencilere okulda, evde değişik yer ve zamanda ders esnasında öğrendiklerini tekrar etmeleri imkânını vermektedir. Öğrencilerin okul ortamında harcadıkları zaman zarfı göz önünde bulundurulduğunda, kitaplardan öğrendikleri bilgi, beceri, değer ve kazanımların edinilmesinde ders kitapları önemli bir rol üstlenmektedir. Kitaplar barındırdıkları okuma metinleri ve etkinliklerle eğitime hizmet etmektedirler. Ders kitapları aynı zamanda öğrenciler arasında fırsat eşitliğinin de önemli bir sembolüdür. Özellikle farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip olan çocukların devlet tarafından kendilerine ücretsiz olarak verilen ders kitapları ile fırsat eşitliğinden yararlanmaktadırlar (Avcı ve Faiz, 2018). Önder (2011)’e göre son zamanlarda teknolojinin de gelişmesi ile artık toplumda e-kitap uygulamalarına geçilmiştir. Ama öylede olsa Aslan (2010)’a göre ders kitapları önemini bugün olduğu gibi gelecekte de sürdürecektir. Şüphesiz bu önemin devam edebilmesi içinde ders kitaplarının sık sık güncellenerek eğitime katkı sağlanmaları gerekmektedir. Erbaş (2021)’a göre eksiklerin giderilip kazanımların öğrencilere öğretilmesin de kitaplar kadar öğretim programının da önemi büyüktür. Öğretim programları ders kitaplarının hazırlanmasında ve çağa uygun olarak kullanılmasında önemli bir yere sahiptir (MEB, 2008). Ayrıca ülkemizde okutulmakta olan ders kitapları dünyadaki emsalleri ile kıyaslandıklarında birçok açıdan geride oldukları

görülmektedir. Aynı klasmanda olabilmeleri için yeteri kadar enerji harcanmadığı gözlemlenmektedir. Öncelikle ders kitaplarının yeterli olgunluğa kavuşturulabilmesi için teknik ve bilimsel anlamda olduğu kadar siyasi anlamda da bazı gelişmelerin olması gerekmektedir. Öğretim programında yapılan değişikliklere gerektiği yerde yayınevlerinin de katkıda bulunmaları gerekiyor (Erbaş, 2021).

2.6.İlgili Çalışmalar

Bu başlık altında değerler, değerler eğitimi ve *vatanseverlik* ile ilgili yapılmış olan benzer araştırmalara yer verilmiştir.

Can (2008) “Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezini 2007-2008 öğretim yılında Ankara’nın Çankaya ilçesinde ilköğretim okullarında görev yapan 102 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak gerekli veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde en çok sorumluluk değeri ile ilgili etkinliklerin yapıldığını, öğretmenlerin değerlerin öğretilmesinde telkin, model, empati ve değer aydınlatılması gibi yollara başvurdıkları, değer analizi yönteminden pek yararlanmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri ders esnasında en çok işbirliğine dayalı öğrenme tekniği ve yaratıcı drama tekniğine başvurmuşlardır. Bu kapsamda değerlerin öğretilmesinde modern yöntemlerin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda sorumluluk değeri kadar adil olma, saygılı olma, duyarlı olma, estetik olma, vatandaşlık bilinci gibi değerlerinde önemli olduğu ve derslerde bunlara da ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kurtulmuş (2009) “İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin kazandırılmasında Kullanılan Değer Analizi Yaklaşımının Etkinliğinin Belirlenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 5. sınıf sosyal bilgiler derslerinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer analizi yaklaşımının etkililiğini belirlemeye çalışmıştır. Deneysel desen çalışmasının kullanıldığı araştırmada, değer belirleme ölçeği ve gözlem formu da kullanılmıştır. Sonuç olarak saygı değerine vurguda bulunularak bu konuda İstiklal Marşımıza ve bayrağımıza okullara ve toplumda gösterilen saygı boyutu ele alınmıştır. Özellikle okullarda tören ve etkinliklerin bu kapsamda etkili olduğu vurgulanmıştır. Son olarak değerlerin kazandırılmasında değerler analizinin geleneksel yaklaşımlara oranla daha

etkili olduğu, değerlerin benimsenmesinde bu yöntemin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmada ayrıca ilgili değerlerin kazandırılması için ğretim programının yeniden düzenlenmesi, sosyal bilgiler derslerinin haftalık ders saati miktarlarının artırılması ve öğretmenlere konuyla ilgili daha fazla sorumluluk yüklenmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

Uçar (2009) “Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik ğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını Van ilinde görev yapan 290 sosyal bilgiler ğretmeni ile gerçekleştirmiştir. Sosyal bilgiler ğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi ğretim programındaki değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin görüşlerini ortaya koymaya yönelik bu araştırmanın öğretmenlerin ders kitaplarını değerler eğitimi açısından yetersiz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları öğretmenlerin özellikle empati, hoşgörü, risk alma, estetik, akademik drşlk, demokrasi, farklılıklara saygı, insan haklarına saygı, aile birliğine önem verme, duyarlılık ile ilgili değerlere yer verilme düzeyini yetersiz bulduklarını ortaya koymuştur.

Yalar (2010) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve ğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme” başlıklı doktora tez çalışmasında Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ile ilgili ğretmen görüş ve önerilerini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmayla ayrıca değerler eğitimi ile ilgili bir program modülü geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Diyarbakır’da görev yapan 320 sınıf ğretmeni ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programında değerler ile ilgili kazanımlara doğrudan yer verilmesi ve öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte daha zengin bir içerikle sunulmasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

Öğretici (2011) “İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimine Yönelik Uygulamaların Etkililiğinin Araştırılması” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında 6. sınıf öğrencilerine duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin kazandırılmasına yönelik olarak uygulanan etkinliklerden hareketle, değerler eğitiminde etkinliklere dayalı uygulamaların etkililiğinin ortaya konulması amaçlamıştır. Araştırma devlet okullarında öğrenim gören yirmi bir ilköğretim altıncı sınıf ğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, etkinliklerin uygulanmasıyla öğrencilerin duyarlılık ve sorumluluk değerleri alanındaki farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada değerleri eğitimiyle ilgili

mevcut düzenlemelerin yetersiz olduğu vurgulanarak ders kitabı ve öğretim programının değerler eğitimi boyutuyla yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.

Akdemir (2012) “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerler İle İlgili Görüşleri ve Bunların Kazandırılmasına İlişkin Uygulamaları” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin görüşlerinin ve sınıf içi uygulamalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bir durum çalışması olup nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2011-2012 eğitim ve öğretim yılında Konya ilinde bulunan on sekiz farklı okulda görev yapan 124 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerden en çok önem verdikleri değerin “*adil olma*” en az önem verdikleri değerin ise “*estetik*” değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda değerler eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan öğretmenler için seminer, konferans veya hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, okullarda değerler konusunda projelere yer verilmesi ve eğitim materyallerinin bu doğrultuda geliştirilmesi şeklinde önerilerinde bulunulmuştur.

Ersoy ve Şahin (2012) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında 6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değerler eğitime yönelik etkinlikleri değerler eğitimi açısından incelemişlerdir. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı araştırma sonucunda ders kitaplarında değer eğitimiyle ilgili olarak öğrencilerin yaş özelliklerine ve çağdaş yaklaşımlara uygun uygun etkinliklere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Beldağ (2012) “İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum örneği)” başlıklı doktora tezinde ilköğretim yedinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerlerin kazandırılma düzeyini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma araştırma modeli olarak tasarlanmıştır. Araştırmada nicel verileri toplamak için Değerler Eğitimi Ölçeği kullanılmışken nitel veriler için ise yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen ve ailenin öğrencilere model olmaları gerektiği, kitle iletişim araçlarının kontrolsüz kullanılmasını değerlerin kazanılmasına olumsuz etki ettiği, değerlerin kazanımının Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinin ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır.

Aran ve Demirel (2013) “Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” adlı çalışmalarını Ankara’nın Çankaya ilçesinde ilköğretim okullarında görev yapan 102 öğretmen ile gerçekleştirmişlerdir. Anket ve görüşme tekniklerinin kullanıldığı araştırma sonucunda dünyada hemen hemen her alanda meydana gelen hızlı değişimlerin birey hayatında sosyal açıdan herhangi bir sorun yaşamaması için evrensel değerleri kazanmaları gerektiği; bu konuda da öğretmenlere önemli görevler düştüğü belirtilmektedir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin derslerinde değerler eğitimi ve öğretimi ile ilgili etkinlik uygulamaları önerilmektedir.

Baysal (2013) “Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler açısından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Sosyal Bilgiler derslerinde daha çok dürüstlük değerini kapsayan etkinlikler yapılmakta olup görsel anlamda ise bu etkinliklerin daha az kullanıldığı tespiti yapılmıştır. Uygulamalarda en çok ahlaki ikilem tekniği ve örnek olay yöntemi kullanılırken değer analizi tekniği ile teşekkür mektubu tekniğine daha az başvurulmuştur. Araştırmada ayrıca öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ve aldıkları seminerlerin değer öğretimindeki başarılarında belirleyici rol oynadığı belirtilmiştir.

Kapan (2014) “7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerindeki Değerleri Kazanma Durumlarının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında yedinci sınıf öğrencilerinin değerleri kazanma düzeyleri ile değerleri kazanmalarında etkili olan faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmada paralel desen çalışması kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin değerleri kazanma düzeylerini makul buldukları, buna karşılık öğretmenlerin öğrencilerin değerleri kazanma düzeylerini yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler arasında kazanım yüzdesi en az olan değer estetik ve *vatanseverlik* değeri iken kazanım değeri en yüksek olan değerler barış ve adil olma değerleridir. Öğretmenler ders kitaplarında en çok adil olma ve farklılıklara saygı değerlerine yer verildiğini, derslerde ise en kolay kazandırılan değerlerin vatanseverlik ile bilimsellik değerleri olduğunu belirtmişlerdir.

Bilginer, (2019) “Ortaokul Öğrencilerinin Vatanseverlik Değerine Yönelik Algılarının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında ortaokul öğrencilerinin

vatanseverlik değerine yönelik algılarını araştırmıştır. Bir nitel araştırma örneği olan çalışmada çocukların *vatanseverlik* değerine yükledikleri anlamlar veri toplama formları aracılığı ile toplanıp içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmada sonuç olarak katılımcıların vatanseverliğe yönelik algılarının vazgeçilmez olan, koruyucu ve kapsayıcı, önceliği olan, içinde güzellikler barındıran ve kararsızlığı olan, sevgi ve birliktelik uyandıran, süreklilik arz edecek şekilde ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca normal hayatta bireylerin sorumluluklarını yerine getirmelerinin de bir vatanseverlik örneği olduğu ifade edilmiştir.

Taş (2019) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Yer Alan Değerlerin Öğretimine Yönelik Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezini betimsel bir çalışma olarak tasarlamış olup tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda değerlerin öğretilmesinde kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlerden daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenler ile yapılan görüşmede *vatanseverlik* değerine diğer değerlerden daha fazla yer verildiği, en az yer verilen değer ise estetik değeri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre okullarda değerlerin öğretiminde daha çok akıllı tahtadan yararlanılırken gerçek yaşam problemlerine ise nadiren yer verilmektedir. Değerler eğitiminde öğretmenlerin yeterliliklerinin artırılması için eğitim faaliyetleri düzenlenmesi ve materyal sayısını artırılması gibi önerilerde bulunmaktadır.

Yalçın (2019) “Değişen (2017) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Değerler Eğitimiyle İlgili Öğretmen Görüşleri (Sivas Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezini beşinci sınıfları okutan Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirmiştir. Araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olan görüşme tekniği kullanılmış, veri toplama aracı olarak ise araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları beşinci sınıf Sosyal Bilgiler Programında yer verilen değerlerin kazandırılma düzeyini öğretmenlerin genel olarak yeterli bulduklarını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda ayrıca öğretmenlerin empati, sorumluluk ve dürüstlük değerlerini kazandırmada zorlandıkları, *vatanseverlik* ve yardımseverlik değerlerini ise daha kolay kazandırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler değerleri eğitimi olumsuz etkileyen faktörleri öğrencilerin ilgisiz olmaları, teknolojik araç kullanımı eksikliği, velilerin ilgisizliği, uygulamalardaki sınırlılıklar, ders saatinin az olması şeklinde sıralamışlardır.

Pınaz (2020) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerlere Yönelik Görüşleri (Kahraman Maraş

Örneği)” başlıklı yüksek lisans tezi nitel bir araştırma olarak tasarlanmış bir durum çalışması örneğidir. Araştırma Kahramanmaraş ili On iki Şubat ve Dulkadiroğlu ilçelerinde devlet okullarında görev yapmakta olan 120 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler değer kavramını; toplumun sahip olması gereken manevi kıymetler bütünü, toplumun uyması gereken ahlak kuralları, kültürel öğelerin gelecek kuşaklara aktarılması, bizi biz yapan unsurları ve insani özellik kazandırma olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca değerler eğitimi amacının kültürü koruyarak, etkili vatandaş yetiştirmek, olumlu tutum ve davranış kazandırmak, kişisel özellik kazandırarak eğitim politikalarını da bu şekilde belirterek değer eğitiminin önündeki en büyük engeli müfredat olarak göstermişlerdir.

İnce (2021)’nin “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatanseverlik Değer ve Vatanseverlik Eğitimi Hakkında Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezi nitel bir çalışma olup görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmacının yarı yapılandırılmış görüşme formu ile verileri elde ettiği çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak *vatanseverlik* değeri hakkında öğretmenlerin bilgi sahibi oldukları ve bu bilgilerini öğrencilere aktarma konusunda istekli oldukları, bunların Sosyal Bilgiler öğretim programı içinde önemli olduğunu ancak ilköğretim de vatanseverlik değerinin öğrencilere kazandırılmasında yetersiz olduğu, lisansta eğitiminde alınan derslerin vatanseverlik değeri konusunda yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Yıldız’ın (2021) “Orhun Yazıtlarındaki Sosyal Bilgiler Dersi Değerleri ve Bu Değerlere Yönelik Değer Eğitimi Etkinliklerinin Oluşturulması” başlıklı yüksek lisans tezi nitel bir araştırma örneği olup, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veriler geliştirilmiş analiz formu ile toplanmış ve elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Orhun Yazıtlarında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan on sekiz değerden on yedisinin farklı yoğunluklarda yer aldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bazı etkinliklerin uzman görüşü alınmak suretiyle derslerde uygulanabileceği ifade edilmiştir.

Can (2022) “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Uygulanabilirliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinde nitel bir araştırma yöntemi olan Görüşme tekniği kullanmıştır. Araştırma 2020-2021 öğretim yılında Elazığ merkez ortaokullarında görev yapan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma

sonucunda öğretmenlerin değer ve değer eğitiminin önemini farkında oldukları, değer eğitiminin uygulanabilirliğinin önemli olduğu, değerlerin toplumsal hayatta ve eğitim aracılığı ile kazandırılabilirdiği sonucuna varılmıştır. Öneri kısmında değerlerin tam olarak öğrencilere ulaştırılması için ders saatlerinin artırılması gerektiği belirtilerek, konu yoğunluğunun azaltılması, öğretmenleri bu konuda bilinçlendirecek çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği, üniversitelerde okuyan öğretmen adaylarına bu konuda etkinlik ve ders düzenlemeleri yapılarak eğitim verilmesi gereğinin altı çizilmiştir. Değer eğitimi olumsuz etkileyen faktörler öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, sınav odaklı öğrenci ve veli davranışları ile ders konularının aşırı yoğun olması şeklinde belirtilmiştir.

Özbek Gül'ün (2022) "Yerel Tarihi Ve Kültür Unsurlarının Sosyal Bilgiler Dersi Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin amacı ortaokul seviyesindeki öğrencilerin değerler ile değerler eğitimi kapsamında verilen yerel tarih konusundaki algılarını tespit etmektir. Çalışma 2020-2021 eğitim ve öğretim yılında Kastamonu'nun İnebolu ilçesinde MEB'e bağlı merkez ve köy okullarında görev yapan 130 ortaokul öğrencisi ile gerçekleştirilmiş, araştırmada anket ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin edinmiş oldukları bilgileri ezberlemeleri yerine değerler kapsamında gerçek hayatta kullanabilecekleri formda beceri, inanç ve tutum ile yoğurulmuş şekilde daha iyi öğrenebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Tandoğan (2022) "İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin Vatanseverlik Değeri Algılarının Kitap Okuma Etkinlikleri Sonucunda Değişiminin İncelenmesi (Erzurum Örneği)" başlıklı yüksek lisans tezinde doküman incelemesi yöntemi ve içerik analizi tekniğinden yararlanmıştır. Yapılan etkinlik ile öğrencilerin milli mücadele kahramanlarının isimlerine daha fazla aşina oldukları, *vatanseverlik* ve vatani koruma güdülerinin arttığı belirlenmiştir. Biyografi ve benzeri kitaplar ile yapılan etkinliklerle öğrencilerin milli mücadele kahramanları ile empati kurabildikleri, öğrencilerin yaşananlardan etkilendikleri belirlenmiştir. Bu tür etkinlikler aracılığıyla vatanseverlik değerlerini genç nesillere aşlamak daha kolay olduğu için okullarda bu tür etkinliklere daha fazla yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Temel (2023) "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretimi İle Tarihi Disiplini Arasındaki İlişkiye Yönelik Görüşleri" adlı yüksek lisans tezi Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler öğretimi ile Tarihi disiplini arasındaki ilişkiye yönelik

görüşlerini incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim modeline uygun olarak yapılmıştır. Araştırmada 40 Sosyal Bilgiler öğretmeninin den yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ile Tarih disiplini arasında ilişki bulunduğunu belirterek iki disiplinin bir biriyle ilişkili olduklarını beyan etmişlerdir. Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programın da yer alan temel değer, beceri ve kazanımların öğrencilere aktarılmasında ortak görüş içerisinde oldukları tespitine varılmıştır.

Turfanda (2022) “Milli Mücadele Dönemi Edebi Eserlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlere Göre İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde değerlerin toplumun büyük bir kısmı için önemli tutum ve davranışlar arasında olduğu, toplumun işleyiş ve devamlılığı açısından da önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca değer aktarımında aile ve okulun önemi vurgulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular içerik analizi kullanılarak çözümlenmiş, değerlere ait olan frekans ve yüzdeler tablo halinde gösterilmiştir. Araştırma sonucunda en çok *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı, değerlerin yaşama geçirilebilmesi için derslerde drama vb. tekniklerin kullanılmasına ağırlık verilmesinin ve kavramların açıklanmasının gereği vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, çalışma gurubu, veri toplama araçları ile verilerin analizi hakkında bilgi verilecektir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. sınıf) ders kitaplarında *vatanseverlik* değerine yer verilme durumunun incelenmesini amaçlayan bu çalışmada araştırmanın muhtevasına uygun olarak nitel araştırma yönteminden olan doküman inceleme yönteminde yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016)'e göre doküman inceleme tekniği araştırılan konunun içeriğini kapsayan, konu ile ilgili olan olay ve olguları ele aldığı gözlem ve görüşme tekniğinin mümkün olmadığı zamanlarda görsel ve yazılı materyalleri inceleyerek ve bunların analizlerinin yapıldığı araştırma yöntemidir. Merriam (2009)' a göre doküman inceleme yöntemi araştırmaların konu ile ilgili yapılan gözlem ve görüşmelerinden elde edilen bilgilerle bir arada kullanılacağı gibi betimleyici (tasvir) bilgiler de sağlayabilir. Ayrıca elde edilen varsayımlar hakkında yorumlarda bulunulabilir yeni varsayım ve kategoriler de geliştirebilir tarihsel bir bakış açısı ile önerilerde bulunulabilir. Doküman inceleme tekniği genelde eğitim ile ilgili araştırmalarda kullanılır. Öğretmen, okul personelleri, okul – aile birliği tutanakları, ailenin okul ile ilgili ilişkilerini bildiren yazılar, varsa ilgili gazete ve dergiler, ya da diğer iletişim araçlarındaki bazı yayın ve resmi kayıtlar, öğrencilerin kendi aralarındaki yazışma ve günlükleri, kitaplar, eğitim ile ilgili yapılan görüşlerini bildiren materyaller, bazı meclis ve kongrelere ait dokümanlar gibi araç – gereç ve materyaller doküman inceleme araştırmalarının yardımcı kaynaklarını oluştururlar (Merriam, 2013). Bu çalışma da 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bu ders kapsamında öğrencilere aktarılması öngörülen değerlerden biri olan *vatanseverlik* değerinin Sosyal Bilgiler (4. 5. 6. ve 7. sınıf) ders kitaplarında yer verilme durumunu inceleyen bir araştırma olduğundan bir nitel araştırma yöntemi olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi ile elde edilen veriler bir nitel araştırma veri analiz tekniği olan içerik

analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, belli kriterler çerçevesinde bir parçanın ya da okuma metninin içerisindeki bazı kavramların, cümlelerin sınıflandırıldığı, incelendiği ve her daim kendini güncelleye bilen bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd, 2020). Araştırmada elde edilen bulgular her sınıf düzeyinde öğrenme alanları/ üniteler temelinde oluşturulan kategoriler ve bu kategoriler altında oluşturulan alt kategori ve temalar altında organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

- 4.. 5.. 6.. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında *vatanseverlik* değerine yer verme durumu
- Ders kitabında yer alan metinlerde *vatanseverlik* durumunun incelenmesi
- Görsel boyutta *vatanseverlik* değerinin incelenmesi
- Soru boyutunda *vatanseverlik* değerinin incelenmesi

3.2.Araştırmanın Temel Materyalleri

Araştırmada 4, 5, 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından temel materyaller olarak yararlanılmıştır. Kullanılan ders kitapları 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan, MEBTTK onaylı ve halen MEB'e bağlı devlet okullarında derslerde 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulan ders kitaplarıdır. Araştırmada kullanılan ders kitapları şunlardır:

- Tüysüz, S. Demirel, Özüpek, P. Yağız, Z. (2022) İlkokul sosyal bilgiler ders kitabı 4 (4.baskı). Ankara: Tuna matbaacılık san. ve tic. a.ş. (Ankara: Tuna yayıncılık)
- Açıkgöz, S. Doğan, K. Başarır, N. H.(2018) Ortaokul sosyal bilgiler ders kitabı 5 (4.baskı) Ankara: Özyurt matbaacılık (Ankara: e kare eğitim ve yayıncılık).
- Şahin, E. Özçelik, N. Yaşar, T. (2021) Ortaokul sosyal bilgiler ders kitabı 6 (4.baskı) Ankara: Anadol kâğıtçılık yayıncılık limitet şirketi.
- Azer, H. Demirel. T. Bektaş, G. A. (2019) Ortaokul sosyal bilgiler 7 (4.baskı) Ankara: ekoyay eğitim yayıncılık matbaacılık san. ve ticaret. ltd.

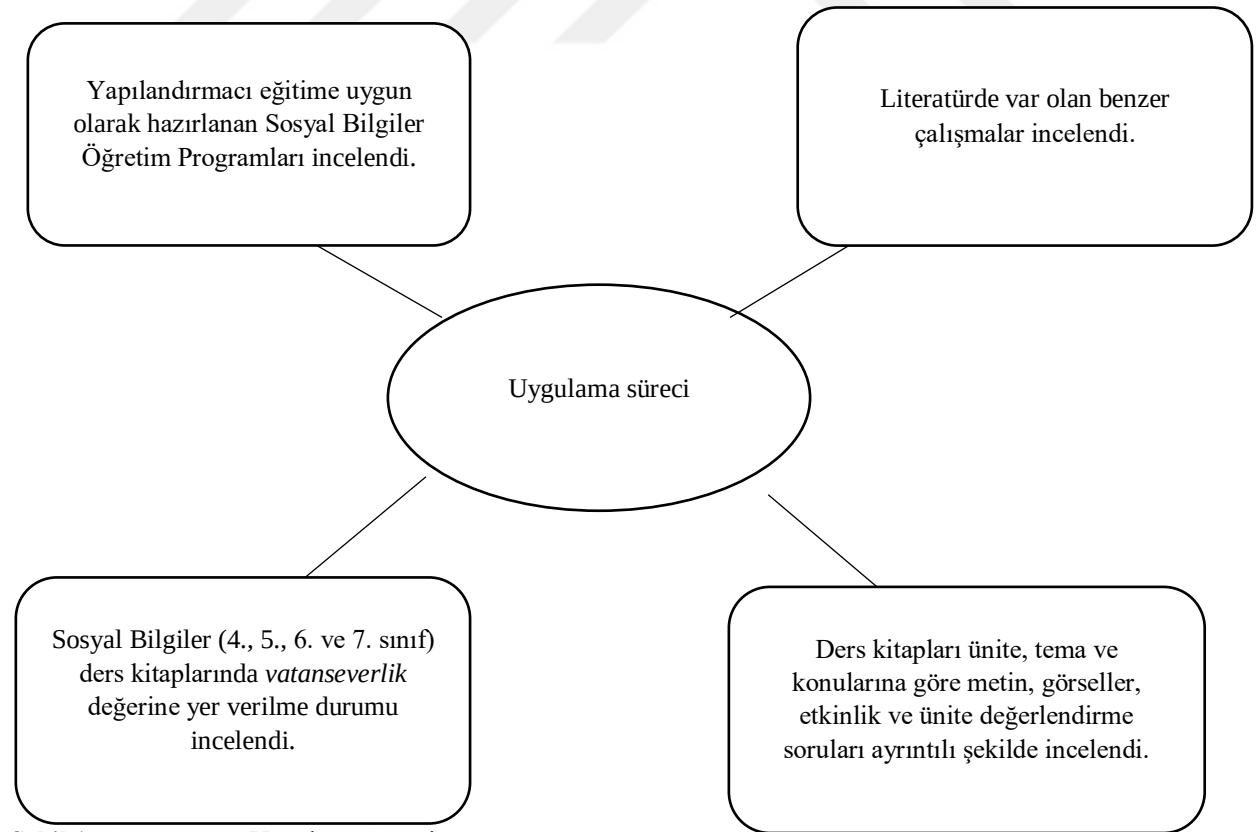
3.3.Verilerin Analizi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın tabi konusu olan Sosyal Bilgiler (4, 5, 6 ve 7. sınıf) ders kitaplarında *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. İçerik analizi genel olarak herhangi bir materyali (dergi, kitap, makale vs.) konun tutarlılık ve anlam bakımından yorumlama, anlamlandırma biçimidir (Patton, 2002).

Büyüköztürk, vd. 2020)’e göre içerik analizi bir metin ya da dokümanın belirli kodlamalar yolu ile sözcüklerin kategori şeklinde verildiği çalışmalardır. Bir parçanın içerisinde verilmek istenen mesaj hakkında çıkarımlarda bulunur, bir metinde var olan kelime ve kavramların varlığı – yokluğu ile ilgili belirlemelerde bulunur. Araştırmacıda bu kelime - kavramların varlığına göre çıkarımlarda bulunur. Tabi bu belirlemeler sadece metinler üzerinde değil metin içerisindeki tablo, resim, fotoğraf, grafikleri de kapsamaktadır. Ültay, vd. (2021)’lerine göre ise analizin doğasına uygun olarak yapılabilmesi içinde yorumlanması sonuçlarının açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Araştırmada ders kitapları araştırmacı tarafından araştırmanın konusuna göre ele alınarak incelenmiştir. Tüm ders kitaplarında (ünite, tema ve kazanımlar) *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu metin, görsel ve sorular boyutuyla ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca üniteler bazında *vatanseverlik* değerine kaç defa vurgu yapıldığı tablo halinde gösterilmiştir.

3.4.Uygulama Süreci

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin sürecin nasıl işlediği aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Uygulama Süreci

Uygulama sürecinde araştırmaya uygun olarak veriler toplanmıştır. Veri toplamada ders kitaplarının değerler açısından ayrıntılı olarak incelenmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu açısından incelenmiştir. Kitaplar incelenirken sadece metinler değil, görseller, ünite değerlendirme ve etkinlik soruları da titiz bir incelemeye tabi tutulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen veriler belirlenen kategori ve alt kategoriler altında organize edilerek sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Böylece araştırmanın ruhuna uygun olarak hareket edebilmesi adına bulgular kısmında şu dört soru cevaplanmaya çalışılmıştır.

- 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında vatanseverlik değerine yer verilme durumu nasıldır?
- 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında vatanseverlik değerine yer verilme durumu nasıldır?
- 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında vatanseverlik değerine yer verilme durumu nasıldır?
- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin ve görseller ile hazırlık ve ünite değerlendirme sorularında vatanseverlik değerine yer verilme durumu nasıldır?

4.1.Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer verilme Durumu

Bu bölümde araştırmanın birinci alt problemi doğrultusunda 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı *vatanseverlik* değeri açısından incelenmiştir. Ders kitabında *vatanseverlik* değeriyle ilgili verilen unsurlar metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları olmak üzere üç boyutta ortaya konulmuştur. Her ünite ve tema kapsamında *vatanseverlik* değerinin kaç defa tekrar edildiği tablo halinde **Tablo 2**'de gösterilmiştir.

4.1.1. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Vatanseverlik Değeri

4.1.1.1.Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi (Birey ve Toplum Öğrenme Alanı)

“Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesinde Sosyal Bilgiler dersinin tanımı yapılırken Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin bu dersi almakla nasıl bir farkındalık geliştireceğine “vatanınıza ve milletinize olan sevginizi pekiştirecek, hak ve sorumluluklarınızın farkına varacak, insan hakları konusunda duyarlılığınızı geliştireceksiniz” (Tüysüz, 2022: 10). Şeklinde *vatanınıza ve milletinize olan sevginizi pekiştirecek* cümlesinde *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Görsel 1.1: Bilge

Merhaba benim adım Bilge (Görsel 1.1). Sosyal Bilgiler dersine özel bir ilgi duyuyorum. Toplumu ilgilendiren konular hakkında araştırmalar yapmayı ve yeni bilgiler öğrenmeyi çok seviyorum. Bu nedenle çevremdekiler tarafından Sosyal Bilge diye çağırılıyorum.

Sosyal Bilgiler, insanın canlı ve cansız çevre ile etkileşimini açıklamaya çalışır. Bu amaçla bizlere yeryüzünde meydana gelen doğa olaylarını tanıtarak bunların hayatımıza etkilerini gözler önüne serer. Ayrıca toplumsal bir varlık olan insanın hak, ödev ve sorumluluklarının neler olduğunu belirtir. Böylece insanın sosyal yönünü geliştirerek onu toplumsal hayata hazırlar.

Sizin bu yıl başladığınız dördüncü sınıfta (Görsel 1.2) ve önümüzdeki yıllarda göreceğiniz derslerden biri de Sosyal Bilgiler olacak. Sizler Sosyal Bilgiler derslerinde edineceğiniz bilgi ve beceriler sayesinde dil ve tarih bilincine sahip olacaksınız. **Vatanınıza ve milletinize olan sevginizi pekiştirecek, hak ve sorumluluklarınızın farkına varacak, insan hakları konusundaki duyarlılığınızı geliştireceksiniz.** Ayrıca doğru karar veren ve sorunlara çözüm üretebilen bireyler olarak yetişeceksiniz.

Ben de ders kitabınızın sayfalarında yeri geldikçe sizlere eşlik ederek bu yetişme sürecine katkıda bulunmaya çalışacağım.

Şekil 2. Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesi Giriş Metni (S.10)

4.1.1.2.Geçmişimi Öğreniyorum Ünitesi (Kültür ve Miras Öğrenme Alanı)

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı (Geçmişimi öğreniyorum ünitesi) işlenirken öğretim programında yer alan *vatanseverlik* değerinin öğrencilere kazandırılmasına büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda “Kültür ve Miras” öğrenme alanında önerilen değerlerden olan *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu soru, metin ve görsel boyutta incelenmiştir.

Kültür ve Miras öğrenme alanındaki “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” başlıklı konuda yer verilen “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk milleti bundan yüzyıl kadar önce yurdunu elinden almak isteyen işgalcilerin saldırısına uğramıştır. Ancak işgalci devletler ne kadar güçlü olursa olsun milletimiz onlara boyun eğmemiş ve Milli Mücadele’den zaferle çıkarak varlığını korumasını bilmiştir” (Tüysüz, 2022: 49) ifadesinde

Türk milletinin Kurtuluş Savaşında vatanını korumak için verdiği mücadele vurgulanarak *vatanseverlik* değerine vurgu yapılmaktadır.

Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasında düşman karşısında dik duran onurlu Anadolu insanını komuta eden Mustafa Kemal'in rolü şüphesiz çok büyüktür. Ders kitabında da bu husus şöyle belirtilmiştir: "...Milli Mücadelenin kazanılmasında Türk milletinin bağrından çıkan kahramanlarımızın payı büyüktür. Bu kahramanların başında "Ya istiklal ya ölüm" diyerek Milli Mücadeleyi başlatan Gazi Mustafa Kemal Atatürk gelir" (Tüysüz, 2022: 49).

Metinde "Ya istiklal ya ölüm" sözü ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Metnin devamında "İtalya'ya karşı 1911'de Trablusgarp'ta savaşan Mustafa Kemal, 1914'ten 1918 yılına kadar süren Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde görevler üstlendi" (Tüysüz, 2022: 49) sözü ile Mustafa Kemal'in vatan aşkı ile üstlendiği görevi *vatanseverlik* değeri çerçevesinde anlatmıştır. Mustafa Kemal'in 1. Dünya Savaşı yıllarında savaştığı cephelerden biri olan Çanakkale Cephesi'nde sergilediği başarı metinde şu sözlerle ifade edilmiştir:

Çanakkale Cephesi'nde kazandığı zaferlerden dolayı halk arasında "Anafartalar Kahramanı" olarak tanındı. Mustafa Kemal, ülkemizin uğradığı bu felaket karşısında ümidini kaybetmedi. "Geldikleri gibi giderler" diyerek işgalcilerin yurdumuzdan kovulacağına olan inancını dile getirdi. 19 Mayıs 1919'da Milli Mücadele'yi başlatmak üzere Samsun'a ayakbastı (Tüysüz, 2022: 49-50).

Yukarıdaki metinde Milli Mücadelenin Başkomutanı olan Mustafa Kemal'in başarıları ve "Geldikleri gibi giderler" sözünün önemine dikkat çekilerek vatanı ve milleti için yaptıkları hatırlatılarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Metinde genel olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele yıllarında vatanın ve milletin geleceği için yapmış olduğu faaliyetlerden bahsederek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunmuş ayrıca "Başkanı seçildiği Erzurum Kongresinde vatanın bölünmez bir bütün olduğunu vurguladı.". "Sivas Kongresi'nde ise Milli Cemiyetleri tek çatı altında toplayarak birlik ve beraberliği sağladı."(Tüysüz, 2022: 50) cümleleriyle *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Doğu Cephesi ve Kazım Karabekir başlıklı okuma parçasında "Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde başarıyla görev yaptıktan sonra Kurtuluş Savaşı'nda Doğu Cephesi Komutanlığı'na getirildi" cümlesinde Kazım Karabekir Paşa'nın vatan uğruna

kahramanca aldığı görevleri sırasıyla belirtilmek suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Okuma parçasında yine “Kazım Karabekir Doğu Anadolu’ya giren Ermenileri başarılı bir taarruzla bugünkü doğu sınırımızın ötesine attı” (Tüysüz, 2022: 51) ifadesiyle Kazım Karabekir Paşa’nın vatan savunmasında gösterdiği başarıya değinilerek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Güney Cephesi Türk milletinin Milli Mücadele döneminde Fransızlara karşı yiğitçe mücadele verdikleri cephedir. Ders kitabında Güney Cephesi’nde Kahramanlar başlıklı okuma metninde “Adana, Maraş, Antep ve Urfa’ya giren Fransızlar bölgede yaşayan Ermenilerle iş birliği yaptılar. Fransızlar tarafından silahlandırılan Ermenilerin saldırıları üzerine Türk milleti Kuvayı Milliye birlikleri oluşturarak kendini savundu ve yiğitçe mücadele ederek işgalcileri topraklarından çıkardılar”(Tüysüz, 2022: 52) ifadelerine yer verilmiştir. Okuma metnindeki bu paragrafta Türk milletinin milli mücadele döneminde vatanlarını savunurken göstermiş oldukları yiğitlikleri anlatılarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Aynı metinde Tayyar Rahmiye Hanım ile ilgili şu ifadeler yer verilmiştir: “Tayyar Rahmiye Hanım, 1 Temmuz 1920’de Osmaniye’deki Fransız karargâhına müfrezesiyle birlikte taarruz ettiği sırada düşman ateşiyle şehit düştü. Silah arkadaşları onun başlattığı taarruzu zaferle sonuçlandırıp karargâhını ele geçirdiler” (Tüysüz, 2022: 52). Dolayısıyla söz konusu metinde Milli Mücadelenin sayısız kahramanlarından biri olan Tayyar Rahmiye Hanım ve arkadaşlarının vatanları uğruna yaptıklarına kahramanlığa dikkat çekilerek *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Ders kitabında Kuvayı Milliye kahramanlarından biri olan ve Maraş savunmasında Fransızlara karşı korkusuzca mücadele eden Sütçü İmam’dan da bahsedilmektedir

...bunun üzerine Sütçü İmam adıyla bilinen Maraşlı bir vatansever hızla dükkânından çıkarak askerlerden birini öldürdü. Bu olaydan sonra Sütçü İmam gündüzleri köy köy dolaşarak düşmana karşı direniş çağrısı yaptı. Geceleri ise şehre inerek düşmana karşı yürütülen mücadeleye yardım etti. Maraş savunmasına katılıp şehrin kurtuluşuna önemli katkılarda bulundu (Tüysüz, 2022: 53).

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi okuma metninde Milli Mücadele kahramanlarından Maraşlı Sütçü İmam’ın vatan savunmasında gösterdiği kahramanlıktan bahsedilmek suretiyle *vatanseverlik* değerine doğrudan vurguda bulunulmuştur.

Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra yurdun dört bir tarafı işgale uğramıştı Ders kitabında Urfa’nın Fransızlar tarafından işgal edilmesinin anlatıldığı metinde “işgalden sonra şehrin ileri gelenleri ile bir teşkilat kurarak Fransızların Urfa’dan atılmasında önemli rol oynadı”(Tüysüz, 2022: 53) ifadesine yer verilmiştir. “Güney Cephesinde Kahramanlar”

başlıklı okuma metninde ayrıca Milli Mücadele kahramanlarından Ali Saip Ursavaş'ın Urfa savunmasına yaptığı katkılara da yer verilmiş ve böylece *vatanseverlik* değerine vurgu yapılmıştır (Tüysüz, 2022: 53).

Ders kitabında Şahin Bey'in Milli Mücadele döneminde Antep savunmasındaki kahramanca mücadelesi ile ilgili olarak şu ifadelerle yer verilerek *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır: “Şahin Bey Kilis-Antep karayoluna savunma hattı kurarak Fransızların Antep'teki kuvvetlerine destek göndermesini engelledi”, düşmana “...sadece siz değil bütün dünya bir araya gelse bizi bu topraklardan ayıramaz”, diyerek “bir gün evvel topraklarımızdan savuşup gidiniz. Yoksa kıyarız canınıza” (Tüysüz, 2022:54).

Batı Cephesi'nde Savaş başlıklı okuma metninde yer alan “*Hasan Tahsin 15 Mayıs 1919 sabahında İzmir rıhtımına çıkan Yunan askerlerine ilk kurşunu atarak Milli Mücadele'nin sembol isimlerinden biri oldu*” ifadesinde Gazeteci Hasan Tahsin'in İzmir'in işgali sırasındaki direnişi anlatılmak suretiyle *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra Yunan ilerleyişinin durdurulması için Yörük Ali ve arkadaşlarının sürdürdüğü kahramanca mücadelede vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır:

İzmir'in işgali yurt genelinde düzenlenen mitinglerle protesto edildi. Ege'de de halk Yunanlıların ve yerli Rumların saldırılarına karşı Kuvayı Milliye birlikleri kurdu. Her yaştan eli silah tutan gönüllülerce kurulan bu birliklerin liderliğini Yörük Ali Efe gibi halk kahramanları üstlendi. Yörük Ali ve yanında bulunanlar ... yaklaşık yirmi ay boyunca düşman kuvvetlerinin Aydın üzerinden Doğuya doğru ilerlemesini engelledi (Tüysüz, 2022: 55).

Ders kitabında Millî Mücadelenin önemli isimlerinden biri olan Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü için “...Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde bulunduktan sonra Milli Mücadele'nin başlamasıyla birlikte Anadolu'ya geçti... Batı Cephesi'nde ilk başarılarını İnönü Savaşlarında kazandı. İnönü zaferleri Türk milletinin TBMM'ye ve düzenli orduya güvenini artırdı” (Tüysüz, 2022: 56) ifadelerine yer verilmiş olup, İsmet Paşanın bir asker olarak vatanına yapmış olduğu katkıları ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. “Sakarya Zaferi'nin kazanılmasında cephedeki Mehmetçik kadar cephe gerisinde mermi taşıyan insanlarımızın da önemli payı vardır” (Tüysüz, 2022: 56) cümlesinde de Anadolu'nun şerefli Türk halkının vatan aşkı ile yaşadıkları zorluklara değinilerek *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Ders kitabında Milli Mücadelenin en kritik günlerinde Mustafa Kemal Paşa'nın Sakarya Meydan Muharebesinde vatanın geleceği ile ilgili yapmış olduğu stratejik anlamda büyük bir önem arz eden başarısından; “TBMM tarafından Başkomutanlığa getirilen

Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin fedakârlıklarıyla ordumuzun eksikliklerini giderdi. Sakarya Meydan Muharebesi 23 Ağustos 1921’de Yunan Ordusunun hücumu ile başladı. 22 gün geceli gündüzlü devam eden bu savaş Türk Ordusunun zaferiyle sonuçlandı...” (Tüysüz, 2022: 56) ifadeleriyle bahsedilmiş ve *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Milli Mücadele yıllarında Türk milleti genci ile yaşlısı ile erkek ve kadını ile büyük bir halk mücadelesi sergilenmiştir. Bu mücadelenin önemli kadın kahramanlarından olan Şerife Bacı’nın Milli Mücadeleye katkısından “*Şerife Bacı İnebolu’dan Kastamonu’ya kağınyla cephe taşıyordu*” şeklinde bahsedilmekte ve *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur. Ders kitabında Milli Mücadelenin önemi isimlerinden aynı zamanda Mustafa Kemal’in yakın arkadaşlarından olan Fevzi Paşanın Milli Mücadeleye katkısıyla ilgili “Mondros ateşkes Antlaşması’ndan sonra bir süre İstanbul’da kalan Fevzi Paşa, 1920 yılının ortalarına doğru Ankara’ya gelerek Milli Mücadele’ye katıldı” Fevzi Paşa “Büyük Taarruz ’un planlarının hazırlanması ve başarıyla uygulanmasında rol oynadı.” (Tüysüz, 2022: 57) ifadesinde Fevzi Çakmak (Paşa)’ın Milli Mücadeleye katkılarından bahsedilmekte ve *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Ders kitabında yer verilen Oltu Destanı adlı şiirde (Şekil 3.) Erzurum’un Oltu ilçesinin doğal yapısı, beşeri ve kültürel zenginlikleri ve sahip olduğu yer altı zenginlikleri anlatılmaktadır. Burada şair Oltu’nun sahip olduğu zenginlikleri tanıtmakla üzerinde yaşadığımız topraklara bağlılık ve vatan sevgisi kazandırmayı amaçladığından *vatanseverlik* değeriyle ilgi kurulmuştur.

Oltu Destanı

Çıktım kalesine göründü bağlar,	Yelleri etrafa koku dağıtır,
Cana can katıyor yazı Oltu’nun.	Has bahçesi sanki İrem Bağı’dır,
Serviler dibinden deresi çağlar,	Bu şen kasabanın Maden Çağı’dır,
Yıkanır ördeği kazı Oltu’nun.	Tanınmış kömürü, tuzu Oltu’nun.
Doğusundan dağlar değer semaya,	Asarıatika kalesi vardır,
Güney Narman, kuzey şanlı Balkaya,	Selçuk Türklerinden bir yadigârdır,
Batıda rastlanır biraz ovaya,	Ne yazık bu yerde arazi dardır,
Meşhurdur Vakıflar Düzü Oltu’nun.	Toprağa geçmiyor sözü Oltu’nun.

Şeref GÜRBÜZ

Şekil 3. Ders Kitabında Oltu Destanı İsimli Şiirin Yer Aldığı Bölüm (S. 80)

4.1.1.3.Üretimden Tüketime Ünitesi (Üretim Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı)

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Üretimden Tüketime” ünitesinde yer verilen Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler başlıklı okuma metninde dünyada ve Türkiye’de eşsiz doğası, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile ön plana çıkan Antalya’yı ve turist rehberliği mesleğini tanıtan şu ifadelere yer verilmiştir: “...Turizm, Antalya’daki önemli ekonomik faaliyetlerdendir Antalya’da “... Rehberler turistlere tarihi ve kültürel varlıklarımız ile doğal güzelliklerimizi gezdirerek ülkemizin tanıtımında önemi rol oynarlar. Babam da Antalya ve çevresinde çalışan bir turist rehberidir”(Tüysüz, 2022: 129). *Vatanseverlik* sadece savaşıp ülkesine sahip çıkmak değildir. Ülkesinin doğal ve beşeri özelliklerinin tanıtımını sağlamak da bir *vatanseverlik* örneğidir. Okuma metninde Antalya ilimizin tanıtımı yapılarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Belgemizi Alalım başlıklı okuma metninde ülkemizin kalkınmasında ve vatandaşların istek ve ihtiyaçlarını gidermede önemli bir yere sahip olan verginin önemi vurgulanmıştır: “Bu vergilerin devletimizin hazinesine ulaşabilmesi biz vatandaşların fiş ve fatura istemesiyle mümkündür. Çünkü alışveriş sonrasında alacağımız belgenin üzerindeki miktar yazar kasa aracılığıyla kayıtlara geçer. Devlet de bu kayıtlar üzerinden vergi toplar...” (Tüysüz, 2022: 136). Böylece bu ifadelerde bilinçli bir vatandaşın yapması gerekenler, vatandaşlık görevleri bağlamında hatırlatılmaktadır ki bu da *vatanseverlik* değeriyle ilgili bir husustur.

4.1.1.4.İnsanlar ve Yönetim Ünitesi (Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı)

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında İnsanlar ve Yönetim başlıklı ünite “Büyüklerime Söz” başlıklı okuma metninde “Bu vatan nasıl bugünlere geldi düşündünüz mü? Nasıl başardığımızı, zaferi kazandığımızı, biliyor musunuz? Çok zor olanı, olmaz olur yapmaya çalıştık. Binlercesine yüzlerle karşı koyduk. Ama onlarda bir şey eksikti. Bu vatan sevgisi, kardeşlik duygusu ve bağımsızlık isteğiydi.” (Tüysüz, 2022:169) cümlelerinde vatani hangi zorluklarla kurtarıldığından bahisle vatan sevgisi, milli birlik ve birlik beraberlik ile Türk milletinin tarihsel hasletlerinden olan özgürlük ve bağımsızlığına verdiği öneme vurguda bulunmaktadır. Aynı metinde ayrıca “*Biz kağnılarıyla yalın ayak cepheye mermi taşıyan annelerimizi, bu vatan uğruna canını veren şehitleri*

unutamıyoruz” (Tüysüz, 2022: 169) ifadesiyle de vatan ve bağımsızlık uğruna yaşanan zorluklar ve çekilen acılar vurgulanarak vatan sevgisi pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

Aynı ünite de yer alan Cumhuriyet Güneşi Hiç Söner mi? başlıklı okuma metninde de vatan sevgisinin mahiyeti şu sözlerle açıklanmaktadır:

‘Bu vatan uğruna ölürüm’ demek yetmez. Bu vatani, bu bayrağı ilelebet yaşatmak için çalışırım, bir anı dahi boşa geçirmem de demeliyiz. Kadın erkek, çoluk çocuk hepimiz bu vatan için kanlarımızı döken şehitlerimizi unutmamalıyız. Tarihten derslerle geleceğe yönelik çabalar göstermeli, Cumhuriyetimizi sonsuza dek yaşatmalıyız (Tüysüz, 2022: 169).

Dolayısıyla bu paragrafta öğrencilere vatan sevgisinin çeşitli örnekleri gösterilmek ve onlara düşen sorumluluklar dile getirilmek suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

4.1.2. Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” başlıklı konuda yer alan *vatanseverlik* değerinin sembolize edildiği görsel materyallere ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

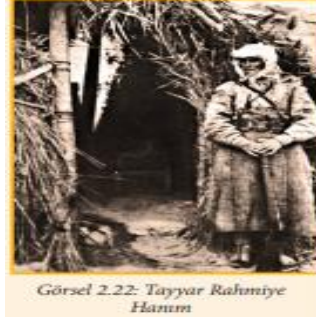
Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele başlıklı konuda yer alan Mustafa Kemal’in I. Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi’nde mevzide çekilmiş fotoğrafı ile (Şekil 4) *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Görsel 2.19: Mustafa Kemal Çanakkale

Şekil 4. Ders Kitabında Yer Verilen Mustafa Kemal Çanakkale Başlıklı Görsel S. 49)

Ders kitabında Güney Cephesinde Kahramanlar başlıklı konuda yer alan Milli Mücadele döneminde çeşitli zorluklar yaşamasına rağmen dik duran Kuvayı Milliye şeflerinden Tayyar Rahmiye Hanım’ı gösteren aşağıdaki görselde (Şekil 5) *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Şekil 5. Ders Kitabında Yer Verilen Tayyar Rahmiye Hanım Başlıklı Görsel (S.52)

Güney Cephesinde Kahramanlar başlıklı metinde Milli Mücadele Dönemi'nin önemli şahsiyetlerinden olan ve Antep savunmasında Fransızlara karşı büyük mücadele veren Şahin Bey'in temsil edildiği aşağıdaki görselde (Şekil 6) *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Şekil 6. Ders Kitabında Yer Verilen Şahin Bey Başlıklı Görsel (S.54)

Milli Mücadele Döneminde İstanbul'dan Anadolu'ya silah taşımakta kullanılan İnebolu, Kastamonu, Çankırı, Ankara güzergâhlarını takip eden yol sonradan *İstiklal Yolu* olarak adlandırılmıştır. Ders kitabında *Batı Cephesinde Savaş* başlıklı konuda Milli Mücadele döneminin en zorlu günlerinin hangi yollarla aşıldığının görsel üzerindeki güzergâhlardan anlatılmaya çalışıldığı "İstiklal Yolu" görseli (Şekil 7) ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

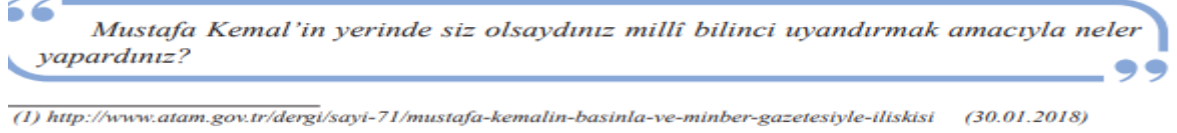

Şekil 7. Ders Kitabında Yer Verilen İstiklal Yolu Başlıklı Görsel (S.56)

4.1.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi

4.1.3.1.Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanındaki “Geçmişimi Öğreniyorum” ünitesinde *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı soru ve etkinliklere aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 8. Vatanseverlik Değeri ile ilgili Hazırlık Sorusunun Yer Aldığı Sayfa Görüntüsü (S.50)

Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele başlıklı konunun sonunda yer verilen açık uçlu soruda *Mustafa Kemal'in yerinde siz olsaydınız millî bilinci uyandırmak amacıyla neler yapardınız?* sorusunda Mustafa Kemal'in vatanın kurtuluşu ve milletin bağımsızlığı uğrunda Milli Mücadele döneminde yaptıklarına dikkat çekilerek öğrencilerin tarihsel empati yoluyla vatanları için neler yapabilecekleri hususunda farkındalık yaratılmaya çalışıldığı için *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Aynı konu içerisinde yer verilen Güney Cephesi'nde Kahramanlar adlı metinde Milli Mücadelenin kadın kahramanlarından Tayyar Rahmiye Hanım'ın yurt savunması adına yaptıkları hakkında bilgi verilmektedir. Metnin sonunda “Yapınız” başlıklı metin kutusunda (Şekil 9) öğrencilerin Milli Mücadele dönemi kahramanı ile tarihi perspektifte bir nevi diyalogda bulunmaları istenilmektedir. Bu yolla öğrencilerin o günleri gözlerinde canlandırmaları ve hissetmeleri sağlanarak *vatanseverlik* duygularının pekiştirilmesi amaçlandığı için *vatanseverlik* değerine vurgu yapılmıştır.

Yapınız

Tayyar Rahmiye Hanım'a bir dörtlük ile seslenmek isteseydiniz ona neler söylerdiniz? Söylemek istediklerinizi yandaki noktalı yerlere yazınız.

.....

.....

.....

.....

(1) turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/onder_2.pdf (Düzenlenmiştir.) (30.01.2018)

52

Şekil 9. Ders Kitabında Tayyar Rahmiye Hanım İle İlgili Sorunun Sayfa Görüntüsü (S. 52)

Milleti mücadelenin ülkemiz ve milletimiz için önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Yapınız

Büyük Taarruz'u gösteren aşağıdaki resim Anıtkabir'deki Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesinden alınmıştır. Resmi inceleyiniz ve altta verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Dumanların arasında koşan askerlerin ortak amacı nedir?
2. Askerin elinde bulunan Türk bayrağı hangi değerleri simgelemektedir?
3. Mustafa Kemal'in en üstte çizilmesinin nedenleri neler olabilir?
4. Resimdeki kişilerden hangisiyle konuşmak ve ona neler söylemek isterdiniz?
5. Sizden resme bir ad vermeniz istenseydi hangi adı verirdiniz?

(1) <http://www.ataturk.gov.tr/dergisi/sayfa-69/ataturk-kase-cephelerinde-vecdeleri-dort-emir> (31.01.2018)

58

Şekil 10. Ders Kitabında Büyük Taarruz Günlerinde Mustafa Kemali Gösteren Görsel(S.58)

Batı Cephesi'nde Savaş başlıklı konunun sonunda yer alan “Yapınız” başlıklı etkinlikte (Şekil 10) yer alan sorularda Büyük Taarruz'un resmedildiği bir görsel yer almakta ve öğrencilerden Yunan birliklerine karşı savaşan Türk ordusunun yer aldığı görseli incelemeleri ve şu beş soruyu cevaplamaları istenmektedir:

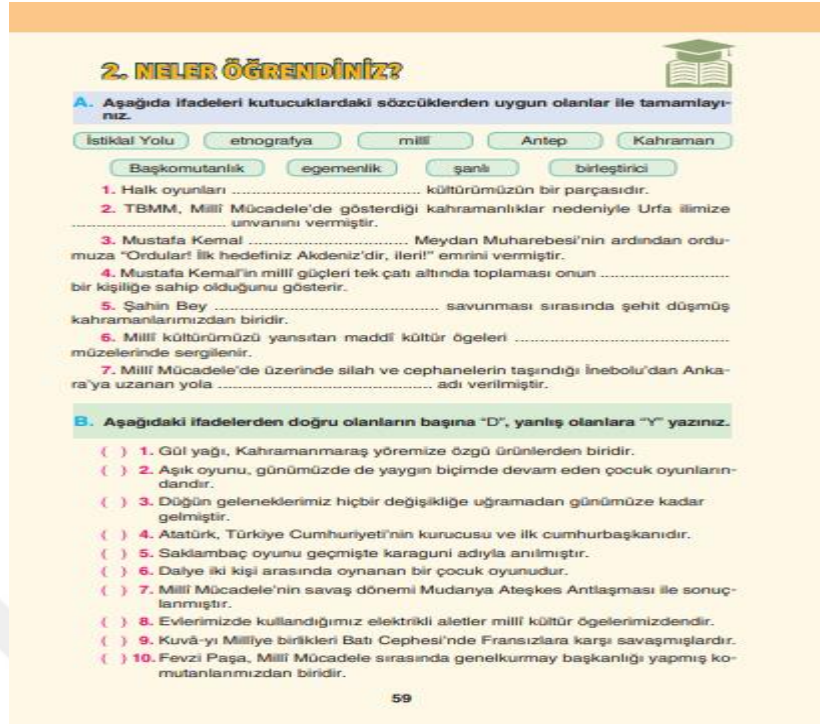
1. Dumanların arasında koşan askerlerin ortak amacı nedir?
2. Askerin elinde bulunan Türk bayrağı hangi değerleri simgelemektedir?
3. Mustafa Kemal'in en üstte çizilmesinin nedenleri neler olabilir?
4. Resimdeki kişilerden hangisi ile konuşmak ve ona neler söylemek isterdiniz?
5. Sizden resme bir ad vermeniz istenseydi hangi adı verirdiniz?

Yukarıdaki sorulara bakıldığında soruların “*ordu, bayrak, Mustafa Kemal*” gibi Türk milletinin geçmişi ve bugünü için önem taşıyan değerleri kapsadığı görülmektedir. Bu da bu etkinlikte öğrencilerde tarihi bir bakış açısı çerçevesinde “*vatan*” ve “*vatanseverlik değerinin*” oluşturulmak istendiğini göstermektedir. Dördüncü soruda “*resimdeki kişilerden*

hangisi ile konuşmak isterdiniz ve ona neler söylemek isterdiniz?” sorusu ile öğrencilerde “tarihsel empati” becerisinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Etkinlikte yer alan beş sorunun tamamının açık uçlu olması öğrencilerin bakış açılarının genişletilmeye ve tarihsel olaylara farklı perspektiflerden bakma becerilerini geliştirmeye yönelik olarak hazırlandığını göstermektedir. Beşinci soruda “Sizden resme bir ad vermeniz istenseydi hangi adı verirdiniz?” sorusu ile öğrencilerin tarihi konuları kavrama ve yaratıcılık becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu etkinlikte vatanseverlik değeri aktarılmaya çalışılmıştır.

Ders kitabında Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinin sonunda “Neler Öğrendiniz?” başlığı altında farklı soru türlerinden oluşan ünite değerlendirme sorularına yer verilmiştir (Şekil 11). Ünite değerlendirme soruları içerisinde öğrencilere vatanseverlik değerini farklı boyutta fark ettirecek yedi tane boşluk doldurma sorusuna yer verilmiştir. Bu sorulardan 2. soruda “TBMM Milli Mücadele’de gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle Urfa iline “Şanlı” unvanını verdiği, 3. soruda “Mustafa Kemal “Sakarya” Meydan Muharebesi’nin ardından orduya meşhur “Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri” emrini verdiği, 4. soruda “Mustafa Kemal’in milli güçleri tek çatı altında toplayabilmesinin onun “Birleştirici” bir kişiliğe sahip olduğunu gösterdiği, 5. soruda Şahin Bey’in Antep savunmasında şehit düşmüş kahramanlarımızdan biri olduğu, 6. soruda ise milli kültürü yansıtan maddi kültür öğelerinin Etnografya müzelerinde sergilendiğine ilişkin bilgiler pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Bugüne kadar vatanımızı paylaştığımız uluslardan kalma tarihi ve kültürel değere sahip olan eserlerin sergilendiği etnografya müzesi hakkında bilgilendirici bir soru olan bu soru ile çocuklar milli ve manevi kültür unsurlarını korumanın da bir vatanseverlik unsuru olduğunu öğrenerek vatanseverlik değerine vurguda bulunulmuştur. 7.Soru “*Milli Mücadele’de silah ve cephanelerin taşındığı İnebolu’dan Ankara’ya uzanan yola “İstiklal Yolu” adı verilmiştir* sorusunda olduğu gibi ünite değerlendirme sorularından olan boşluk doldurma sorularının altı tanesinde vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

Şekil 11. Ders Kitabında “Neler Öğrendik” Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Yer Aldığı Sayfanın Görüntüsü (S.59)

Ünite değerlendirme soruları içerisinde on adet Doğru-Yanlış türü soruya yer verilmiş olup, 4. soruda Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı olduğu, 7. soruda “ Milli Mücadele’nin savaş döneminin Mudanya Ateşkes Antlaşması ile sona erdiği, 9. soruda “Kuva-yı Milliye birliklerinin Batı Cephesi’nde Fransızlara karşı savaştığı, 10. soruda ise Fevzi Paşa’nın, Milli Mücadele sırasında Genelkurmay Başkanlığı yapmış komutanlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Bu sorular ve yanıtları ile tarihsel perspektif çerçevesinde vatan ve vatanseverliğe dikkat çekilerek *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

**C. Aşağıda Milli Mücadele'mizle ilgili olaylardan bazıları ve bunların tarihleri ka-
rışık olarak verilmiştir. Her bir olayın başındaki kutucuğa ait olduğu tarihin
numarasını yazınız.**

1. ☐ Başkomutanlık Meydan Muharebesi	1. 15 Mayıs 1919
2. ☐ Büyük Millet Meclisinin açılışı	2. 30 Ekim 1918
3. ☐ İzmir'in işgali	3. 30 Ağustos 1922
4. ☐ Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı	4. 23 Nisan 1920
5. ☐ Büyük Taarruz'un başlaması	5. 19 Mayıs 1919
6. ☐ Mondros Ateşkes Anlaşması	6. 9 Eylül 1922
7. ☐ Mudanya Ateşkes Anlaşması	7. 26 Ağustos 1922
8. ☐ İzmir'in kurtuluşu	8. 11 Ekim 1922

C. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi aile tarihi ile ilgili sözlü tarih çalışması sırasında soru-
lacak sorulardan birisi olamaz?

A) O dönemde ülkemizin nüfusu ne kadardı? B) Dedemin mesleği ne idi?
C) Almanya'ya hangi yıl gitmiştiniz? D) Nasıl bir evde oturuyordunuz?

2. Aşağıdakilerden hangisi Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde faaliyet göste-
ren millî kahramanlarımızdan biridir?

A) Ali Saip Bey B) Şahin Bey C) Şerife Bacı D) Yörük Ali Efe

3. Mustafa Kemal'e kazandığı Zaferi nedeniyle TBMM
tarafından "mareşal" rütbesi ve "gazi" unvanı verilmiştir.
Verilen cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Çanakkale B) Dumlupınar C) Sakarya D) Trablusgarp

4. "Koyun, keçi ve danaların ön dizlerinde bulunan bir kemik ile oynanır. Bu
oyunda yere çizilen bir daire içine kemikler dizilir ve oyuncular ellerindeki kemiklerle
daire içindeki kemikleri dışarı çıkarmaya çalışır."
Semih, yukarıdaki sözlerinde Türklerin tarihte yaygın olarak oynadığı oyunlar-
dan birini anlatmaktadır. Bu oyun hangisidir?

A) Aşık B) Dalye C) Saklambaç D) Topaç

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Tarihi ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır?

2. Milli Mücadele günlerinde yaşasaydınız vatanımızın kurtuluşu için hangi alan-
da neler yapmak isterdiniz? Neden?

60

Şekil 12. Ders Kitabında “Neler Öğrendik” Başlıklı Ünite Değerlendirme Sorularının Yer Aldığı Sayfanın Görüntüsü (S. 60)

Şekil 12.'de belirtildiği gibi ünite değerlendirme soruları içerisinde yer alan eşleştirme soruları, çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular ile de geçmiş yaşantılar ve savaşlar ile ilgili sorularda *vatanseverlik değeri* vurgulanmaktadır. Eşleştirme sorularında *Başkomutanlık Meydan Muhaberesi, Büyük Millet Meclisi'nin açılışı, İzmir'in işgali, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, Büyük Taarruzun başlaması, Mondros Ateşkes Antlaşması, Mudanya Ateşkes Antlaşması ve İzmir'in Kurtuluşu* gibi Türk milletinin yakın tarihinde önemli yere sahip tarihsel olayların öğrencilere öğretilmesi yoluyla onlara “vatanseverlik değeri” aşlamak amaçlandığından *vatanseverlik değeri* vurgulanmaktadır.

Çoktan seçmeli sorularla benzer şekilde Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde faaliyet gösteren milli kahramanlarımız ve Mustafa Kemal'e TBMM tarafından “Mareşal” rütbesi ve “Gazi” unvanı verilmesine yol açan askeri başarısı gibi Milli Mücadelenin önemli olayları konusunda farkındalık oluşturulması ve bilgilerin pekiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde yer alan “Tarihi ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır?” ve “Milli Mücadele günlerinde yaşasaydınız vatanımızın kurtuluşu için hangi

alandan neler yapmak isterdiniz? Neden?” şeklindeki iki açık uçlu soruyla da tarihi ve kültürel mirasa saygı ve vatana hizmet etmenin farklı boyutları ile ilgili düşünmeleri sağlanarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

4.1.3.2. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

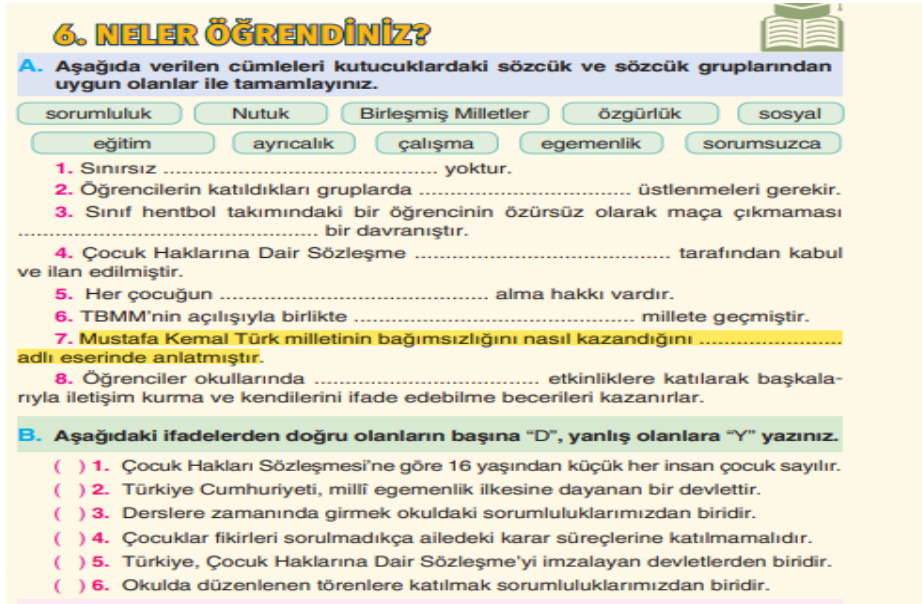
Ders kitabının 126. sayfasında Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı’nda Ekonomik Faaliyetler konusunda ülkemiz insanların ekonomik faaliyetleri ve bu faaliyetlerin ülkemize olan katkıları *vatanseverlik* değeri çerçevesinde görsel boyutta etkinlik olarak sunulmuştur (Şekil 13). Etkinlikte *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

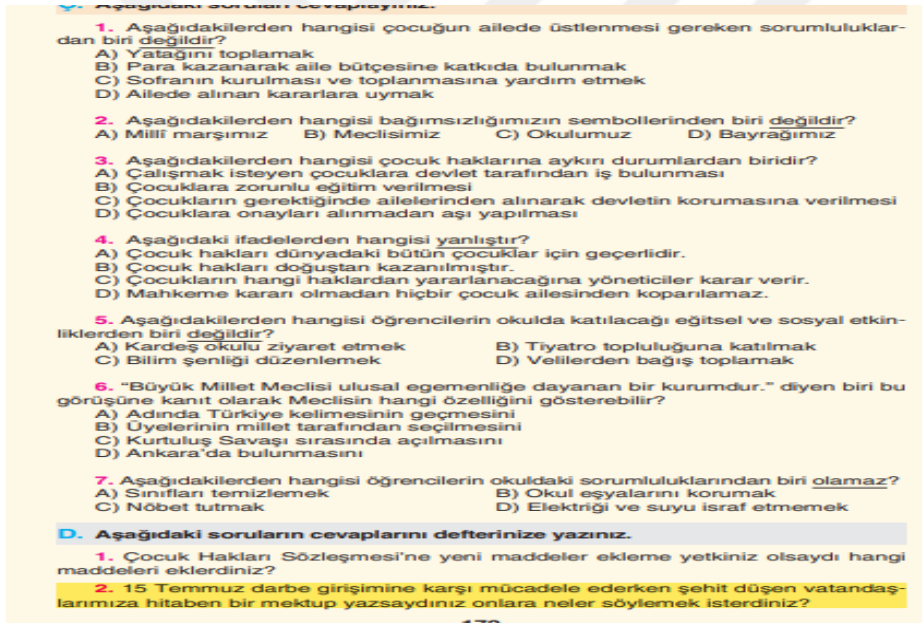
Şekil 13. Ders Kitabında “Yapınız” Başlıklı Etkinliğin Sayfa Görüntüsü (S. 126)

4.1.3.3. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Etkin Vatandaşlık öğrenme alanının sonunda yer alan “Neler Öğrendiniz” başlığı ile hazırlanan ünite değerlendirme sorularından boşluk doldurma tarzındaki “Mustafa Kemal Türk milletinin bağımsızlığını nasıl kazandığını ‘Nutuk’ adlı eserinde anlatmıştır.” şeklindeki 7. soruda Türk vatanının esaretten kurtuluşu hususunda *vatanseverlik* değeri şekil 14.’te vurgulanmıştır.

Şekil 14. Ders Kitabında Neler Öğrendiniz? Başlıklı Bölümün Sayfa Görüntüsü (S. 171)

Şekil 15. Ders Kitabında Neler Öğrendiniz? Başlıklı Bölümün Sayfa Görüntüsü (S. 172)

Ünite değerlendirme soruları içerisinde yer verilen "15 Temmuz darbe girişimine karşı mücadele ederken şehit düşen vatandaşlarımıza hitaben bir mektup yazsaydınız onlara neler söylemek isterdiniz?" şeklindeki açık uçlu soru ile vatani için 15 Temmuz akşamı terör örgütü mensuplarıyla mücadele ederken şehit düşen vatandaşlarımızı anarak *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Aşağıda 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin, görsel ve ünite sorular (hazırlık, etkinlik ve ünite değerlendirme) boyutunda *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu ünite, konu başlığı ve sayfa numaraları ile birlikte **Tablo 2**'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Konu Başlığı	Ünite	Sayfa Numarası	Vatanseverlik Değeri Vurgusu
Herkesin Bir Kimliği Var	Herkesin Bir Kimliği Var	10	1
Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele	Geçmişimi Öğreniyorum	49-50	7
Doğu Cephesi ve Kazım Karabekir	Geçmişimi Öğreniyorum	51	2
Güney Cephesi'nde Kahramanlar	Geçmişimi Öğreniyorum	52-53-54	7
Batı Cephesi'nde Savaş	Geçmişimi Öğreniyorum	55-56-57	10
Yaşadığımız Yer	Yaşadığımız Yer	80	1
Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler	Üretimden Tüketime	129	1
Belgemizi Alalım	İnsanlar ve Yönetim	136	1
Büyüklerime Söz	İnsanlar ve Yönetim	169	2
Cumhuriyet Güneşi Hiç Söner mi?	İnsanlar ve Yönetim	169	1
Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenme	Veri Elde Edilen Üniteler	49-52-54-56	4
Ünite ve Değerlendirme Soru Boyutunda Vatanseverlik	Veri Elde Edilen Üniteler	50-52-58-59-60-126-171-172	32
Toplam			69

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı metin, görsel ve hazırlık, ünite değerlendirme soruları (Neler Öğrendiniz?) ve etkinlik soruları (Yapınız) boyutunda incelenmiştir. **Tablo 2'**de görüldüğü gibi 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Herkesin Bir Kimliği Var ünitesinde yer alan Herkesin Bir Kimliği Var konu başlığında *bir* defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde yer alan konu başlıklarından Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele konusunda yedi, Doğu Cephesi ve Kazım Karabekir başlıklı konuda *iki*, Güney Cephesi'nde Kahramanlar konusunda *yedi*, Batı Cephesi'nde Savaş konusunda on defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Yaşadığım Yer Ünitesi (İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı) Yaşadığım Yer konusu ile Üretimden Tüketime Ünitesi Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler konusunda *birer* defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. İnsanlar Yönetim ünitesi Belgemizi Alalım konusunda *bir*, Büyüklerime Söz konusunda *iki*, Cumhuriyet Güneşi Hiç Söner mi konusunda ise *bir* defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Kitapta yer alan görsellerde *dört* yerde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. “Yapınız” ve “Neler Öğrendiniz?” başlıklı etkinlik ve

değerlendirme sorularından elde edilen verilere göre *otuz iki* defa *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı anlaşılmaktadır. Böylece dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *altmış dokuz* yerde *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

4.2. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Bu başlık altında araştırmanın ikinci alt problemi doğrultusunda beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu açısından incelenmiştir. Ders kitabında *vatanseverlik* değeri ile ilgili olarak metin, görsel ve ünite hazırlık ve değerlendirme soruları boyutlarında yer verilen unsurlar tespit edilerek ilgili alt kategoriler altında gösterilmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca ders kitabında *vatanseverlik* değeri ile ilgili bilgilere yer verilme durumu özet olarak tablo halinde (Tablo 3)’te gösterilmiştir.

4.2.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

4.2.1.1. Hep Birlikte Yaşıyoruz Ünitesi (Birey ve Toplum Öğrenme Alanı)

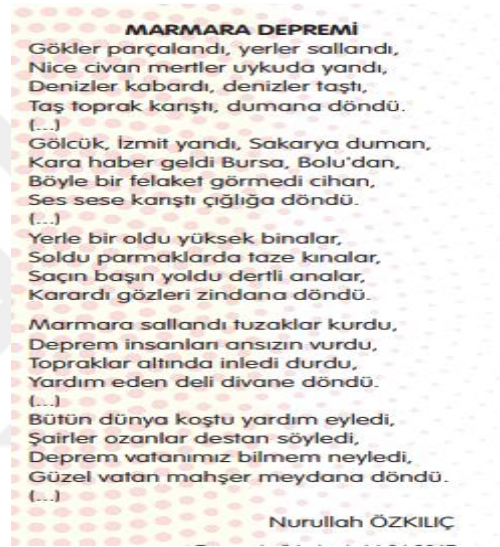
Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *Dersimiz: Sosyal Bilgiler* başlıklı konuda “Yaz tatilinin bir kısmını halamın yanında geçirdim. Halamın yurt dışından misafirleri vardı. Ben turistlere Karagöz ve Hacivat’tan, düğünlerimizden, misafirperverliğimizden, el sanatlarımızdan bahsettim. Halam anlattıklarımı tercüme etti” (Açıkgöz, 2022: 14) cümlesinde yaz tatilini halasında geçiren çocuk ülkemizin insanları ve kültürel zenginlikleri hakkında gelen misafirlere bilgi vermektedir. Ülkemiz insanların sahip oldukları kültürel zenginliklerin korunması ve taşınması da *vatanseverliğin* gereklerinden olduğundan dolayı bu metinde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

4.2.1.2. Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz Ünitesi (Kültür ve Miras Öğrenme Alanı)

Ders kitabında *Ankara, Ankara, Güzel Ankara* başlıklı konuda Türkiye’nin başkenti Ankara sahip olduğu tarihi, kültürel ve doğal güzellikleri ile ele alınarak anlatılmaktadır. Metinde konuşan Betül geçen haftaki derste öğretmeninin ülkemizin birçok yerinin sahip olduğu doğal ve tarihi yapıları ile tarihi ve kültürel zenginlikleri konusunda bilgilendirdiğini ifade etmektedir. Bu bilgilerin kendisinde yarattığı etkiyi “...Gördüğüm ve duyduğum her şey yaşadığım topraklara daha çok bağlanmamı sağladı” (Açıkgöz, 2022: 44) şeklinde ifade etmiştir. Dolayısıyla metinde milli kültür unsurlarını tanıtmak, bunlara sahip çıkma bilinci geliştirmek amaçlandığı için *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

4.2.1.3.Çevremizi Tanıyalım Ünitesi (İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı)

Ders kitabında Çevremizi tanıyalım ünitesinin *Doğal Afetlerin Etkisi* başlıklı konusunda yer alan “*Marmara Depremi*” adlı şiir (Şekil 16) incelendiğinde “Bütün dünya koştu yardım eyledi/ Şairler ozanlar destan söyledi/ Deprem vatanımız bilmem neyledi/ Güzel vatanım mahşer meydana döndü” (Açıkgöz, 2022: 90) dizelerinde *vatan* sevgisi ve vatanın zor durumda bulunması karşısında duyulan üzüntü *vatanseverlik* değeri çerçevesinde vurgulanmıştır.

Şekil 16. Ders Kitabında Yer Alan Marmara Depremi Başlıklı Şiir (S. 90)

4.2.1.4.Güç, Yönetim ve Toplum Ünitesi (Etkin Vatandaşlık öğrenme Alanı)

Ders kitabında Güç, Yönetim ve Toplum ünitesinde yer alan *Toplum İçin Çalışanlar* konu başlıklı metinde “*TSK, ülkemizi tehlikelere karşı korur ve kollar*” (Açıkgöz, 2022: 155) ifadesine yer verilmiş olup, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’nın sahip olduğu bu görev ve sorumluluk ifade edilerek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Ders kitabında Yönetim Birimleri konusunda “Cumhuriyetimizin 98. Yılı Coşku ile Kutlandı” başlıklı genel ağ haberinde geçen “Şanlı tarihimiz boyunca esarete boyun eğmemiş, istikbali uğruna nice zaferlere imza atmış aziz milletimizin bundan bir asır önce yazdığı destanın dönüm noktası olan Cumhuriyetimizin ilanını birlik, dirlik ve beraberlik içinde kutlamanın onur ve gururunu hep birlikte yaşıyoruz” (Açıkgöz, 2022: 158) ifadesi

Türk milletinin şanlı tarihi, özgürlüğe tutkusu ve kahramanlığına vurgu yapıldığı için *vatanseverlik* değeri kapsamında değerlendirilebilir.

Milli Değerlerimiz başlıklı konuda “İstiklal Marşı özgürlüğü, bağımsızlığı ve vatan sevgisini ifade eden dizelerle doludur. İstiklal Marşı’mızın milli bayramlarda, törenlerde, spor karşılaşmalarında vatan ve millet sevgisiyle, hep birlikte okuruz.” (Açıkgöz, 2022: 168) cümlesinde milli bağımsızlığımızın önemli unsurlarından olan İstiklal Marşımızın önemi belirtilerek vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

4.2.2. Vatanseverlik Değerinin Görsel Boyutta İncelenmesi

Ders kitabında yer verilen Mustafa Kemal Paşa Samsun’da başlıklı gazete sayfasında (Şekil 17) bulunan “Millî Mücadele yıllarında Mustafa Kemal ve silah arkadaşları kadınıyla, erkeğiyle, genciyle, yaşlısıyla ülkemizin bağımsızlığı için mücadele ettiler. Özgürlük mücadelemizi, milli birlik ve beraberliğimizin önemini öğrenmenin, gelişimimize katkısı olduğunu” şeklindeki ifade ile *vatanseverlik* değerine vurguda bulunmaktadır.

Şekil 17. Ders Kitabında Mustafa Kemal Paşa Samsunda Başlıklı Gazete Görseli (S. 13)

Vatanseverlik aynı zamanda üzerinde yaşanan topraklarda sürdürülen milli kültürel unsurların korunması, dünyaya tanıtılması ve gelecek nesillere ulaştırılmaya da çalışmaktır. Ders kitabında Türk milletinin önemli önemli kültür unsurlarından olan halı-kilim örneklerinin yer aldığı görsellere yer verilmek suretiyle (Şekil 18) *vatanseverlik* değerine kültürel çerçevede vurguda bulunulmuştur.

61

Şekil 18. Ders Kitabında Yer Alan Kültürel Unsurlarımızdan Halı – Kilim Örneklerinden Bir Görsel (S. 61)

155

Şekil 19. Ders Kitabında Yer Alan Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı Başlıklı Görsel (S. 155)

Dünyadaki her ülke için dışarıdan yönelen tehditlere karşı koyacak caydırıcı bir güce sahip olmak önemlidir. Ders kitabında *Güç, Yönetim ve Toplum* ünitesinde “*Toplum İçin Çalışanlar*” başlıklı konuda Türk milletinin caydırıcı gücü olan TSK’nın kara, hava ve deniz gücünün temsil edildiği bir görsele yer verilmek suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

4.2.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

4.2.3.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Soruları

Ders kitabında Dersimiz: Sosyal Bilgiler başlıklı konuda yer verilen metnin sonunda “*Sıra Sizde*” kısmında (Şekil 20) etkinlik olarak verilen açık uçlu üç sorunun ilki “Seçimlere katılmak vatandaşların hayatına ne gibi etkiler yapar?” şeklinde olup, öğrencileri demokratik sorumluluk bilinci hakkında düşünmeye yöneltmektedir. Bu soru *vatanseverlik* bağlamında değerlendirilebilir çünkü vatanını seven ve yüceltmeye çalışanlar öncelikle sorumluluklarının farkında olan ve gereğini yerine getiren kişilerdir. Dolayısıyla bu soruda demokratik bilinç çerçevesinde *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır. Etkinliğin ikinci

sorusu “*Milli Mücadele kahramanlarını öğrenmeniz sizi onlara karşı niçin sorumlu kılar?*” şeklindedir. Bu soruyla öğrencilerin Milli Mücadele kahramanları onların ülke için hizmetleri üzerinde düşünmeleri, yeni kuşakların onlara karşı sorumluluklarını hatırlamalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu nedenle bu soruda da *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı söylenebilir.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki soruları cevaplarken verilen değerleri de göz önünde bulundurunuz.
sorumluluk – vatanseverlik – sosyal katılım – bilimsellik

1. Seçimlere katılmak vatandaşların hayatına ne gibi etkiler yapar?
.....

2. Milli Mücadele kahramanlarını öğrenmeniz sizi onlara karşı niçin sorumlu kılar?
.....

3. Çocuk hakları hakkında araştırma yapan bir arkadaşınız var ama o, gerekli bilgilere ulaşamıyor. Ona neler önerirsiniz?
.....

13

Şekil 20. Ders Kitabında Yer Alan “Sıra Sizde” Başlıklı Etkinlik Sorularına Ait Görsel (S. 13)

Ders kitabında *Dersimiz: Sosyal Bilgiler* başlıklı konuda yer alan metnin sonundaki “*Sıra Sizde*” kısmında yer alan başka bir etkinlikte (Şekil 21) öğrencilerden etkin vatandaş olmalarına katkısıyla ilgili yaşadıkları bir olayı “tasarruf”, “doğal afetler”, kültürel zenginlik”, “teknoloji”, “Milli Mücadele kahramanları”, “çocuk hakları” örnek olayları bağlamında düşünmeleri ve özetlemeleri istenmektedir. Bu örnek temalardan “*Kültürel Zenginlik*” ve “*Milli Mücadele Kahramanları*” ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

SIRA SİZDE

Sosyal Bilgiler dersinin etkin vatandaş olmanıza katkısıyla ilgili yaşadığınız bir olayı düşününüz. Yaşadığınız olayı, bu olayla ilgili duygu ve düşüncelerinizi aşağıda boş bırakılan yere kısaca özetleyiniz. Bunun için aşağıdaki konulardan yararlanabilirsiniz.

Tasarruf Doğal afetler Kültürel zenginlik Teknoloji Milli Mücadele kahramanları Çocuk hakları

Belirlediğim konu:

Düşüncelerim:

Bu olaydaki etkin vatandaş davranışı nedir?

15

Şekil 21. Ders Kitabında Yer Alan “Sıra Sizde” Başlıklı Etkinlik Sorularına Ait Bir Görsel (S. 15)

4.2.3.2.Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Soruları

Ders kitabında Kültür ve Miras öğrenme alanında *Kültürel Çeşitlilik* başlıklı konunun sonunda yer alan “sıra sizde” bölümündeki görselde ülkemizde vatani görevine yapmaya

giden kişilere yapılan asker uğurlama töreni, bu uğurlama töreninde yapılanlarla ilgili metinde askerliğin kutsal bir görev olduğu ifade edilmektedir. Yaşanılan yerin kültürel zenginliğini ve geleneklerini koruyarak gelecek nesillere aktarmak da *vatanseverlik* göstergesi olarak görülebilir. Vatan borcu ve hizmeti olan askerliğin yüceltilmesi ve asker uğurlamayla ilgili olarak uygulanan geleneklerin yaşatılması ve aktarılmasına vurgu yapıldığı için ilgili görselde *vatanseverlik* değerine vurgu yapılmaktadır.

Şekil 22. Ders Kitabında Yer Alan Kültürel Çeşitlilik Başlıklı Konuya Ait “Sıra Sizde” Etkinliği (S. 53)

Aşağıda beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin, görsel ve sorular (hazırlık, etkinlik ve ünite değerlendirme) boyutunda *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu ünite, konu başlığı ve sayfa numaraları ile birlikte tablo halinde (Tablo 3) gösterilmiştir.

Tablo 3. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Konu Başlığı	Ünite	Sayfa Numarası	Vatanseverlik Değeri Vurgusu
Dersimiz Sosyal Bilgiler	Hep birlikte Yaşıyoruz	14	1
Ankara, Ankara, Güzel Ankara	Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz	44	1
Doğal Afetlerin Etkisi	Çevremizi Tanıyalım	90	1
Toplum İçin Çalışanlar	Güç, Yönetim ve Toplum	155	1
Yönetim Birimleri konusu “Cumhuriyetimizin 98. Yılı Coşku ile Kutlandı”	Güç, Yönetim ve Toplum	158	1
Milli Değerlerimiz	Güç, Yönetim ve Toplum	168	1
Görsel Boyutta İnceleme	Veri Elde Edilen Üniteler	13-61-155	3
Ünite Değerlendirme Sorular ve Etkinlik Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değeri	Veri Elde Edilen Üniteler	13-15-53	4
Toplam			13

Tablo 3'te görüldüğü gibi beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *Hep Birlikte Yaşıyoruz Ünitesi Dersimiz Sosyal Bilgiler* başlıklı konuda, *Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz ünitesi Ankara, Ankara, Güzel Ankara* başlıklı konuda ve *Çevremizi Tanıyalım ünitesi Doğal Afetlerin Etkisi* başlıklı konuda vatanseverlik değerine birer defa vurguda bulunulmuştur. *Güç, Yönetim ve Toplum ünitesinde Toplum İçin Çalışanlar*, “*Cumhuriyetimizin 98. Yılı Coşku ile Kutlandı*” ve “*Milli Değerlerimiz*” başlıklı konularda olmak üzere toplam üç yerde vatanseverlik değerine vurguda bulunulmuştur. Ayrıca ders kitabında yer verilen görsellerde üç, “*Sıra Sizde soruları*” başlıklı etkinlik sorularında ise dört defa vatanseverlik değeri vurgulanmıştır. Sonuçta beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam on üç kez vatanseverlik değerinin vurgulandığı tespiti yapılmıştır.

4.3. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Bu bölümde araştırmanın üçüncü alt problemi doğrultusunda altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı vatanseverlik değerine yer verilme durumu metin, görsel, ünite değerlendirme ve etkinlik soruları boyutunda incelenmiştir. Her ünite ve tema kapsamında vatanseverlik değerinin kaç defa tekrar edildiği tablo halinde gösterilmiştir.

4.3.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

4.3.1.1. Biz ve Değerlerimiz Ünitesi (Birey ve Toplum Öğrenme Alanı)

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Biz ve Değerlerimiz ünitesinde yer alan Kültür ve Toplumsal Birliklilik başlıklı konuda “Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları hakkında bilgi sahibi olan bireyler; savaş esnasında insanların omuz omuza vererek mücadele ettiklerini, el birliğiyle ülkelerini kurtarmak uğruna can vermekten çekinmediklerini de öğrenirler.” (Şahin, 2021: 15) ifadesine yer verilmektedir. Dolayısıyla bu ifade ile tarih aracılığıyla insanların geçmiş yaşantılar hakkında bilgi sahibi olurken vatan için çekinmeden canlarını verenlerin de öğrenilmesiyle öğrencilerde vatanseverlik duygusunun pekiştirilmesi hedeflendiğinden vatanseverlik değerine vurgu yapılmaktadır.

4.3.1.2. Tarihe Yolculuk Ünitesi (Kültür ve Miras Öğrenme Alanı)

Ders kitabında tarihe Yolculuk ünitesinde yer alan *Orhun Yazıtlarından (Kültigin Yazıtı Güney Yüzü)* başlıklı okuma metninde “*Ötüken Ormanı'ndan daha iyisi hiç yokmuş. İl tutacak yer Ötüken Ormanı imiş.*” (Şahin, 2021: 46) cümlesi ile Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Ötüken övülmekte, birçok yerin gezildiği ama Ötüken kadar devlet kurmaya müsait bir yerin olmadığı belirtilmek suretiyle vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

Aynı ünite de yer alan *Anadolu’da Kurulan ilk Türk Beylikleri* adlı konuda Türk beyliklerinin vatanlarını korumak için gösterdikleri çabaların betimlendiği “Saltuklular, Anadolu’da kurulan ilk Türk beyliği idi. Haçlılar ve Gürcülere karşı başarıyla mücadele ederek Anadolu’nun korunmasında katkıda bulundular... Danişmendliler... Haçlı Seferlerine karşı savaşarak Anadolu’nun Türk yurdu olarak kalmasına katkı sağladılar (Şahin, 2021: 61) ifadeleri ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Aynı konuda

Anadolu’nun Güneyinde kurulan Artukluların Haçlılarla mücadele ederek Anadolu’yu korudukları, Batı Anadolu’da Çaka Beyliğinin sahip olduğu donanma ile Bizans ve Haçlılara karşı mücadele ettiği vurgulanmaktadır (Şahin, 2021: 61-62).

Ders kitabında Türkiye Selçuklu Devleti başlıklı konuda “Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlı seferlerine karşı mücadele ederek Anadolu’nun Türk yurdu olarak kalmasına katkıda bulundu... Miryokefalon Savaşı’nı Türkiye Selçuklu Devleti kazandı. Bu savaşın kazanılması ile Anadolu kesin olarak Türk yurdu haline geldi.” (Şahin, 2021: 64) ifadelerinde Türkiye Selçuklu Devleti’nin Anadolu’yu yurt edinerek dış saldırılara karşı korumaları bağlamında *vatanseverlik* değerine yer verilmiştir.

4.3.1.3.Yer Yüzünde Yaşam Ünitesi (İnsan, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı)

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler dersi kitabında “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yer alan “Türkiye’nin Göreceli Konumu ve Bunun Sonuçları” başlıklı konuda geçen “Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği yerde olması, İstanbul ve Çanakkale boğazlarına sahip olması, Orta Doğu petrol kaynaklarına yakın olması gibi özellikler ülkemizin jeopolitik önemini artıran özelliklere örnektir.” (Şahin, 2021:8) ifadesi ile genç kuşakların ülkeleri ile ilgili önemli bilgilere sahip olmaları sağlanarak var olan *vatanseverlik* duygularını artırmak amaçlandığından *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Aynı ünite de yer alan “Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri” başlıklı konuda yer verilen “Ülkemiz tarihi eser, tarihi mekân ve doğal güzellik bakımından da oldukça zengindir. Bu yerleri görmek amacıyla ülkemize çok sayıda turist gelmektedir. Böylece bu yerlerin çevresinde iş olanakları ve nüfus artmaktadır” (Şahin, 2021: 105) şeklindeki ifadeler ile ülkemizin sahip olduğu doğal ve beşeri zenginlikler açısından görülmeye ve yaşamaya değer bir ülke olduğu *vatanseverlik* değeri çerçevesinde vurgulanarak anlatılmıştır.

4.3.1.4.Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Ünitesi (Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı)

Ders kitabında “Bilim ve Teknoloji Hayatımızda” ünitesinde yer verilen Sosyal Bilgilerin Toplum Hayatına Etkisi başlıklı konuda “Tarihin Akışını Değiştiren Keşif: Göbekli Tepe” başlıklı genel ağ haberinde Şanlıurfa sınırları içerisinde bulunan Göbekli Tepe kazı ekibinde yer alan Doç. Dr. Klaus Schmidt’in “dünyanın bilinen en eski dini tören merkezlerinden birinin bu bölgede olduğunu ortaya çıkarmıştık. Ancak son kazı çalışmalarıyla dünyanın en büyük tapınma merkezinin bu bölgede olduğunu tespit ettik.” (Şahin, 2021: 12) sözleri Anadolu’nun tarihin her döneminde önemli bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır. Vatanımızın sahip olduğu tarihi ve kültürel değerlerin tarihin bu kadar eski dönemlerine kadar dayandığını öğrenmeleri öğrencilerin vatan sevgilerini artıracak bir unsur olduğundan bu metinde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Sosyal Bilgilerin Toplum Hayatına Etkisi başlıklı metinde tarihini bilen ulusların bir birlerine kenetlenerek milli bir benlik oluşturdıkları Kurtuluş Savaşı’ndan örnek gösterilerek şu sözlerle anlatılmakta ve *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır: “Kurtuluş Savaşı’nın hangi şartlarda gerçekleştiğini ve kazanıldığını bilen bireyler vatanın tehlikede olduğunu hissettikleri anda onu kurtarmak için harekete geçerler. Kurtuluş savaşında vatani kurtarmak için çaba gösteren bireyler birlik ve beraberlik içinde hareket ederek milli bir dayanışma örneği sergilemişlerdir.” (Şahin, 2021: 131).

Türkiye’de Bilim ve Teknolojinin Gelişmesine Yönelik Katkılar başlıklı metinde TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)’ın ülkemiz ve gençleri için var olma sebebinin anlatıldığı metinde geçen “Türkiye’nin kalkınmasında öncelikli olan projeleri geliştirmek, özendirmek ve bunları düzenlemek kurumun görevleri arasındadır. Ayrıca TÜBİTAK öğrencilere verdiği destek ve burslarla da ön plana çıkmaktadır.” (Şahin, 2021: 134) ifadeleri ile ülkenin bilimsel anlamda gelişmesine yardımcı olacak genç nesillerin yetiştirilmesi *vatanseverlik* değeri çerçevesinde dile getirildiği için yazıda *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Telif ve Patent Hakkı başlıklı konuda Türk Patent ve Marka Kurumu’nun “Yaratıcılığı ve yeniliği teşvik ederek ülkemizin ekonomik ve teknolojik gelişimine katkıda bulunur.” ve “Sanayi mülkiyet bilincini ve bilgisini ülke geneline yaymak, ilgili kesimlerle

iş birliğini geliştirmek.” amaçlarında söz konusu kurumun ülkemizin gelişimine olan katkıları *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Bilim ve Teknoloji Hayatımızda başlıklı üniteye yer alan Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri başlıklı konuda Türkiye’de ekonomik faaliyet çeşitliliğinin fazla olduğu belirtilerek bunun nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır: “Yeryüzü şekillerinin çeşitlilik göstermesi, üç farklı iklim tipinin görülmesi, dört mevsimin belirgin olarak yaşanması, gelişmiş ulaşım ağının olması, yer altı ve yer üstü su kaynaklarının zenginliği, göreceli konumu sebebiyle önemli geçiş yolları üzerinde bulunması.” (Şahin, 2021: 163-164). Dolayısıyla ülkemizin ekonomik ve jeopolitik anlamda öneminin anlatıldığı bu metinde öğrencilerin vatan sevgisinin artırılması amaçlandığından *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Aynı üniteye yer alan Madenlerimiz başlıklı metinde Türkiye’nin sahip olduğu yer altı zenginlikleri şu sözlerle ifade edilmiştir: “Ülkemiz, yer altı kaynakları bakımından oldukça zengindir. Bu nedenle madencilik ülkemizde yapılan önemli bir ekonomik faaliyettir. Ülkemizdeki insanların bir kısmı maden ocaklarında çalışarak geçimlerini sağlamaktadır. Demir, Bakır, Bor, Krom ve Boksit ülkemizde çıkarılan madenlere örnektir.” (Şahin, 2021: 16). Bu ifadeler Türkiye’nin yer altı kaynakları bakımından önemli bir ülke olduğu, bu zenginliğin ülke insanların geçimlerine katkı sağladığı vurgulanarak dolaylı bir şekilde *vatanseverlik* değerine vurguda bulunmaktadır.

4.3.1.5.Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim Ünitesi (Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı)

Altını sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim” ünitesinde “Vergimi Ödüyorum” başlıklı konuda yer alan okuma metninde verginin ne olduğu ve nasıl tahsil edildiği anlatılarak öğrencilerde vergi bilinci oluşturulması amaçlanmıştır. Okuma metninde geçen “Buzdolabına ödediğimiz paranın belli bir miktarını devletimiz vergi olarak almaktadır.” sözü ile harcamalarımız üzerinden alınan vergilere dikkat çekilirken verginin ne olduğu da “Kızım, devletin hizmet sunmak amacıyla doğrudan veya satılan ürünlerin, sağlanan hizmetlerin fiyatlarının üstüne ekleyerek dolaylı olarak vatandaşlardan topladığı paradır.” (Şahin, 2021: 186) şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla ders kitabında ülkenin kalkınmasında önemli bir yere sahip olan vergi sorumluluğunun vurgulanmasının *vatanseverlik* değeri ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Aynı ünitenin “Nitelikli İnsan Gücü” başlıklı konusunda Milli Mücadelenin başarıyla sonuçlanmasından sonra ülkesi ve milleti için durmadan çalışan başarılı bir iş insanı olan Mehmet Nuri Bey’in 1936 yılında ordunun uçak ihtiyacının giderilmesi için yapılan bir kampanyada söylediği “Benden bu millet için bir şey istiyorsanız, en mükemmelini istemelisiniz. Mademki bu millet teyyaresiz yaşayamaz, öyleyse bu yaşama vasıtasını başkalarının lütfundan beklememeliyiz. Ben bu uçakların fabrikasını yapmaya talibim.” (Şahin, 201: 189) sözlerine yer verilerek ülkesi ve milleti için çalışan çabalayan girişimci bir iş insanı sözleri ile *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

4.3.1.6.Yönetime Katılıyorum Ünitesi (Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı)

Ders kitabının “Yönetime Katılıyorum” ünitesinde bulunan “Toplumsal Hayatta Demokrasinin Önemi” başlıklı konuda demokrasi ve demokratik yönetimin gerekleri anlatılmış, ayrıca Türk demokrasi hayatı ve ülkesi için hayatını kaybetmiş olan Ömer Halisdemir örnek gösterilerek *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır: “Ömer Halisdemir, komutanından aldığı talimatı hiç tereddüt etmeden, hayatı pahasına yerine getirmiş ve olay yerinde şehit edilmiştir. Vatanı ve demokrasi için hiç çekinmeden canını ortaya koyan Ömer Halisdemir’e teşekkürü borç bilmeliyiz.” (Şahin, 2021: 220).

Aynı üniteye yer alan “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” başlıklı konuda da “Şerife Bacı, Halime Çavuş, Nezahat Onbaşı, Gördesli Makbule, Tayyar Rahmiye Milli Mücadele Dönemi’nde düşmana karşı savaşıp kadın kahramanlarımıza örnektir.” (Şahin, 2021: 228) ifadesiyle Milli Mücadele’nin kadın kahramanları hatırlatılmak suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şahin, 2021: 228).

4.3.2. Vatanseverlik Değerinin Görsel Boyutta İncelenmesi

Ders kitabında bulunan “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” başlıklı konuda 1915 yılında Batılı sömürgeci güçlere karşı vatan uğruna canlarını veren Türk askerlerine saygı amaçlı yapılan Çanakkale Şehitler Abidesi görseli (Şekil 23) ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Çanakkale Şehitler Abidesi

Şekil 23. Ders Kitabında Yer Alan Çanakkale Şehitler Abidesi Görseli (S. 15)

“Kültür ve Toplumsal Birliktelik” başlıklı konuda yer alan ve Türk milletinin asırlardan beridir farklı coğrafyalarda uygulayageldiği geleneksel oyun ve yarışların sergilendiği görselde (Şekil 24) geleneksel değerlere, kültüre ve bayrağa saygı amaçlanmakta ve *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır.

Tarihî bağlar, birlik ve beraberliğimizi artıran unsurlardır.

Şekil 24. Ders Kitabında Yer Alan Etnospor Festivali Görseli (S. 16)

“Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri” başlıklı konuda Türkiye’nin sahip olduğu doğal ve beşeri güzelliklerin sergilendiği görsellere (Şekil 25) yer verilerek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

İstanbul ve çevresinde kültür turizmi önemli bir ekonomik faaliyetdir (Görsel 3.33).

Ülkemizde Akdeniz ve Ege kıyılarında deniz turizmi yaygındır (Görsel 3.34).

Bursa, Bolu ve Erzurum'da yapılan kış turizmi, bu illerdeki önemli ekonomik faaliyetlerdendir (Görsel 3.35).

Balıkesir ve çevresinde yaygın olan kaplıca turizmi önemli ekonomik faaliyetlerden biridir (Görsel 3.36).

Şekil 25. Ders Kitabında Türkiye'nin Doğal, Tarihi ve Kültürel Güzelliklerinin Sergilendiği Görsel (S. 105)

“Sosyal Bilimlerin Toplum Hayatına Etkisi” başlıklı konuda yer alan Kurtuluş Savaşı'nda cepheye mühimmat taşıyarak çeşitli zorluklara göğüs geren Türk kadınların resmedildiği görselde (Şekil 26) *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Kurtuluş Savaşı'nda Kağını Çeken Kadınlar Tablosu, İbrahim Çallı, 1920, Millî Mücadele'de Atatürk Konutu ve Demiryolları Müzesi, Ankara

Şekil 26. Ders Kitabında Yer Alan Kurtuluş Savaşında Kağını Çeken Kadınlar Tablosunu Görseli (S. 131)

“Sosyal Bilimlerin Toplum Hayatına Etkisi” başlıklı konuda yer alan Savunma Sistemleri alt başlığında Türk vatanının iç ve dış saldırılara karşı korunması ve caydırıcı gücünün sergilenmesi adına Türk Savunma Sanayisi tarafından üretilen savunmaya dönük hava araçlarına (Şekil 27) yer verilmek suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

T129 ATAK Taarruz Taktik ve Keşif helikopteri

ANKA İHA

Şekil 27. Ders Kitabında Yer Alan Türk Savunma Sanayisi ile İlgili Görsel (S. 138)

“Toplumsal Hayatta Demokrasinin Önemi” başlıklı konuda 15 Temmuz hain darbe girişimini önlemek uğrunda şehit düşen Ömer Halisdemir’in fotoğrafı ile darbe girişimi sırasında gazi ya da şehit olan vatandaşların anısına hazırlanan afişe yer verilmek suretiyle vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü'nü anma afişi

Şekil 28. Ders Kitabında Yer Alan 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü ile İlgili Görseller (S. 220-221)

“Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” başlıklı konuda Kurtuluş Savaşı’nda cepheye mühimmat taşıyan kadınların temsil edildiği görselde (Şekil 30) vatanseverlik değeri vurgulanmıştır.

İstiklal Savaşı'nda Cepheye Mermi Taşıyan Kadınlar Tablosu, Halil Dikmen, 1933, Resim ve Heykel Müzesi, Ankara

Şekil 29. Ders Kitabında Yer Alan İstiklal Savaşında Cepheye Mermi Taşıyan Kadınlar Tablosunun Görseli (S. 228)

Ders kitabında aynı konuda yer alan ve farklı dönemlerde ülkeleri için farklı alanlarda hizmet eden Türk kadınlarının fotoğraflarına (Şekil 31) yer verilmek suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

*Kara Fatma (Fatma Seher Erden)
Kurtuluş Savaşı'nın kadın
kahramanlarından biridir.*

*Halide Edip Adıvar ülkemizin
yetistirdiği önemli yazarlardan
birdir.*

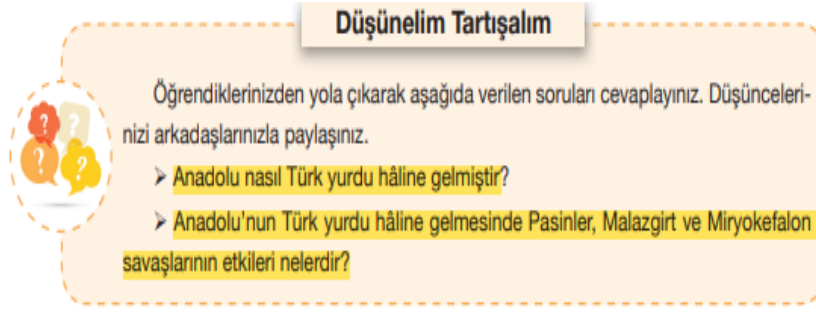
*Canan Dağdeviren dünyaca
tanınan önemli fizik
mühendislerinden biridir.*

Şekil 30. Ders Kitabında Yer Alan Türk Tarihinde Önemli Bir Yer Edinen Kadınların Görseli (S. 232)

4.3.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelemesi

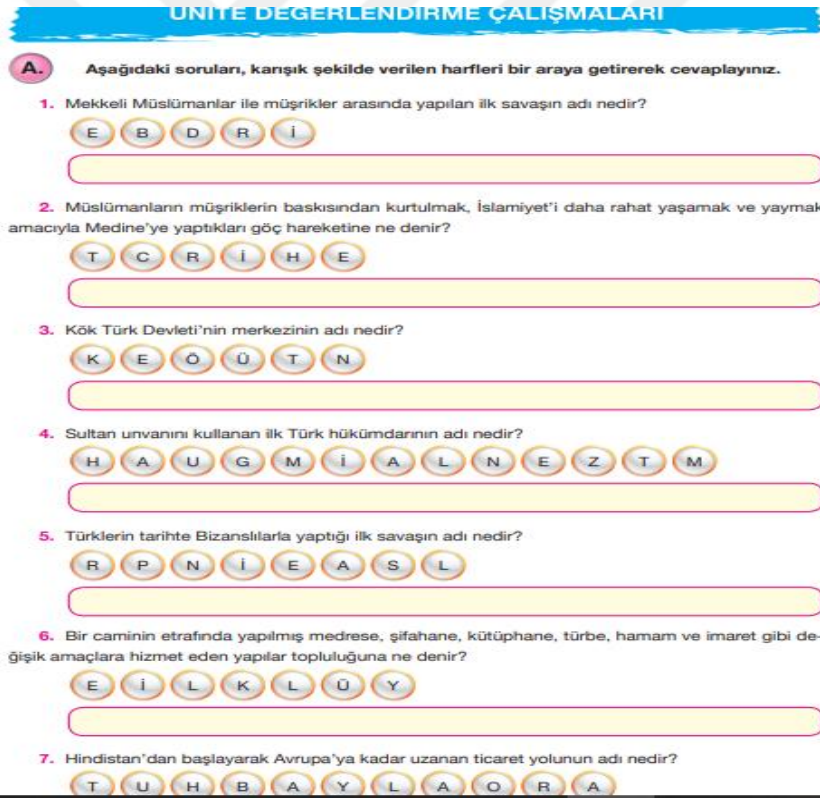
4.3.3.1. Kültür ve Miras öğrenme Alanı Soruları

Ders kitabında *Selçuklu Devleti* konusunda “*Düşünelim Tartışalım*” kısmında yer alan “*Anadolu nasıl Türk yurdu haline gelmiştir?*” ve “*Anadolu’nun Türk yurdu haline gelmesinde Pasinler, Malazgirt ve Miryakefalon savaşlarının etkileri nelerdir?*” sorularında Anadolu’nun Türk yurdu olmasını ve Türk yurdu olarak kalmasını sağlamak amacıyla yapılmış olan savaşlar *vatanseverlik* değeri çerçevesinde vurgulanmıştır. (Şekil 32).

Şekil 31. Ders Kitabında Yer Alan ‘‘Düşünelim Tartışalım’’ Etkinliği (S. 64)

Kültür ve Miras Öğrenme Alanında yer alan Ünite Değerlendirme Çalışmalarının üçüncü sorusunda ‘‘Kök Türk Devleti’nin merkezinin adı nedir?’’ sorusunda Türklerin tarihteki kutsal başkentleri olan Ötüken vatanseverlik değeri çerçevesinde vurgulanmıştır (Şekil 33).

Şekil 32. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 72)

Ders kitabında aynı öğrenme alanında yer alan Ünite Değerlendirme Çalışmalarının birinci sorusunda ‘‘Türklerin ilk ana yurdu Orta Asya olarak kabul edilmektedir.’’ sorusunda Türklerin ilk Ana yurdu olan Orta Asya’ya vatanseverlik değeri çerçevesinde vurguda bulunulmuştur (Şekil 34).

Ç. Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanlarıyla tamamlayınız. İfadelere uygun ekler getirebilirsiniz.

putperestlik	Karahanlılar	Orta Asya	Bilge Kağan	
sağlık	Uygurlar	Artuklular	halife	Çaka Bey

1. Türklerin ilk ana yurdu olarak kabul edilmektedir.
2. Maniheizm dinini kabul etmesi savaşçılık yeteneklerini zaman içinde kaybetmesine sebep oldu.
3. İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda yaygındı.
4. Peygamber Efendimiz'in vefatından sonraki dönemde İslamiyet'in lideri olarak kabul edilen kişiye unvanı verildi.
5. Edebiyat alanında ilk Türk-İslam eserleri Dönemi'nde yazılmıştır.
6. ilk Türk donanmasını kuran ve ilk deniz komutanı olan Türk beyi olarak kabul edilmektedir.
7. Türkiye Selçuklu Devleti Dönemi'nde inşa edilen darüşşifa veya şifahane olarak bilinen mimari yapılar insanlara alanında hizmet verirdi.
8. II. Kök Türk Devleti en parlak dönemini zamanında yaşadı.

74

Şekil 33. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S. 74)

Kültür ve Miras Öğrenme Alanında yer alan Ünite Değerlendirme Çalışmaları içerisinde yer alan ve tarihsel olayların kronolojik sıraya göre düzenlenmesinin istendiği soruda yer alan “Bizans Devleti ile yapılan Malazgirt Savaşı kazanılarak Anadolu’nun kapıları Türklere açıldı.” ve “Bizans Devleti ile yapılan Miryokefalon Savaşı kazanılarak Anadolu kesin olarak Türk yurdu haline getirildi.” şeklindeki önermelerde Anadolu’nun Türkler tarafından yurt edilmesi için Bizans Devleti ile yapılan mücadeleler *vatanseverlik* değeri çerçevesinde vurgulanmıştır (Şekil 35).

G. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme süreciyle ilgili bazı bilgiler aşağıda karışık olarak verilmiştir. Bunları inceleyerek olayların gerçekleşme sırasına göre doğru sıralamayı yapınız.

a) Bizans Devleti ile yapılan Malazgirt Savaşı kazanılarak Anadolu’nun kapıları Türklere açıldı.	1	
b) Gazneliler ile yapılan Dandanakan Savaşı kazanılarak Büyük Selçuklu Devleti resmen kuruldu.	2	
c) Tuğrul Bey ve Çağrı Bey tarafından Anadolu’ya Türk akınları yapıldı.	3	
ç) Bizans Devleti ile yapılan Pasinler Savaşı kazanılarak Doğu Anadolu ele geçirildi.	4	
d) Bizans Devleti ile yapılan Miryokefalon Savaşı kazanılarak Anadolu kesin olarak Türk yurdu hâline geldi.	5	
e) Anadolu’da ilk Türk beylikleri kuruldu.	6	

G. Aşağıda verilen kavramları ve ifadeleri kullanarak ünite de öğrendiğiniz konularla ilgili cümleler kurunuz ve noktalı yerlere yazınız.

1. Orta Asya, hayvancılık, Türkler	
2. Kavimler Göçü, Avrupa Hun Devleti, Balamir	
3. Müslümanlar, Bedir Savaşı, Mekke’li müşrikler	
4. Türkler, müslümanlık, Talas Savaşı	

Şekil 34. Ders Kitabında Yer Alan Tarihe Yolculuk Ünitesine Ait Ünite Değerlendirme Sorularının Sayfa Görüntüsü (S.77)

4.3.3.2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Soruları

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında yer alan *Ünite Değerlendirme Çalışmalarında* Doğru-Yanlış tipi sorular içerisinde yer alan “Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği bir yerde bulunması, ülkemizin jeopolitik önemini artırmaktadır.” şeklindeki ikinci önerme ile öğrencilere ülkelerinin dünya üzerindeki yerinin önemi kavratılmaya çalışıldığından *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 36).

- C.** Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız.
1. (....) Ülkemizin kuzeyi ile güneyi arasında 111 km'lik uzaklık bulunur.
 2. (....) Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği bir yerde bulunması, ülkemizin jeopolitik önemini artırmaktadır.
 3. (....) Yeryüzünde sıcaklık yerden yukarı doğru gidildikçe artar.
 4. (....) Ülkemizde batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti genel olarak artar.
 5. (....) Ülkemizde nüfus her yere eşit şekilde dağılmıştır.
 6. (....) Yer altı kaynaklarının bulunduğu yerlerde genellikle nüfus fazladır.
 7. (....) Eskimolar, avcılık ve balıkçılıkla geçimlerini sağlarlar.
 8. (....) Ekvatorial iklimin görüldüğü yerlerde insanlar genellikle kalın kıyafetler giyerler.

Şekil 35. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 120)

Aynı *Ünite Değerlendirme Çalışmalarında* yer alan kısa cevaplı sorulardan olan “Ülkemiz Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahiptir.” şeklindeki 3., “Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir yarım adadır.” şeklindeki 4., “Ülkemiz zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahiptir.” şeklindeki 6., “Ülkemiz, Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği yerde bulunur.” şeklindeki 7. ve “Ülkemiz Orta Doğu petrollerine yakın önemli bir yerde bulunur.” şeklindeki 9. sorular öğrencilerin ülkeleri ile ilgili edinmiş oldukları bilgileri güncellemelerine ülkelerinin bölge ve dünya açısından ne denli önemli bir yere sahip olduğunu anlamalarına ve böylece var olan vatan sevgilerini artıracığından *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 37).

F. Aşağıda Türkiye'nin coğrafi konumuya ilgili bazı bilgiler verilmiştir. Bunların mutlak konum ile mi yoksa göreceli konum ile mi ilgili olduğunu noktalı yerlere yazınız.

1. Ülkemiz; Ekvator'un kuzeyinde, başlangıç meridyeninin ise doğusunda yer alır. 3. Ülkemiz Çanakkale ve İstanbul boğazlarına sahiptir. 5. Ülkemiz ılıman kuşakta yer alır. 7. Ülkemiz, Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği yerde bulunur. 9. Ülkemiz Orta Doğu petrollerine yakın önemli bir yerde bulunur.	2. Ülkemize kuzeyden esen rüzgârlar sıcaklığı düşürürken, güneyden esen rüzgârlar sıcaklığı yükseltir. 4. Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımadadır. 6. Ülkemiz zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahiptir. 8. Ülkemizin en kuzeyi ile en güneyi arasında 666 km'lik uzaklık vardır. 10. Ülkemizde dağların güney yamaçları kuzey yamaçlarına göre daha sıcaktır.

Şekil 36. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 122)

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanında yer alan Ünite Değerlendirme Çalışmalarında açık uçlu sorulardan olan ilk soruda “Ülkemizi jeopolitik açıdan dünya üzerinde önemli hale getiren göreceli konum özelliklerini ifade ediniz?” şeklindeki soruda öğrencilerde ülkeleri ile ilgi var olan bilgilerine vatan/ ülke sevgileri ile beraber kendi yorumlarını da katmalarını sağlayarak *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur (Şekil 37).

I Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Ülkemizi jeopolitik açıdan dünya üzerinde önemli hale getiren göreceli konum özelliklerini ifade ediniz.
2. Aynı gün ve aynı saatte yapılan sıcaklık ölçümlerinde Antalya'nın Erzurum'a göre daha sıcak olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun sebeplerini açıklayınız.
3. Ülkemizin temel beşerî coğrafya özelliklerinin neler olduğunu belirtiniz.
4. Muson ikliminin görüldüğü yerde bulunan insanların yaşantılarının nasıl etkilendiğini açıklayınız.

Şekil 37. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S.125)

4.3.3.3.Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı Soruları

Bilim Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanında yer alan Ünite Değerlendirme Çalışmalarında “4. ...Ülkemizde bilim ve teknolojinin gelişmesine katkı sağlayan bir kurumdur.” sorusu ile ülkemizde bilimsel ve teknolojik alanda gerçekleştirilen yenilik ve gelişmelerin öncülerinden olan TÜBİTAK’a atıf yapılarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 39).

Ç. Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanlarıyla tamamlayınız. İfadelere uygun ekler getirebilirsiniz.

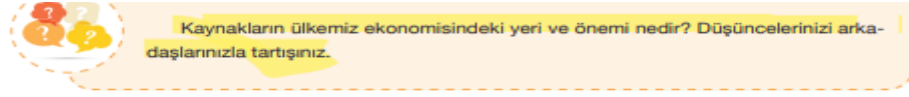
TÜBİTAK	patent	tarih	teelif	
bandrol	filozof	bilim	felsefe	teknoloji

1. Bireyler bilimi sayesinde ait oldukları milletin geçmişini öğrenir, kültürünü ve millî değerlerini tanır.
2. bilimi, insanların olayları eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla değerlendirmesine katkı sağlar.
3. Felsefe biliminde görüş belirten kişilere adı verilir.
4. ülkemizde bilim ve teknolojinin gelişmesine katkı sağlayan bir kurumdur.
5. İnsanların, doğada bulunan ham maddeleri kendi işlerine yarar hâle getirebilmek ve yenilikler bulmak için kullandıkları farklı yöntemleri de içine alan tekniklerin tümüne adı verilir.
6. Buluş yapan insanın, buluş konusu ürününü belirli bir süre üretme, kullanma ve satma hakkına denir.
7. İnsanların her türlü fikri ve emeği ile meydana getirdiği bilgi, düşünce, sanat eseri ve ürününün kullanılması ve kopyalanması ile ilgili hukuken sağlanan haklara adı verilir.
8. Kitap, CD, kaset, DVD gibi süresiz yayınların üzerlerinde bulundurulması gereken baskılı etikete denir.

154

Şekil 38. Bilim ve Teknoloji Hayatımızda Ünitesi Ünite Değerlendirme Soruları (S. 154)

Ders kitabında *Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri* başlıklı konu sonunda yer alan “Düşünelim ve Tartışalım” ve “Sıra Sizde” başlıklı etkinlik soruları içerisinde yer alan “Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.”, “Geri dönüşümün ülke ekonomisine faydasını bilen ve bilinçli bir vatandaş olan Gamze Hanım, aynı zamanda fabrikanın yanında kurduğu tesis ile atık kâğıtları geri dönüşümünü de sağlamaktadır.” ve “Konut inşa ederek ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.” şeklindeki ifadelerde ülke kaynaklarının korunması, geri dönüşümü ve farklı alanlarda faaliyetlerde bulunarak ülkeye katkıda bulunulabileceği gibi hususlarda farkındalık oluşturulmaya çalışılmakta ve *vatanseverlik* değeri vurgulanmaktadır (Şekil 40).

Sıra Sizde

Ülkemizdeki ekonomik faaliyetlere aşağıda örnekler verilmiştir. Örnekleri inceleyerek bu ekonomik faaliyetlerin hangi kaynak ya da kaynaklar kullanılarak yapıldığını noktalı yerlere yazınız.

1. Çiftçi Ahmet Amca, 10 dönümlük tarlasına şeker pancarı eker. Ürünlerini barajda biriken su ile sulayarak büyütür. Hasat zamanı geldiğinde köyden 5 kişiyi ücretini ödeyerek çalıştırır ve ürünlerini onlara toplatır. Ürünleri, şeker pancarı toplama alanına traktörle götürerek teslim eder.

.....

.....

2. Gamze Hanım, kâğıt fabrikası sahibidir. Fabrikasında 50 kişi çalışmaktadır. Ürettiği kâğıdı müşterilerine satarak para kazanmaktadır. Geri dönüşümün ülke ekonomisine faydasını bilen ve bilinçli bir vatandaş olan Gamze Hanım, aynı zamanda fabrikanın yanında kurduğu tesis ile atık kâğıtların geri dönüşümünü de sağlamaktadır.

.....

.....

3. Yaşadığı köyde büyükbaş hayvancılıkla uğraşan İsmail Bey, bir besi çiftliği kurmuştur. Çiftliğinde 70 tane büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvanların yiyecek ihtiyacını tarlasına ektiği mısır, silaj hâline getirerek karşılamaktadır. Hayvanların sütünü hızlı bir şekilde sağmak için süt sağma makineleri kullanmaktadır. Hayvanlardan elde ettiği sütü, anlaştığı süt firmasına satarak geçimini sağlamaktadır.

.....

.....

4. Işıl Hanım, inşaat mühendisidir. Konut inşa ederek ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bina yapmak için çimento, kum, kapı, parke, elektrik kabloları, demir gibi ürünleri fabrikalardan satın almaktadır.

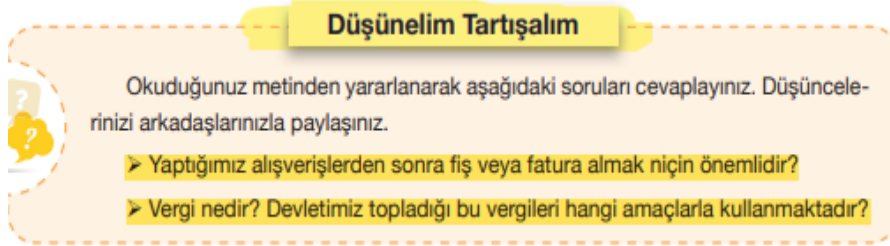
Şekil 39. Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri Konusuna Ait Etkinlik Soruları (S. 172)

Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri başlıklı konuda vatanseverlik üyesi olduğu ülkenin her karışını, kaynaklarını korumak kollamak olduğuna dikkat çekilmiştir. Ders kitabında yer verilen İzmir Büyük Şehir Belediyesinin hazırladığı afişte ülkemizdeki su kaynaklarının korunması amacını taşımaktadır. Dolayısıyla ülke kaynaklarının doğru bir şekilde kullanımına teşvik edildiği bu afişte *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 41).

Şekil 40. Ders Kitabında Yer Alan Kaynakların Bilinçsizce Kullanımına Ait Sayfanın Görüntüsü (S. 175)

Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında *Vergimi Ödüyorum* başlıklı konuda vatanını seven ve sorumluluklarının bilincinde olan her vatandaşın yerine getirmesi gereken en önemli işin vergisini zamanında ödemek olduğu vurgulanmaktadır. Verginin bir devlet için öneminin anlatılmaya çalışıldığı “*Düşünelim Tartışalım*” kısmında vergi sorumluluğu ile *vatanseverlik* değeri arasındaki ilişki vurgulanmıştır (şekil 42).

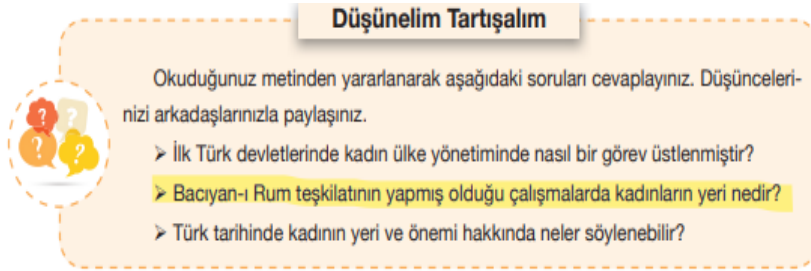

Şekil 41. Vergimi Ödüyorum Başlıklı Metinde Yer Alan “Düşünelim Tartışalım” Etkinliği (S. 187)

4.3.3.4.Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Soruları

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanında yer alan “Düşünelim ve Tartışalım” başlıklı etkinlikte “Bacıyan-ı Rum teşkilatının yapmış olduğu çalışmalarda kadınların yeri nedir?” sorusuyla Anadolu kadınlarının Anadolu’nun Savunulmasında ve Türkleşmesinde önemli

rol oynayarak vatan hizmetinde bulunan Bacıyan-ı Rum teşkilatı ile *vatanseverlik* arasında ilişki kurulmuştur (Şekil 43).

Şekil 42. Toplumsal Hayatta Kadının Yeri Başlıklı Metinle ilgili “Düşünelim Tartışalım” Etkinliği (S. 228)

Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanının Ünite Değerlendirme Çalışmalarında yer alan “15 Temmuz darbe girişiminin engellenmesinde son derece etkili olmuş ve darbeye karşı direnişin temsili haline gelmiş kişinin adı nedir?” sorusuyla 15 Temmuz kahramanlarından Ömer Halisdemir hatırlatılarak *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 44).

Şekil 43. Yönetime Katılıyorum Ünitesi Ünite Değerlendirme Çalışmaları (S. 234)

Aşağıda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin, görsel ve sorular (hazırlık, etkinlik ve ünite değerlendirme) boyutunda *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu ünite, konu başlığı ve sayfa numaraları ile birlikte tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 4: Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Konu Başlığı	Ünite	Sayfa Numarası	Vatanseverlik Değeri Vurgusu
Kültür ve Toplumsal Birliktelik	Biz ve Değerlerimiz	15	1
Orhun Yazıtlarından (Kùltigin yazıtı Güney yüzü)	Tarihe Yolculuk	46	1
Anadolu’da Kurulan ilk Türk Beylikleri	Tarihe Yolculuk	61-62	4
Türkiye Selçuklu Devleti	Tarihe Yolculuk	64	2
Türkiye’nin Göreceli Konumu ve Bunun Sonuçları	Yer Yüzünde Yaşam	88	1
Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri	Yer Yüzünde Yaşam	105	1
Sosyal Bilgilerin Toplum Hayatına Etkisi	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	128	1
Sosyal Bilgilerin Toplum Hayatına Etkisi	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	131	1
Türkiye’de Bilim ve Teknolojinin Gelişmesine Yönelik Katkılar	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	134	1
Telif ve Patent Hakkı	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	147	2
Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	163-164	7
Madenlerimiz	Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	167	1
Vergimi Ödüyorum	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	186	2
Nitelikli İnsan Gücü	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	189	1
Toplumsal hayatta Demokrasinin Önemi	Yönetime Katılıyorum	220	1
Toplumsal Hayatta Kadının Yeri	Yönetime Katılıyorum	228	1
Görsel Boyut	Veri Elde Edilen Üniteler	155-16-105-131-138-220-221-228-232	9
Ünite Değerlendirme soruları ve Etkinlik Soruları Boyutu	Veri Elde Edilen Üniteler	64-72-74-77-120-122-125-154-172-175-187-228-234	21
Toplam			58

Tablo 4’te görüldüğü gibi “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinin “Kültür ve Toplumsal Birliktelik” konusu ile “Tarihe Yolculuk” ünitesinin “Orhun Yazıtlarından (Kùltigin yazıtı Güney yüzü)” başlıklı metinde *vatanseverlik* değeri *birer* defa vurgulanırken, “Tarihe Yolculuk” ünitesinin “Anadolu’da Kurulan ilk Türk Beylikleri” başlıklı konusunda *dört*,

“Türkiye Selçuklu Devleti” konusunda ise *iki* defa vurgulanmıştır. Ders kitabında “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde “Türkiye’nin Göreceli Konumu ve Bunun Sonuçları” ve “Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri” başlıklı konularda *vatanseverlik* değeri *birer* defa vurgulanmıştır. “Bilim Teknoloji ve Toplum” ünitesinde yer alan “Sosyal Bilgilerin Toplum Hayatına Etkisi”, “Türkiye’de Bilim ve Teknolojinin Gelişmesine Yönelik Katkıları”, “Telif ve Patent Hakkı”, “Kaynakların Ülke Ekonomisindeki Yeri” ve “Madenlerimiz” başlıklı konularda *vatanseverlik* değerine *on üç* defa vurguda bulunulmuştur. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde yer alan “Vergimi Ödüyorum” ve “Nitelikli İnsan Gücü” başlıklı konularda *üç*, “Yönetime Katılıyorum” ünitesi “Toplumsal Hayatta Demokrasinin Önemi” başlıklı konuda ise *iki* yerde *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur. Ders kitabında *vatanseverlik* değerine görsellerde *dokuz*, ünite değerlendirme ve etkinlik sorularında ise *yirmi bir* yerde vurguda bulunulmuştur. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplamda *elli sekiz* defa *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

4.4.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verime Durumu

Bu bölümde araştırmanın dördüncü alt problemi doğrultusunda yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ders kitabında *vatanseverlik* değeriyle ilgili yer verilen unsurlar metin, görsel ve hazırlık ve ünite değerlendirme soruları olmak üzere *üç* boyutta incelenmiştir. Bölüm sonunda her ünite ve tema kapsamında *vatanseverlik* değerinin kaç defa tekrar edildiği tablo halinde (Tablo 5) gösterilmiştir.

4.4.1. Metin Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

4.4.1.1. Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi (Kültür ve Miras Öğrenme Alanı)

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanı işlenirken öğretim programında yer alan *vatanseverlik* değerinin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında *vatanseverlik* değerine oldukça sık bir şekilde yer verilmiştir.

“Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu” başlıklı konuda Orhan Gazi’nin saltanat döneminde imar faaliyetleri ile ilgili olarak uyguladığı siyaset “Fethettiğim şehirlere cami, medrese, imaret, han, hamam gibi eserler inşa ettirerek birer Türk şehri haline getirdim.”; ordu alanında attığı adımları ise “Fetihlerin artması ve sınırların genişlemesi üzerine “Yaya ve Müsellem” ordusunu kurdum.” (Azer, 2022: 39) ifadeleriyle ortaya konulmuştur. Orhan Gazi’nin Osmanlı Devleti’ni kuruluş döneminde fethettiği yerlerde gerçekleştirdiği imar faaliyetleriyle o beldelere Türk kimliği kazandırmaya çalışması, fethedilen toprakların vatan olarak benimsenmesi ve buraların güvenliği için ordu birimleri kurması *vatanseverlik* değerini vurgulamaktadır.

Aynı konuda Yıldırım Bayezid’in ağzından “Rumeli’de fetihler yaparken Anadolu’daki Türk beyliklerinin devlete karşı ittifak yaptığını öğrenince Anadolu’ya geçerek Türk beyliklerinin birçoğuna son verdim.” ve “Avrupa’da Macarların önderliğinde bir haçlı ordusu topraklarımıza girerek Niğbolu Kalesi’ni kuşattı. Bunun üzerine İstanbul kuşatmasını kaldırarak ordumla Haçlılar üzerine yürüdüm.” (Azer, 202: 43) ifadelerine yer verilmiş olup, bu ifadelerde fetih ile elde edilen toprakların vatan kabul edilerek bu vatan topraklarının iç ve dış saldırılardan korunması mücadelesinde *vatanseverlik* değeri çerçevesinde vurgulanmıştır.

Çelebi Mehmet’in ağzından yazılan metinde ise “Devleti yeniden eski sınırlarına ulaştırmaya çalıştım. Devletim için yaptıklarım nedeniyle Osmanlı Devleti’nin ikinci kurucusu kabul edildim.” (Azer, 2022: 44) sözlerine yer verilmiştir. Çelebi Mehmet’in devleti parçalanma tehlikesinden kurtarıp Anadolu’da Türk birliğini yeniden kurmak için sergilediği yoğun ve başarılı mücadele *vatanseverlik* değeri çerçevesinde değerlendirilebilir.

“*Osmanlı Devleti’nin Fetih Siyaseti*” başlıklı metinde Milli Mücadele döneminde Antep halkının Fransız işgali karşısında vatanını savunmak için verdiği kahramanca mücadele ile Mustafa Kemal’in Yunan işgal girişimine karşı Sakarya Meydan Muharebesindeki başarısı ve kahramanlığı arasında paralellik kurularak her ikisinin de bu başarı ve kahramanlığının kendilerine Gazilik unvanını kazandırdığının altı çizilmektedir: “TBMM Milli Mücadelede Fransızlara karşı gösterdiği kahramanca direniş nedeniyle Antep’e 1921’de “Gazi” unvanını vermiş, şehrin adı Gaziantep olmuştur. Yine TBMM, mili mücadelede Yunan ordusuna karşı Sakarya Meydan Muharebesi’nde Türk ordusunun başkomutanlığını yapan Mustafa Kemal’e 1921’de “Gazi” unvanını vermiştir” (Azer, 2022:

51). Dolayısıyla söz konusu metinde Türk halkının ve Mustafa Kemal'in vatan müdafaasında göstermiş oldukları mücadelede *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Ders kitabında “Osmanlı Devleti’nde Islahat Hareketleri” başlıklı konuda geçen “Padişah ve diğer yöneticiler devleti yeniden eski gücüne kavuşturmak amacıyla 17. yüzyıldan itibaren devletin yıkılışına kadar pek çok alanda ıslahat adı verilen yenilik ve düzenlemeler yaptılar” (Azer, 2022: 72) ifadesiyle ülkeyi içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak için padişah ve diğer devlet görevlilerinin gösterdikleri gayret ve çabada *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Aynı konuda Vatan topraklarında yer alan insanların ve bu insanların mallarının ve canlarının korunması için yapılan yeniliklerin anlatıldığı “Osmanlı Devleti’nde Islahat Hareketleri” başlıklı konuda ıslahat döneminde gerçekleştirilen yeniliklerden olan itfaiye bölüğünün kurulması ve Takvimi Vekayi gazetesinin çıkarılması üzerinde durularak bu yeniliklerin sağlayacağı faydalar açıklanmıştır. Ülke menfaatleri için yapılan yeniliklerin anlatıldığı bu metinde *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Aynı konuda gerileme döneminde Osmanlı aydını çağdaşı olan diğer devletlerin aydınlarıyla karşılaştırılmakta ve aralarında önemli bir fark olduğu şu ifadelerle ortaya konulmaktadır: “*Osmanlı aydını, Avrupa karşısında geride kalmış ve dağılmakta olan bir devleti ayakta tutmaya çalışan, acelesi olan bir aydındır.*” (Azer, 2022: 75). Yine aynı konuda devlet-millet işbirliğinin sergilendiği bir örnek uygulama şu sözlerle ifade edilmektedir: “...halk ise çoğu defa Müslim-Gayrimüslim ayrımı olmadan ormanlardan direkleri kesmiş, telgrafhane yapılmak üzere para toplamış, bina yaptırmıştır. Bu alanda tam bir devlet-millet birlikteliği görülmüştür.” (Azer, 2022: 76). Dil, din ayrımı olmaksızın vatan uğruna durmadan çalışan yeniliğin yerleşmesine vesile olan Osmanlı halkının sergiledikleri bu eylemlerde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır.

Osmanlıdaki Devleti’nde teknolojik anlamdaki gelişmelere önem veren padişah I. Abdülaziz’in vatan sevgisi onun yenileşme çabası ile özdeşleşen “Memleketime demir yolu yapılsın da isterse sırtımdan geçsin, razıyım.” sözleriyle ortaya konulmakta ve ayrıca “Eskiden tarlalarda çürüyen hububat şimdi satıla bilmektedir. Madenlerimiz dünya piyasasına arz edilmektedir.” (Azer, 2022: 78) ifadeleriyle demiryolunun yararları açıklanarak *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmaktadır.

4.4.1.2.Ülkemizde Nüfus Ünitesi (İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı)

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Yeryüzünde Yaşam” konusunda yer verilen “Etkinlik Zamanı” başlıklı etkinlikte ülkemizin çok eski şehirlerinden biri olan Bayburt tarihi ve coğrafik özellikleri ile şu şekilde tanıtılmaktadır: “...tarihi MÖ 3000’li yıllara kadar uzanmaktadır. Bazı eserlerde Bayburt’a, büyük, kalabalık ve zengin bir şehir olarak bahsedilmektedir.” Siyasi olarak “Türklerle Bizanslılar arasında, 1000’li yıllarda yapılan çeşitli savaşlara sahne olan Bayburt, Müslüman Türklerin yerleşmeye başladıkları bir yer olmuştur.” (Azer, 2022: 104). Türk vatanının güzide bir parçası olan Bayburt’un tarihi özelliklerinden bahsedilen bu metin aracılığıyla öğrencilere *vatanseverlik* değeri kazandırılması amaçlanmıştır.

Aynı üniteye yer alan “*Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç*” başlıklı konuda Osmanlı İmparatorluğu’nda çözülmenin hızlandığı bir dönemde yurtlarını zorunlu olarak terk edip Anadolu’ya göç etmek zorunda kalan bir ailenin yaşadıklarının anlatıldığı “Etkinlik Zamanı” adlı aşağıdaki metinde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır:

Göçmeye kesin olarak karar vermişti. Bu konunun Hasret’e zor geldiğini biliyordu. Burada çocukları olmuştu. Çocukları için de burası çok önemliydi. Göz açıp gördükleri, gönül verip sevdikleri bu geniş vadi, sonradan onlar için cennet bahçesi gibi özlenen bir yer olacaktı. Anılarının hoş tadı giderek acılaşacak, zaman zaman canlarını yakacaktı. Göçün yaklaştığı bu günlerde karısı da çocukları da korku içindeydi. Nihayet yola koyuldular. (Azer, 2022: 117).

4.4.1.3.Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesi (Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı)

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Ekonomik ve Sosyal hayat” başlıklı ünitesinde yer alan *Toprak Ana* başlıklı konuda toprağın önemi anlatılırken Namık Kemal’in *Vatan Yahut Silistre* adlı eserinden yapılan alıntının yapıldığı okuma metninde vatanın önemi *vatanseverlik* değeri çerçevesinde edebi bir dille vurgulanmıştır:

Devlet savaş ilan etmiş. Düşman, sınır boylarımıza gelmiş, vatan toprağını çiğnemeye hazırlanıyor. Vatan toprağı tehlikede olsun da ben evimde rahat döseğimde yatayım. Nasıl olur? Vatan toprağı tehlikededir. Beni yüce kudret sahibi yarattı. Vatanım büyüttü. Ben açtım, karnımı vatanım doyurdu. Üzerimde hiçbir giysi yoktu, vatan sayesinde giyindim. Bedenim vatan toprağından, nefesim vatan havasından. Bir defa düşün. Vatanımız sayesinde herkesin hakkı, hukuku ve hayatı korunur (Azer, 2022: 152).

Toprak Ana adlı konunun sonunda yer alan Etkinlik Zamanı başlıklı okuma metninde Mete Han’dan toprak isteyen Tunguzlara karşı Mete Han’ın tutumundan bahisle Türk milleti için vatanın ifade ettiği anlam ve önem ortaya konularak *vatanseverlik* değeri

vurgulanmıştır: “Mete’nin gittikçe kuvvetlendiğini gören Tunguzlar ondan sınırdaki çorak ve işe yaramaz bir küçük toprak parçasını istediler. Mete, bu istek karşısında “Toprak devlet malıdır. Devleti başkasına kim verebilir?” (Azer, 2022: 154).

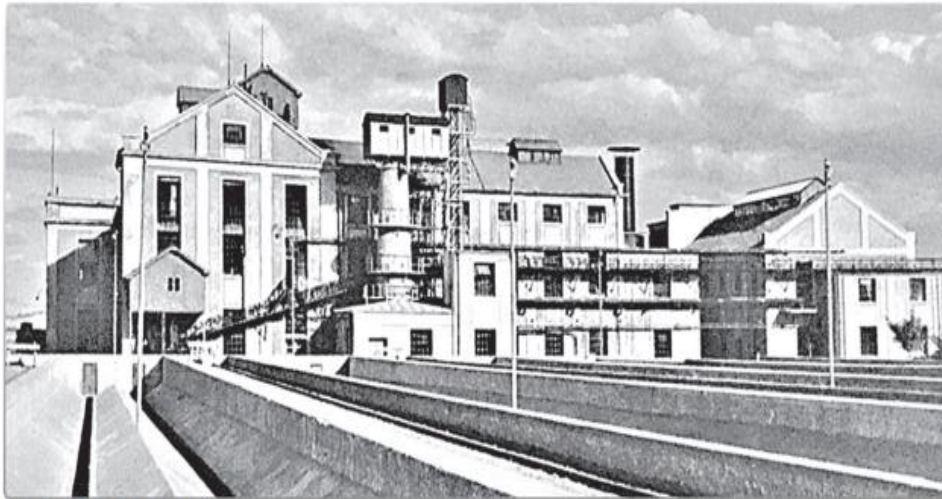
Aynı üniteye yer alan “Meslek Okulları” başlıklı metinde meslek kazandırmaya yönelik eğitim kurumlarıyla ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

Günümüzde çok sayıda mesleki ve teknik lisede, halk eğitim merkezinde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırma konusunda eğitim-öğretim faaliyetleri yapılmaktadır. Ülkemizin ihtiyaç duyduğu her alanda işçi, usta, teknisyen, mühendis, mimar, doktor, öğretmen, eczacı, turist rehberi gibi meslek sahipleri yetiştirilmektedir. Bu faaliyetler ile ülkemizin yetişmiş iş gücü artırılmaktadır (Azer, 222: 168).

Ülke insanlarımızın niteliğini artırarak, yaşadıkları topluma yararlı olmalarını amaçlayan meslek edindirme kurumlarının yer aldığı bu metinde vatana hizmet etmenin farklı şekillerine işaret edilerek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

4.4.2. Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

Ders kitabında “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanında*” yer alan “Toprak Ana” başlıklı konuda Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında dışa bağımlılığı azaltmak ve istihdamı artırmak amacı ile yapılan Uşak Şeker Fabrikasının görseline (Şekil 55) yer verilerek *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur.

Görsel 5.5: Uşak Şeker Fabrikası

Şekil 44. Ders kitabında Yer Alan Uşak Şeker Fabrikasının Görseli (S. 15)

4.4.3. Ünite Hazırlık ve Değerlendirme Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

4.4.3.1.Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Ders kitabında “Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum” soruları içerisinde yer alan çoktan seçmeli sorulardan 19. soruda ülkenin ayakta kalabilmesi için yapılan askeri, siyasi ve iletişim alanındaki yeniliklerde *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur (Şekil 46).

Ç. Doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

19. I. Askerî amaçlı nüfus sayımı yapılması
II. Avrupa başkentlerine elçilikler gönderilmesi
III. Posta Teşkilatının kurulması
IV. Gazete ve dergilerin basılması

Yukarıdaki gelişmelerden hangisi Osmanlı Devleti'nde sosyal ve ekonomik alanda yapılan ıslahatlar arasında yer almaz?

- A) I B) II C) III D) IV

20. “Türkiye’de misafir kabul etmeyecek bir köy evi, yemek yenmeyecek bir konak, biraz sebze, meyve hatta çiçek toplayıp dinlenmek üzere gelen yolcuyla iyi karşılamayan bir bağ, bostan ve bahçe sahibi yok gibidir.”

Thornton (Thornton) (Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, C.11, s.263)

Thornton, Türk kültürü hakkında hangi özelliği vurgulamaktadır?

- A) Dürüstlük B) Misafirperverlik C) Saygı D) Temizlik

21. Osmanlı Devleti’nin ne zaman ve hangi gelişme sonucu kurulduğu konusunda tarihçiler farklı görüşlere sahip olup bu konuda farklı kanıtlar göstermektedirler. Bunun en büyük nedeni kuruluş dönemi kaynaklarının yetersizliğidir. Osmanlı’nın kuruluşundan bahseden ilk kaynaklar Osman Bey’den yaklaşık bir asır sonra kaleme alınmıştır ve birbirinden farklı bilgiler vermektedir. Bu eserlerdeki bilgilerin yorumlanması ile tarihçiler Osmanlı Devleti’nin kuruluşunu ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

Metne göre Osmanlı Devleti’nin kuruluşu ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Tarihçiler arasında bir uzlaşma bulunmamaktadır.
B) Tarihçiler kanıtlardan farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar.
C) İlk Osmanlı kaynakları, Osman Bey Dönemi’nde yazılmıştır.
D) Kuruluş dönemini anlatan kaynakların içerikleri birbirinden farklıdır.

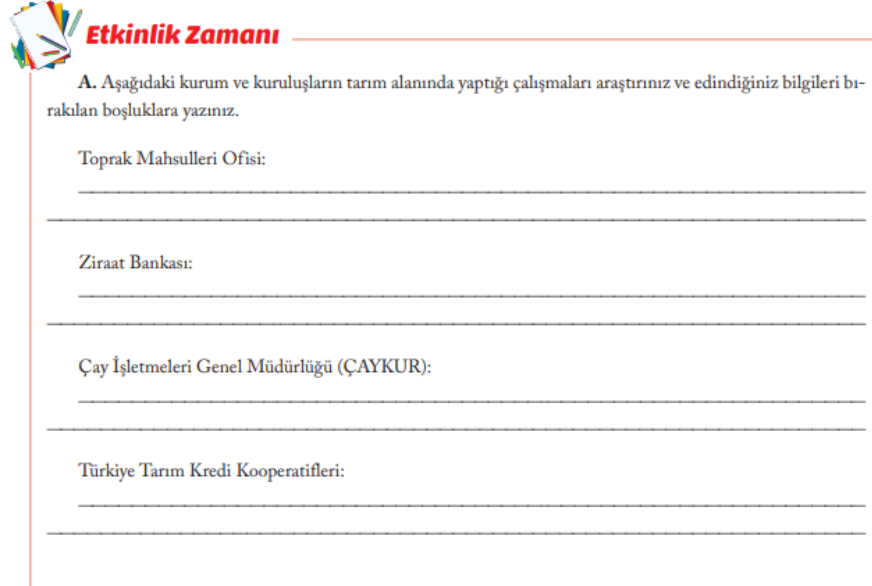
94

Şekil 45. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Ünite Değerlendirme Soruları (S. 94).

4.4.3.2. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

Ders kitabında “Etkinlik Zamanı” sorularında “Toprak Mahsulleri Ofisi”, “Ziraat Bankası”, “ÇAYKUR” ve “Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri” gibi ülkemizde çiftçiye

destekleyerek üretimin ve istihdamın artırılmasına yönelik faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlara yer verilmiştir. Ülke kalkınmasında önemli yere sahip olan bu kurumların etkinlikte yer alması ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 47).

Etkinlik Zamanı

A. Aşağıdaki kurum ve kuruluşların tarım alanında yaptığı çalışmaları araştırınız ve edindiğiniz bilgileri bırakan boşluklara yazınız.

Toprak Mahsulleri Ofisi:

Ziraat Bankası:

Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR):

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri:

Şekil 46. Toprak Ana Başlıklı Konuya Ait Etkinlik Zamanı Soruları (S. 157)

“Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum” sorunlarında Osmanlı Devleti’nde üretim, ekonomi ve savunma amacı ile oluşturulan tımar sisteminin yer aldığı 23. soruda “Tımar sisteminin Osmanlı Devleti’ne sağladığı yararlar nelerdir”? Sorusu ile *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Şekil 48).

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

21. Dijital teknoloji nedir?
22. Dijital teknoloji üretim, dağıtım ve tüketim alanında ne gibi değişikliklere sebep olmuştur?
23. Tımar sisteminin Osmanlı Devleti’ne sağladığı yararlar nelerdir?
24. Geçmişte önemli olan bir mesleğin günümüzde önemini yitirmesinin sebepleri nelerdir?
25. Meslek tercihiye yönelik iyi bir planlama nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

Şekil 47. Ekonomik ve Sosyal Hayat Ünitesi Öğrendiklerimi Değerlendiriyorum soruları (S. 179)

“Etkin Vatandaşlık” ünitesinde Türk halkının menfaati ve geleceği için uluslararası alanda ekonomik, siyasi, askeri hukuki vb. birçok konuda faaliyet gösteren uluslararası

kuruluşlara üye olan bir devlet olduğu vurgulanarak, “Yurtta Barış Dünyada Barış” başlıklı konuda yer verilen “Uluslararası kuruluşlara üye olmanın ülkemiz için faydaları nelerdir?” şeklindeki soruda ise bu kuruluşların ülke menfaatine katkısı sorgulanmak suretiyle *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır (Azer, 2022: 208).

Aşağıda yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metin, görsel ve sorular (hazırlık, etkinlik ve ünite değerlendirme) boyutunda *vatanseverlik* değerine yer verilme durumu ünite, konu başlığı ve sayfa numaraları ile birlikte tablo halinde (Tablo 5) gösterilmiştir.

Tablo 5. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Vatanseverlik Değerine Yer Verilme Durumu

Konu Başlığı	Ünite	Sayfa Numarası	Vatanseverlik Değeri Vurgusu
Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu	Türk Tarihine Yolculuk	39	2
Yıldırım Bayezid	Türk Tarihine Yolculuk	43	2
Çelebi Mehmet	Türk Tarihine Yolculuk	44	1
Osmanlı Devleti’nin Fetih Siyaseti	Türk Tarihine Yolculuk	51	1
Osmanlı Devleti’nde Islahat Hareketleri	Türk Tarihine Yolculuk	72-73-75-76-78	7
Yer Yüzünde Yaşam	Ülkemizde Nüfus	104	2
Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç	Ülkemizde Nüfus	117	1
Toprak Ana	Ekonomik ve Sosyal Hayat	152	1
Toprak Ana	Ekonomik ve Sosyal Hayat	154	1
Meslek Okulları	Ekonomik ve Sosyal Hayat	168	1
Görsel Boyutta Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi	Veri Elde Edilen Üniteler	15	1
Ünite Değerlendirme soruları ve Etkinlik Soruları Boyutunda Vatanseverlik Değeri	Veri Elde Edilen Üniteler	94-157-179-208	7
Toplam			27

Tablo 5’te görüldüğü gibi yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde yer alan “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, “Yıldırım Bayezid”, “Çelebi Mehmet”, “Osmanlı Devleti’nin Fetih Siyaseti” ve “Osmanlı Devleti’nde Islahat Hareketleri” başlıklı konularda *vatanseverlik* değerine on üç defa yer verilmiştir. “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde yer alan “Yer Yüzünde Yaşam” ve “Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç” konularında *vatanseverlik* değeri üç defa vurgulanmıştır. “Ekonomik ve

Sosyal Hayat” ünitesinde yer alan “Toprak Ana” ve “Meslek Okulları” başlıklı konularda da *vatanseverlik* değeri üç defa vurgulanmıştır. Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında görseller boyutunda genel olarak *bir*; ünite değerlendirme ve etkinlik soruları boyutunda ise *yedi* kez *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı anlaşılmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sonuç ve Tartışma

Toplumların huzurunun ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir role sahip olan değerler MEB'e bağlı okullarda önceden hazırlanmış plan, program ve ders kitapları aracılığıyla olduğu gibi örtük program dâhilinde de kazandırılabilir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamı ve içeriğinin elverişli olması nedeniyle Tarih ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde olduğu gibi öğrencilere kültürel ve siyasal değerlerin aktarılmasına uygun bir doğaya sahip olduğundan özellikle ilköğretim düzeyinde değer eğitiminde önemli bir yere sahiptir. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bu ders kapsamında öğrencilere adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere *on sekiz* değer kazandırılması öngörülmüştür.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer verilen değerlerden birisi olan *vatanseverlik* değerine Sosyal Bilgiler (4., 5., 6. ve 7. sınıf) ders kitaplarında yer verilme durumunu inceleyen bu araştırma sonucunda bazı ünitelerde *vatanseverlik* değerinin çokça vurgulanırken bazı ünitelerde ya çok az ya da hiç vurgulanmadığı tespit edilmiştir. Bu da *vatanseverlik* değeri başta olmak üzere Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan öteki değerlerin de her ünite aynı oranda yer almadıklarını göstermektedir. Bu durum doğal olarak ünite içeriklerinin ve temalarının niteliği ile ilişkili bir husustur ve her ünite içeriğine bağlı olarak değerlere yer verilmektedir.

Ünite bazlı incelemede dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Herkesin Bir Kimliği Var Ünitesinde yer alan Herkesin Bir Kimliği Var konu başlığında *bir* defa *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. *Vatanseverlik* değerinin bu denli az vurgulanmasının sebebinin ünite içeriğine bağlı olarak daha çok sorumluluk, ilgi, ihtiyaç, sevgi ve empati temalarının vurgulanmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Bu ünite kapsamındaki konular ile öğrencilerde farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Güçlü (2019)'a

göre de bu ünite ünite içeriğine bağlı olarak daha çok saygı ve sorumluluk değeri vurgulanmaktadır. Ders kitabında *vatanseverlik* değerinin en fazla vurgulandığı ünitenin Geçmişimi Öğreniyorum ünitesi olduğu tespitine varılmıştır. Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde Milli Mücadele Dönemi ele alındığı için buna bağlı olarak vatan, millet, kahramanlık, fedakârlık temaları çerçevesinde *vatanseverlik* değerine ağırlık verilmiştir. Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele başlıklı konuda *yedi* yerde *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespiti yapılmıştır. Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde Doğu Cephesi ve Kazım Karabekir konusunda *iki* defa, Güney Cephesi’nde Kahramanlar konusunda *yedi* defa, Batı Cephesi’nde Savaş konusunda *on* defa; ünite genelinde ise toplam *yirmi altı* defa *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespit edilmiştir. Kapsamındaki konular ile Türk evladında milli bilinç oluşturma gayesini amaçladığından dolayı birçok defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Güçlü (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada bu ünite en fazla duyarlılık değerinin vurgulandığı, bunu *vatanseverlik* ve aile birliğine önem verme değerlerinin izlediği sonucuna ulaşmıştır. Ders kitabının “Yaşadığımız Yer” ve “İyi ki Var” başlıklı ünitelerinde *vatanseverlik* değerine hiç vurgu yapılmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunun nedeninin de bu ünitelerin içeriğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim bu ünitelerin içerikleri daha çok farkındalık oluşturma ve girişimcilik temalarıyla ilişkilidir. Yaşadığımız Yer ünitesinde Yaşadığımız Yer başlıklı konuda Erzurum ilinin Oltu ilçesi ile bağlantılı bir şekilde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Güçlü (2019)’a göre bu ünite doğal çevreye karşı duyarlılık oluşturmaya bağlamında daha çok duyarlılık değeri vurgulanmakta, bunu bilimsellik değeri izlemektedir. Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Üretimden Tüketime ünitesinde *vatanseverlik* değerinin en az vurgulandığı ünitelerden olup sadece bir yerde vurgulanmıştır. Bunun nedeninin bu ünitenin içeriğinin daha ziyade ekonomi, iktisat konularından oluşması ve buna bağlı olarak da girişimcilik ve sorumluluk değerlerinin ön planda tutulmasıdır. Güçlü (2019) araştırmasında bu ünite kapsadığı konulara bağlı olarak daha çok tasarruf değerinin vurgulandığını, bunun dışında azda olsa sorumluluk değerine de yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. İnsanlar ve Yönetim ünitesi kapsamındaki konulara göre vatandaşları belli başlı konularda bilinçlendirmeyi, sorumluluklarının farkına varmalarına yardımcı olacak başlıklardan oluştuğundan dolayı *vatanseverlik* değeri daha az vurgulanmıştır. Bu ünite içeriğindeki konularda toplam üç yerde *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespiti yapılmıştır. Güçlü (2019) araştırmasında bu ünite daha çok sorumluluk ve bağımsızlık değerlerinin vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır. Karasu Avcı ve Faiz (2018) ise dördüncü sınıfta bu

öğrenme alanında en çok sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik değerlerine yer verilirken *vatanseverlik* değerine bu değerlerden çok daha az oranda verildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ders kitabında Küresel Bağlantılar öğrenme alanıyla ilişkili Uzaktaki Arkadaşım ünitesi daha çok farklı ülke, kültür ve komşularımız hakkında bilgi içerdiğinden metin boyutunda *vatanseverlik* değeri bulgusu elde edilmemiştir. Bu üniteye içerdiği konular itibariyle daha çok farklılıklara saygı, sevgi ve barış değerlerine yer verildiği tespiti yapılmıştır. Güçlü (2019), araştırmasında bu üniteye en fazla kültürel mirasa duyarlılık değerinin vurgulandığı, bunun yanında saygı değerinin de birkaç yerde vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır.

Dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsellerde *dört*, Ünite değerlendirme soruları ve etkinlik sorularında ise *otuz iki* yerde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Bu ders kitabının genelinde ise *vatanseverlik* değerine toplamda *altmış dokuz* defa vurguda bulunulmuştur. Bu sonuç Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde *vatanseverlik* değerine en fazla dördüncü sınıfta yer verildiğini ortaya koymaktadır. Kuş, Merey ve Keskin, (2013) gerçekleştirdikleri araştırmanın sonucunda dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değerinin sorumluluk, duyarlılık, sevgi ve dayanışma değerleri ile beraber en fazla yer edinilen değerlerden olduğu, ayrıca *vatanseverlik* değerinin daha çok milli kültür ve millet sevgisi kavramları ile beraber kullanıldığını tespit etmişlerdir. Güçlü (2019) de araştırmasında dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en fazla yerin sorumluluk ve duyarlılık değerlerine verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Hep Birlikte Yaşıyoruz”, “Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz”, “Çevremizi Tanıyalım”, “Bilim, Teknoloji ve Sosyal Yaşam”, “İnsan ve Ekonomik Faaliyetler”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Kültürel İlişkiler Ağı” olmak üzere yedi ünite yer almaktadır. Araştırma sonucunda bu ünitelerden Hep Birlikte Yaşıyoruz ünitesinde *bir* defa *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespiti yapılmıştır. Bu üniteye daha çok birey, toplum ve aile konularına yer verildiğinden daha çok sorumluluk, roller ve görevlerimiz temalarına odaklanılmıştır. Güçlü (2019) de bu üniteye ünite içeriğine bağlı olarak daha çok sorumluluk, bilimsellik ve aile birliğine önem verme değerlerinin vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır. Farkındalık oluşturarak duyarlılık değeri çerçevesinde daha çok milli kültür unsurlarımızın ön planda tutulduğu Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz ünitesinde *vatanseverlik* değeri *bir* defa vurgulanmıştır. Güçlü (2019)’ye göre kapsamındaki

konu başlıklarına göre bu ünite de en çok duyarlılık ve estetik değeri vurgulanmıştır. Çevremizi Tanıyalım ünitesinde de *vatanseverlik* değerine *bir* defa vurguda bulunulmuştur. Çünkü bu ünite de daha çok doğal çevre ve doğal afetler konusunda farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Güçlü (2019) içerdiği konulara bağlı olarak bu ünite de daha çok duyarlılık değerinin vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır. Bilim, Teknoloji ve Sosyal Yaşam ve İnsan ve Ekonomik Faaliyetler ünitelerinde de içerdikleri konulara bağlı olarak daha çok doğal çevreye duyarlılık, dayanışma, harita ve çevre okuryazarlığı, çalışkanlık dürüstlük, bilim etiği gibi beceri ve değerler vurgulanmış, *vatanseverlik* değerine ise pek yer verilmemiştir. Güçlü (2019)'a göre ise bu ünite de en fazla çalışkanlık ve bilim etiği değerleri vurgulanmaktadır. Güç, Yönetim ve Toplum ünitesi içerdiği konulara bağlı olarak öğrenciler ülke ve yönetim birimleri hakkında bilgilendirmeyi amaçladığından beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değerine en fazla yer verilen ünitesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu ünite de toplam üç yerde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Güçlü (2019) araştırmasında bu ünite de en fazla vurgulanan değerin bağımsızlık değeri olduğunu tespit etmiştir. Karasu Avcı ve Faiz (2018) ise araştırmalarında beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme alanında daha çok sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yer verildiği, bu değerlerin yanı sıra daha az olmakla beraber *vatanseverlik* ve temizlik değerlerine de vurgu yapıldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsellerde toplam üç, ünite değerlendirme ve etkinlik sorularında ise dört yerde *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı anlaşılmaktadır. Ders kitabı genelinde ise toplam on üç yerde *vatanseverlik* değerine vurgu yapılmıştır. Kuş, Merey ve Karatekin (2013) araştırmalarında beşinci sınıf ders kitabında *vatanseverlik* değerinin duyarlılık ve bilimsellik ile beraber en fazla yer verilen değerler olduğunu tespit etmişlerdir. Güçlü (2019) beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en çok sorumluluk ve duyarlılık değerlerinin, Aktan ve Padem (2013) ise sorumluluk, sevgi ve dayanışma değerlerine yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Altay (2022) ise araştırmasında bu ders kitabında *vatanseverlik* değerinin duyarlılık ve bilimsellik ile birlikte en fazla vurgulanan değerler arasında olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında içeriği ağırlıklı olarak milli kültür unsurlarından oluşan Biz ve Değerlerimiz ünitesinde *vatanseverlik* değerine *bir* defa vurguda bulunulmuştur. Bunun nedeninin ünite kapsamındaki konulara bağlı olarak daha çok duyarlılık, dayanışma ve farklılıklara saygı temalarına yer verilmesi olduğu düşünülmektedir. Türk tarihi ile ilgili konuların ağırlıklı yer tuttuğu Tarihe Yolculuk

ünitesinde *vatanseverlik* değerine *sekiz* yerde vurguda bulunulmuştur. Daha çok coğrafya ile ilgili temel konuların yer aldığı Yer Yüzünde Yaşam ünitesinde *vatanseverlik* değeri *iki* yerde vurgulanmıştır. Bilim Teknoloji ve Toplum ünitesinin içerdiği konulara bağlı olarak *vatanseverlik* değerinin daha sık vurgulandığı bir ünite olduğu anlaşılmaktadır. Bu üniteyi oluşturan farklı konularda toplam *on üç* yerde *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde vergi vermenin öneminin vurgulandığı Vergimi Ödüyorum ve ülkesi ve milleti için yararlı vatandaş özelliklerinin vurgulandığı Nitelikli İnsan Gücü başlıklı konularda *üç* defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Yönetime Katılıyorum ünitesinde *vatanseverlik* değeri *iki* yerde vurgulanırken, Uluslararası İlişkiler ünitesinde içerdiği konulara bağlı olarak *vatanseverlik* değerine yer verilmemiştir. Bu üniteye daha çok barış, finans ve kültür temalarına odaklanılmıştır.

Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsellerde *dokuz*, ünite değerlendirme ve etkinli sorularında ise *yirmi bir* defa *vatanseverlik* değerine vurguda bulunulmuştur. Bu ders kitabında *vatanseverlik* değeri toplam *elli sekiz* yerde vurgulanmıştır. Akyol (2015) araştırmasında *vatanseverlik* değerinin altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en az yer verilen değerlerden birisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre bu ders kitabında en fazla yer alan değerler bilimsellik, bağımsızlık, adil olma ve sorumluluk değerleridir. Tural, Şahan, Duman ve Yılmaz (2021)' e göre de bu ders kitabında *vatanseverlik* değeri dayanışma, yardımseverlik, sevgi, bağımsızlık, duyarlılık, estetik, çalışkanlık ve dürüstlük ile beraber en az vurgulanan değerlerdendir. Altay (2022) araştırmasında altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değerinin duyarlılık ve eşitlik ile beraber en fazla vurgulanan değerlerden biri olduğu sonucuna ulaşırken, Uçar (2019) araştırmasında bu ders kitabında en fazla sorumluluk en az yardımseverlik değerine yer verildiği, *vatanseverlik* değerinin ise orta düzeyde vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır.

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının *vatanseverlik* değerine yer verilme durumuyla ilgili olarak incelenmesi ile elde edilen verilere göre İletişim ve İnsan İlişkileri ünitesinde *vatanseverlik* değeri ile ilgili bulguya ulaşılammıştır. Bu üniteye içerdiği konular itibariyle daha ziyade empati, insan ilişkileri ve iletişim gibi konulara odaklanılmıştır. Konu ve kapsam bakımından Türk tarihi ve siyasi yapısının ele alındığı Türk Tarihine Yolculuk ünitesinde ise *vatanseverlik* değerine sıkça yer verildiği anlaşılmaktadır. Ünite kapsamında yer alan Osmanlı tarihi ile ilgili farklı konular bağlamında *vatanseverlik* değerine *on üç* defa yer verilmiştir. Ders kitabında ağırlıklı olarak nüfus, göç, yerleşme gibi temaların ağırlıklı

yer tuttuğu *Ülkemizde Nüfus* ünitesinde *vatanseverlik* değeriine daha az yer verilmiştir. Bu ünite kapsamındaki Yer Yüzünde Yaşam ve Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç konularında *vatanseverlik* değeriine üç defa vurguda bulunulmuştur. Zaman İçinde Bilim ünitesinde konu ve kapsam bakımından daha ziyade bilimsellik temasına ağırlık verildiğinden *vatanseverlik* değeri tespiti yapılmamıştır. Aynı şekilde Yaşayan Demokrasi ve Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde de *vatanseverlik* değeri vurgulanmamıştır. Ekonomik ve Sosyal Hayat ünitesinde yer alan farklı konularla bağlantılı olarak ise üç yerde *vatanseverlik* değeriine vurguda bulunulmuştur.

Yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsellerde *bir* defa, ünite değerlendirme ve çeşitli etkinlik sorularında ise *yedi* defa *vatanseverlik* değeri vurgulanmıştır. Bu ders kitabının genelinde *yirmi yedi* defa *vatanseverlik* değeriine vurgulandığı tespiti yapılmıştır. Avcı, İbret Ünal ve Karasu Avcı (2017) araştırmalarında yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değeriine yer aldığı ünite ya da öğrenme alanlarında bağımsızlık, iyi vatandaşlık, ülkenin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel mirasın sahiplenilmesi ve tanıtılması hususlarına ağırlık verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Kapan (2014) ise Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değeriine bilimsellik değeri ile beraber en kolay kazandırılan değerlerden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın sonuçları Sosyal Bilgiler ders kitaplarında *vatanseverlik* değeriine daha çok Kültür ve Miras öğrenme alanında ve bu alan içerisinde yer alan tarihi ve kültürel konularla bağlantılı olarak yer verildiğini ortaya koymaktadır. Avcı, İbret Ünal ve Karasu Avcı (2017) araştırmalarında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin *vatanseverlik* değeriine en fazla İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer aldığını düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. 7 sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değeriine en fazla *Ülkemizde Nüfus* ünitesi ile Kültür ve Miras öğrenme alanında yer aldığı belirtilmektedir. Çünkü bu ünite ve öğrenme alanlarında iyi vatandaş olma, bağımsızlık, ülkenin tarihi, sosyal, kültürel ve doğal mirasıyla ilgili konulardan oluşmaktadır. Altay (2022)'a göre de yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *vatanseverlik* değeri dayanışma ve özgürlük değerleri ile birlikte en fazla vurgulanan değerlerdendir. Horozoğlu (2021) yaptığı araştırmada yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en fazla özgürlük değeri vurgulanırken en az adalet, barış, yardımseverlik ve dürüstlük değeriine vurgu yapıldığını, *vatanseverlik* değeriine ise ortalama bir düzeyde vurgulandığı sonucuna ulaşmıştır. Irmak (2021) ise araştırmasında yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında en fazla sorumluluk değeriine, en az ise dürüstlük değeriine yer verildiğini tespit etmiştir.

Sonuç olarak kapsamlarındaki konu ve kazanımlara bağlı olarak dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *altmış dokuz* defa, beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *on üç* defa, altıncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında *elli sekiz* defa, yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise *yirmi yedi* defa *vatanseverlik* değerinin vurgulandığı tespiti yapılmıştır. *Vatanseverlik* değerinin en fazla dördüncü ve altıncı sınıf ders kitaplarında, en az ise beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında vurgulandığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yer alan üniteler açısından kıyaslandığında ise dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Geçmişimi Öğreniyorum, beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Güç, Yönetim ve Toplum, altıncı sınıf ders kitabında *Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz*, yedinci sınıf ders kitabında ise Türk tarihine Yolculuk ünitesinin *vatanseverlik* değerine en fazla yer verilen ünite olduğu anlaşılmaktadır.

Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

1. 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bu ders kapsamında öğrencilere kazandırılması öngörülen on sekiz değer öğrencilere etkili ve verimli bir şekilde aktarılabilmesi için ders kitaplarında yer alan okuma metinleri, görsel temalar, etkinlik ve değerlendirme sorularında başta vatanseverlik değeri olmak üzere değerlere daha fazla vurgu yapılmalıdır.
2. Vatanseverlik değeri Sosyal Bilgiler ders kitabındaki diğer temel değerlere göre daha az yer almaktadır. Ulusunu vatanını seven ve yücelten bir kuşağın yetiştirilmesi için önemli bir yere sahip olan vatanseverlik değerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında daha fazla yer edinmesi için görsel, metin ve soruların bu boyutta güncellenmesi gerekmektedir.
3. *Vatanseverlik* değerinin öğrencilere kazandırmada sadece ders kitaplarıyla yetinilmemesi, okullarda kutlanan her türlü milli ve dini bayramlar, kutlama ve anma törenleri ile belirli gün ve haftalar çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerde de bu konuya önem verilmesi gerekmektedir.
4. Derslerde ders kitabının yanında okulun imkânları ölçüsünde tarihi film, belgesel, sanal gezi vb. yöntem ve materyallerden yararlanılması; ayrıca müze ve tarihi

alanlardan okul dışı öğrenme ortamları olarak yararlanılmasının öğrencilere vatanseverlik değerinin kazandırılmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

5. Derslerde değerlere öğrencilerin ilgilerini çekmek ve kalıcı öğrenmeyi sağlamak için farklı öğrenme etkinlikleri uygulanmalıdır. Öğrencilerin yaş grupları göz önüne alındığında eğitici oyunlardan değer aktarımında yararlanılmasının olumlu sonuçlar vereceği düşünülmektedir.
6. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer verilen vatanseverlik değeri başta olmak üzere değerlerin değer aktarımında ne kadar etkili olduklarına dair araştırmalar yapılmalı ve bu araştırma sonuçları doğrultusunda program ve ders kitaplarında gerekli güncellemeler gerçekleştirilmelidir.
7. MEB TTK' unda ders kitaplarını hazırlayanların tüm değerleri orantılı bir şekilde öğrenme alanları ve konularda yer edinmelerine önem vermeliler.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, S. Doğan, K. Başarır, N. H.(2022). *Ortaokul 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: E Kare Eğitim ve Yayıncılık.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim II. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. 20 Nisan 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=mlmtB36JrMR18NBY2MoylQ&no=co_7rmx4AqLoxqOxB365UQ pdf sayfasından erişilmiştir
- Akbaş, O. (2010). Eğitim bilimlerinde yeni yönelimler. E. Karip (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss.342). Ankara: Pegem Akademi
- Akdemir, S. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili görüşleri ve bunların kazanılmasına ilişkin uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya. 20 Nisan 2023 tarihinde <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/7430/311818.pdf?sequence=2&isAllowed=y> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Aktan, O. Padem, S. (2013). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44-55. 25 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aji/issue/1536/18819> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Akyol, Y. (2015). Ortaokul 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 194-207. 21 Nisan 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40015/475758> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alport, G. W., Vernon, P.E. (1931). *Stuydy ofyalue. montual* Boston, MA: Houghton Mifflin

- Altay, N. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. *Eğitim Felsefesi ve Sosyoloji Dergisi*, 3(1) , 17-26. 25 Ekim 2023 tarihinde <https://jeps.penpublishing.net/makale/3506> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Altunya, N.(2003). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aran, Ö., Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168. 24 Nisan 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70483> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Aslan, E. (2010). Türkiye cumhuriyetinin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(158), 215-231. 29 Ekim 2023 tarihinde <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/663> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ata, B. (2007). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. (ss.71-83). Ankara: Pegem Akademi.
- Azer, H. Demirel, T. Bektaş, G. A.(2022). *Ortaokul 7.sınıf sosyal bilgiler*. Ankara: E Koyay Eğitim Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. LTD ŞTİ
- Barr, R. Barth, J. L., Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası* (C. Dönmez Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayrak, Ç., Yılman, M. (2005). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde. 26 Haziran 2023 tarihinde <http://acikerisim.nigde.edu.tr/xmlui/handle/11480/409> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bektaş, Ö.(2018). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. R. Turan, T. Yıldırım, (Ed.), *Sosyal bilgiler temelleri* (ss. 1-34). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bektaş, Ö., Turan, R. (2022a). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bektaş, Ö., Turan, R. (2022b). *Sosyal bilgiler öğretim programları: içerik, kapsam ve örüntü. türkiyede sosyal bilgiler öğretim programlari*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Bekiroğlu, A., Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık ve vatanseverlik

- algılarının nitel olarak incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, (29), 19-39. 10 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1822> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum. 25 Ekim 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SY58SYa_qF3s0m26tAsCmw&no=C5JMQFBpCfGE9rCmT0Mt3A pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bilginer, R. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine yönelik algılarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. 24 Nisan 2023 tarihinde <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/349283> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bilici, Ş., Bedirhanoğlu, H. E. (2020). Almanya sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirme programı. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), s.(23-30). 25 Mart 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat/issue/54605/709572> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Binbaşoğlu, C. (1982). *Eğitim düşünce tarihi*, Ankara: Binbaşoğlu Yayınları.
- Berkowitz, M. W. (2011). Değerler eğitiminde ne işe yarar. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 50(3), 153-158.
- Büyüköztürk, Ş. Kılıç Çakmak, E. Akgün, Ö. Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, Ö. (2008). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.02 Haziran 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Can, H. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ. 15 Ocak 2024 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından

erişilmiştir.

Council of Europe Portal.(2007). Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi

Projesi. 14 Mart 2023 tarihinde

<http://ankara.mebgov.tr/detay.asp?blm=B18&detay=3380> sayfasında erişilmiştir.

Çalışkan, H., Turan, R. (2010). Sosyal bilgiler dersinde araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımının derse yönelik tutuma etkisi. *İlköğretim Online Dergisi*, 9(3), 1238-1250. 11 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/90747> pdf sayfasında erişilmiştir.

Çancı, H. (2008). Değişmeyen boyutları bağlamında milliyetçiliğe teorik ve kavramsal bir bakış. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 105-116. 15 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/194736> pdf sayfasında erişilmiştir.

Çelik, H. (2008). Cumhuriyet dönemi vatandaşlık eğitiminde önemli adımlar. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, (1), 359-369. 20 Haziran 2023 tarihinde <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/98339> pdf sayfasından erişilmiştir.

Çelikkaya, T., Kürümlüoğlu, M. (2018). Yeni sosyal bilgiler programında 4. ve 5. sınıfta kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin kazanımların içeriğe yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16 (36), 7-38. 16 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/613014> pdf sayfasında erişilmiştir.

Çetin, Ş., Dinç, E. (2017). Ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarının incelenmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), s. 241-259). 20 Mayıs 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/322107773_ORTAOKUL_7_SINIF_ORGRENILERININ_SOSYAL_BILGILER_ALGILARININ_INCELENMESI pdf sayfasından erişilmiştir.

Çınar, İ. (2010). Eğitim ve milli güç unsurları. *Eğitim Dergisi*, (27), 1307-1785. 03 Mart 2023 tarihinde <http://www.egitisim.gen.tr/site/arşiv/62-say,-27/513-milli-guc-unsurlari.html> sayfasında erişilmiştir.

Çiydem, E., Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelim üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan Dergisi*, 8(27), 179-207. 15 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1372054> pdf sayfasında erişilmiştir.

- Değirmenci, Y., Eskici, B. (2019). Öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık algılarının incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 232-256. 25 Haziran 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/44324/537074> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar. Ankara: Anı Yayıncılık
- Demircioğlu, İ. H., Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (15), 69-88. 16 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302515> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Demirel, Ö. (2005). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Ankara, Pegem Yayınları.
- Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2007) *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk, D. Dilek (ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 15-46). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2011) Değerler eğitimi. C. Öztürk (ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Dokuzuncu Milli eğitim Şurası Kararları. (1974). 17 Mart 2023 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9sura.pdf pdf sayfasında erişilmiştir.
- Dönmez, C (2003). *Sosyal Bilgiler Programının (1998) Değerlendirilmesi ve Ders Kitapları*. *Sosyal Bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, s. 31-41. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, (1)1, 79-96. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Elban, M. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin vatanseverlik tutumları: Ankara ili kazan ilçesi örneği. *International Journal of Social Science*, 35, 451-462.
- Engle, S. H., Ochoa, A. S. (1988). Education for democratic citizenship: Decision making the social studies. New York: Teachers College.
- Erbaş, A. A. (2021). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin sosyal bilgiler ders

- kitaplarına yansımaları. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 23-40. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/60911/779737> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Erden. M.(1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ersoy, F., Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1546. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://seach.trdizin.gov.tr/yayin/detay/249076/> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık
- Evans, R. W. (2004). *The social studies wars – what should we teach the children*. New york and London: teachers college press
- Feather, N. T. (1994). İnsani değerler ve adalet ilişkisi. *Sosyal Konular Dergisi*, 50(4), 129-151.
- Gelişli, Y. (2006). Eğitimin işlevleri. M. Çağatay Özdemir (Ed.), *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Gömleksiz, N, M., Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134. 20 Nisan 2023 tarihinde <https://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936422.pdf> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Gömleksiz, M. N, Ören, Ü. (2016). Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin metaforik algıları. *Electronic Turkish Studies*, 11(2). 20 Mayıs 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/301343498_Ortaokul_Ogrencilerinin_Vatan_Kavramina_Iliskin_Metaforik_Algilari pdf sayfasından erişilmiştir.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi), Recep Tayip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rize 25 Ekim 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=lrHw0V1gojgew7pHgYS8bQ&no=yFVkVZndR_BFzyFJDBVaNw pdf sayfasından erişilmiştir.
- Hablemitoğlu, Ş., Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54. 20 Ağustos 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbid/issue/38415/445606> pdf sayfasından

erişilmiştir.

Halstead, J. M., Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30 (2), 169-202. 21 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713657146> pdf sayfasından erişilmiştir.

Healter, D. (2007). *Yurttaşlığın kısa tarihi*. (M. Delikara Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Horozoğlu, M. (2021) *Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf ders kitabındaki haberlerin sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Bartın. 23 Mayıs 2023 tarihinde <https://acikerisim.bartın.edu.tr/handle/11772/6882> pdf sayfasından erişilmiştir.

İnce, M. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya. 30 Mayıs 2023 tarihinde <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/handle/123456789/6499> pdf sayfasından erişilmiştir.

İpek, İ. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir. 26 Mart 2023 tarihinde <https://dspace.balikesir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12462/2081> pdf sayfasından erişilmiştir.

Irmak, B. (2021). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler bağlamında analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Malatya. 26 Temmuz 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından erişilmiştir.

Jones, T. M. (2009). Framing the framework: discourses in australia's national values education policy. *Educational Research for Policy and Practice*, 8,35-57. 11 Nisan 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/225472731_Framing_the_framework_Discourses_in_Australia%27s_national_values_education_policy pdf sayfasından

erişilmiştir.

Kahne, J., E. Middaugh. (2006). Is patriotis good for democracy a study of high school seniors' patriotic commitments. *phi delta kappa* 87(8), 600-608. 03 Nisan 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/255703577_Is_Patriotism_Good_for_Democracy_A_Study_of_High_School_Seniors%27_Patriotic_Commitments pdf sayfasından erişilmiştir.

Kan, Ç. (2010a). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145. 01 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36197/407034> pdf sayfasından erişilmiştir.

Kan, Ç. (2010b). ABD ve Türkiye’de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2). 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6741/90641> pdf sayfasından erişilmiştir.

Kapan, E. (2014) 7. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazanma durumlarının incelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir. 03 Haziran 2023 tarihinde <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/3483/384236.pdf?sequence=1> pdf sayfasından erişilmiştir.

Karacan, H. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10. 02 Haziran 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jirss/issue/40047/482785> pdf sayfasından erişilmiştir.

Karasu Avcı, E., Avcı Ali, A., İbret Ünal, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 16(4), 1558-1574. 25 Haziran 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/31371/342974> pdf sayfasından erişilmiştir.

Karasu Avcı, E., Faiz, M. (2018) 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders itapları “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 121. 25 Ekim 2023

- tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/503075> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Keskin, M. (1991). Ziya Gökalp'te vatan kavramı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 443-452.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkinliğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. 01 Mart 2023 tarihinde <https://avesis.marmara.edu.tr/yonetilen-tez/9e47e50f-f460-42b3-9b21-8eab7c2f6102/turkiyede-sosyal-bilgiler-ogretim-programlarında-değerler-eğitimi-tarihsel-gelisim-1998-ve-2004-programlarının-etkililiğinin-arastirilmesi> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Keyifli, Ş. (2013). Eğitim ve din eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (ÇÜİFD), 13(2), 31-54. 01 Temmuz 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuilah/issue/4185/54895> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kılınç, F. E. (2015). Değer eğitiminin tanımı, önemi ve kapsamı. S. Y. Güder (Ed.), *Değerler eğitimi içinde*, s.1-20, Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Kıroğlu, K. (Ed.). (2006). *Yeni ilköğretim programları 1-5. sınıflar*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kızılcı, S., Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimleri sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitapevi.
- Köse, T. (2019). *Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminin tarihi gelişimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya. 20 Nisan 2023 tarihinde <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/6989/593715.pdf?sequence=1&isAllowed=y> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kurtulmuş, M. (2009). *İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer analizi yaklaşımının etkililiğinin belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay. 01 Ağustos 2023 tarihinde <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/669829> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kuş, Z., Merey, Z., Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214. 15

- Haziran 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/erticle-file/302426> pdf sayasında erişilmiştir.
- Martorella, P., Beaş, C. M., Bolick, C.M. (2002). *Teaching social studies in middle and secondary school. united states: searson merrill prentice hall.*
- MEB. (1968) *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. No: 1739. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.mevzuat.govtr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> pdf sayfasında erişilmiştir.
- MEB (1991). Dokuzuncu milli eğitim şûrası. Öneriler, raporlar, uygulamaya konulan esaslar. Tıpkı Basım, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1998). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *Tebliğler Dergisi*, 61(2487), 531-568.
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5 sınıf öğretim programı ve kılavuzu*, Ankara.
- MEB. (2005b). Sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıf programı, Ankara.
- MEB. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler öğretim kılavuzu, Ankara.
- MEB. (2008). İlköğretim okulu ders kitaplarının değerlendirilmesi. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- MEB. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7.sınıflar). Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). 20 Nisan 2023 tarihinde <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SYAL%20B%C4%B0LER%C4%B0LER%20%C3%96%C4%96%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> pdf sayfasına erişilmiştir.
- Mindivanli, E., Aktaş, E. (2011). Sosyal bilgiler 6. sınıf müfredatında yer alan milli ve evrensel değerler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-85. 25 Haziran 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/23152/247302> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Merey, Z. Kuş, Z., Karatekin. K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, KUYEB. 12(2), 1613-1632. 09 Eylül 2023 tarihinde <https://search.trdizin.gov.tr/tr/publication/detail/249085/turkiye-ve-abd-ilkogretim-sosyal-bilgiler-ogretim-programlarinin-degerler-egitimi-acisindan-karsilastirilmesi> pdf sayfasından erişilmiştir.

- Merriam, S. B.(2009). *Qualitative research* (3th ed.). San Francisco: A Wiley Impirnt.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan Çev. Ed.). (3)Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Naylor, T. D., Diem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*, New York: Random House.
- NCSS Curriculum Standards. 20 Mayıs 2023 tarihinde <http://www.learner.org/workshops/socialstudies/pdf/session1/1.ExecutiveSummary.pdf> sayfasına erişilmiştir.
- Oğuzkan, A. F.(1981). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Oğuz Haçat, S., Betül Demir, F. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi, *Tarih Okulu Dergisi*, 49, 4443-466. 21 Kasım 2023 tarihinde https://johschool.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=46733 pdf sayfasında erişilmiştir.
- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitime yönelik uygulamaların etkinliğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya. 06 Nisan 2023 tarihinde <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/74418> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Önder, I. (2011). E-kitap ve dünyada elektronik kitap yayıncılığı. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 25(1), 97-105. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/812069> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Özbek Gül, M. N. (2022). *Yerel tarih ve kültürel unsurlarının sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özlem, D. (1990). *Weber’de bilim ve sosyoloji*. İstanbul: Ara Yayınevi.
- Parlak yıldız, H. (1999). *İlkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarında türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. 27 Mart 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=rYKPE6UvYuKPiYm-UX2vhA&no=rYKPE6UvYuKPiYm-UX2vhA> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (Third Edition). London: Sage Publications.
- Pınaz, E. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime ve sosyal bilgiler*

- öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşleri (Kahramanmaraş ili örneği).* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahraman Maraş.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji (davranış bilimi)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sütçü, T. (2004). *Tanzimat sonrası türk edebiyatında vatan terimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 13 Temmuz 2023 tarihinde <https://scholar.google.com/citations?user=mRG7jhMAAAAJ&hl=tr> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Şahin, E. Özçelik, N. Yaşar, T. (2019). *Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadolu Kâğıtçılık Yayıncılık Limitet Şirketi.
- Şarşembiyeva, T. (2015). Kırgızistan’da “vatanseverlik” algısı üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19 (2), 175-185. 15 Ocak 2024 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/2839/38772> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Şimşek, A., Alaslan, F. (2014). Milliyetçi tarihten milli tarihe, çatışmacı eğitimden barışçı eğitime doğru türkiyede tarih ders kitapları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi(40). 15 Ocak 2024 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/382696> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Tandoğan, L. (2022). *İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin Vatanseverlik Değeri Algılarının Kitap Okuma Etkinlikleri Sonucunda Değişiminin İncelenmesi (Erzurum Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Amasya. 19 Nisan 2023 tarihinde <https://portal.amasya.edu.tr/g.demir/Yonetilen-Tezler> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Taş, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler derslerinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.29 Ekim 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından erişilmiştir.
- TDK (2019). *Türkçe sözlük*. (11). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- TDK (2022). *Eğitim*, Eğitim Ne Demek TDK Sözlük Anlamı 3 Mart 2023 tarihinde (sozluk.gov.tr), <https://sozluk.gov.tr/> sayfasında erişilmiştir.
- TDK (2022). *Kitap*, Kitap Ne Demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr), 3 Mart 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasında erişilmiştir.
- TDK (2022). *Değerler*, Değer Ne Demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr), 3 Mart 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasında erişilmiştir.
- Temel, O. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi ile tarih disiplini arasındaki ilişkiye yönelik görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya. 23/02/2024 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adlı pdf sayfasından erişilmiştir.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıma düzeylerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde. 29 Ekim 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Topkaya, Y., Tokcan, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programının belirlendiği değerlerin 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıma düzeylerinin karşılaştırılması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 2013(10), 33-43. 30 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijoess/issue/8532/105941> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdad Yayınevi.
- Tural, A., Şahan, G., Duman, B., Yılmaz, O. (2021). Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi, *The journal of Academic Social Science Studies* 2021(14), 33, 15-26. 08 Eylül 2023 tarihinde https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=46289 pdf sayfasından erişilmiştir.
- Turan, R. (2015). Tarih öğretmenlerinin lise tarih derslerinin genel amaçlarının öğrencilere kazandırılma düzeylerine ilişkin görüşleri (Ankara ili örneği). *Turkish Journal of Educational Studies*, 2(3). 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/402942> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Turan, R. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve tarih. Turan, R., Yıldırım, T. (Ed.), *Sosyal*

- bilgilerin temelleri* (ss.87-126). Ankara: Anı yayıncılık.
- Turan, R. (2018a). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 295-328. 25Haziran2023 tarihinde https://diyalektolog.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=37252 pdf sayfasından erişilmiştir.
- Turan, R. (2018b). 2017 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 2018 yılında Gerçekleştirilen Güncelleme Üzerine Bir Değerlendirme. S. Gedikli Ö. (Ed.), *Uluslararası Akşemseddin İnsan, Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu* (12-16 Eylül 2018) Tam Metin Kitabı (ss.620-62). Çorum: Pdf Yayın
- Turan, R. (2020). Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri (Aksaray ili örneği). *Mavi Atlas Dergisi*, 8.(2), 256-277. 20 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusmaviatlas/issue/57531/744979> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Turan, R. (2021). Türkiye’de yapılandırmacı yaklaşıma geçişin ilköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(29), 153-187. 25 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/357322951> Türkiye’de Yapılandırmacı Yaklaşıma Geçişin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dergisi Kapsamında Tarih Öğretimi Üzerindeki Etkileri 1998-2018 The Effects of Transistio to Constructivist Approach on History Tea pdf sayfasında erişilmiştir.
- Turfanda, S. (2022). *Milli mücadele dönemi edebi eserlerin sosyal bilgiler programındaki değerlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü, Aydın. 06 Haziran 2023 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Türkmen, S. F. (2019). *Tarih öğretmenlerinin okul dışı tarih öğretimi algıları ve görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. 25 Temmuz 2023 tarihinde <https://avesis.gazi.edu.tr/yonetilen-tez/4313a85c-0eef-4add-a77e-565dbe06ca30/tarih-ogretmenlerinin-okul-disi-tarih-ogretimi-algilari-ve-gorusleri> pdf sayfasından erişilmiştir.
- Tüysüz, S. Demirel, Özüpek, P. Yağız, Z. (2022). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. 20 Mayıs 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=epDK6Ws5lsGLD_CTnYGWqw&no=RXpDG1urOxFpz6kiso-oYw pdf sayfasından erişilmiştir.
- Uçar, F. H. (2019). İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay. 20 Mayıs 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=TnFwi_I7IPlhXxcgAiDUng&no=uiNL2SIfaD_I6S1dv84REw pdf sayfasından erişilmiştir.
- Ulusoy, K. (2014). Sosyal bilgiler ders kitapları. B. Tay., A. Öcal, (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 193-194-213-214). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Ültay, E. Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimler betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201. 26 Mayıs 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1545984> pdf sayfasında erişilmiştir.
- Varış, F. (1992). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Wikipedia(2024)Kitap. 14 Ocak 2024 tarihinde internet alınıştır.<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Kitap&action=edit§ion=1> internet sayfasında erişilmiştir.
- Winter, P. A., Newton, R. M., Kirkpatrick, R. L. (1998). The influence of work values on teacher selection decisions: The effects of principal values, teacher values, and principal-teacher values interactions. *Teaching and Teacher Education*, 14(4), 385-400.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere program modülü geliştirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin. 25 Eylül 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=I_A2bx63dS3gvWWco6b77Q&no=JrGgqxSg1tbRKkpkS61edg pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yalçın, M. (2019). *Değişen (2017) 5. sınıf sosyal bilgiler müfredatındaki değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşleri (Sivas örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan. 25 Ekim 2023 tarihinde <https://avesis.ebyu.edu.tr/yonetilen-tez/36ba91c0-046d-4a98-add4-77a659333703/degisen2017-sosyal-bilgiler-mufredatinda-yer-alan-degerler-egitimiyle-ilgili-ogretmen-goruslerisivas-ili-ornegi-pdf-sayfasından> erişilmiştir.

Yel, S., Aladağ, S. (2009). Sosyal bilgiler değerler öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi.

Yeşil, R., Aydın, D. (2007). Demokratik Değerler Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. 11(2), 65-84. 05 Haziran 2023 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/3123592-Demokratik-değerlerin-egitiminde-yontem-ve-zamanlama.html> pdf sayfasında erişilmiştir.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimler nitel araştırma yöntemleri* (10). Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldız, A. (2021). *Orhun yazıtlarındaki sosyal bilgiler dersi değerleri ve bu değerlere yönelik değerler eğitimi etkinliklerinin oluşturulması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon. 29 Ekim 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/@aygunyildiz> pdf sayfasından erişilmiştir.

Yücel, A. (1993). *İyi vatandaş iyi insan*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi

Tez Değerlendirme Formu

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı: Agit Esenkuş		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapakta ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek hertürlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası